

MAGYAR ZSIDÓK A MILLENIUMON

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI TANULMÁNY

SZERKESZTIK

ZICHY HERMAN GRÓF ÉS DERESTYE GY. M

BUDAPEST,

KIADJA: MILJKOVIC DRAGUTIN,
1896.

Márkus Samu könyvnyomdája, Budapest, V., Gyapjú utca.

Magyar Zsidók a Millenniumon.

A kiadó előszava.

Vannak dolgok, melyeknek létezését a korról haladó ember szégyenli, a melyekről csak pirulva beszél s a melyekkel mégis kell hogy nyilvánosan foglalkozzunk. Értem ez alatt a zsidó-kérdést, mely a társadalmat még mindig kísérti.

Furcsa és elszomorító, hogy akkor, midőn a tudományos kutatás még Isten létezését is kétségbe vonja és mindent, a mi van és él, egyedül az emberek jóléte szempontjából ítél meg, mondom, hogy akkor, a midőn a természet törvényeit proklamálják az emberiséget igazgató törvények gyanánt, hogy ugyanakkor a természet legszentebb és leg-sarkalatosabb törvényét: az emberszeretetet csak egyoldalúlag gyakorolják és az emberek együvértartozását elvben ugyan hangoztatják, de gyakorlatilag nemcsak hogy tagadják, de egyre támadják.

Ezeréves fennállását üli meg magyar hazánk. A történelemből tanultam, hogy e hazának fejlődését sem a tatár, sem a török, sem az osztrák, sem az orosz nem tudta annyira megakasztani, a hogy megakasztották azok, a kik a belbékét zavarták s folyton egyenetlenséget szítottak a polgárok közt.

Ez ország egyik legkimagaslóbb alakja, a kit akkor, midőn hazánk kulturális felvirágzásáról beszélünk, csak hálatelt szívvel lehet említenünk, Széchenyi István gróf azt mondta: „oly kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmeznünk“.

S ugyanazok, kik fényes nevekre oly szívesen hivatkoznak — fájdalom — nagyon gyakran elmulasztják ama nagy emberek dicső példáját követni s nem a haza békés felvirágzását, hanem saját egyoldalú álláspontjuk sikeres megvédését és győzedelmet tekintik életük végcéljének. Ezek nemcsak; hogy kegyelmezni nem hajlandók, hanem egyes polgártársaik jogát csorbítani, őket a hazától elidegeníteni igyekeznek.

És fölmerül az a kérdés, vajjon igazán oly jó-e a dolgunk, hogy néhány százezer polgártárs hazafias működését nélkülözhetjük? Mert hiszen józan észszel nem lehet megkövetelni, hogy a haza érdekében buzgólkodjanak azok, a kiket a hazafiatlanság vádjával illetünk és magyaroknak elismerni vonakodunk.

Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ha e mondásnak valahol van jogosultsága, ugye e jogosultság fokozódik ott, a hol az államélet jólétének emelése forog- koczán.

Midőn e munka kiadására vállalkoztam és a jó ügy érdekében tetemes anyagi áldozatokra elhatároztam magam, az a szép cél lebegett szemem előtt: hozzájárulni a bántó ellentétek elsimításához és ama társadalmi összhang létesítéséhez, melynek hiányában, bármi fényes ünnepeket rendezünk, hazánk nagygyá nem lehet.

És ha sikerülni fog beigazolni azt, hogy minden téren, melyet zsidó polgártársaink számára megnyitottak, ezek ép oly buzgalmat fejtettek ki, mint bárki más, s ha sikerülni fog meggyőzni az olvasót arról, hogy mindaz, a mit zsidó polgártársaink ellen felhoznak, részben elfogultság szülte koholmány, részben idejét múlta; s ha az olvasó e könyv tanulmányozása után arra a belátásra fog jutni, hogy zsidóvállású polgártársaink minden kulturális, minden hazafias intézményt örömmel támogattak és sokan közülök becsületére váltak hazánknak, akkor áldozataim nem vesztek

kárba és nem veszett kárba azon derék férfiaknak fáradsága,
a kik czikkeikkel az én tervemet megvalósították s a kiknek
e helyütt mondok őszinte köszönetet önzetlen fáradozásukért.
S most világgá bocsátom a könyvet. Vajha teljesítené
misszióját!

Budapesten, 1896. évi május hóban.

Miljkovic Dragutin.

Munkánk oka és célja.

Vakmerő gondolat: mondják sokan; jó üzlet: gondolják többen. Pedig sem az egyik sem a másik nem vezetett akkor, a midőn a »Magyar zsidók a millenniumon« című munka szerkesztését, világgá bocsátását s vele együtt azon konzekvenciákat magamra vállaltam, melyek mindig kísérik az embert, mint a rősz szellemek az áldozatot, kieszelik győnge oldalát, támadást intéznek akkor, oly időben, amikor legkevésbé vau reá elkészülve.

Hosszab időt töltve Amerikában, tisztelni becsülni tanultam az egyént — a ki kötelességét a társadalom és az állam iránt teljesíti és tisztességes munkával családját fentartja.

Az általános vallásszabadság hazájában nem gondol senki. de nem is kérdi senki, hogy ki-ki mily ritus szerint imádkozik az egek urához de igenis törődik azzal, hogy az illető, a kivel az ember érintkezik, becsületes munkával keresse kenyerét és tisztességes módon viselkedjék.

A vénülő Kurópába visszaérkezve csodálkoztam, hogy a liberális törvényjavaslatok megalkotásával és keresztülvitelével a helyett, hogy a még létező ellentétek 'megszűntek volna, egyik-másik téren az ellentétek inkább kiélesedtek.

Ezen tarthatatlan állapotok indítottak arra, hogy úgy mint minden tisztességes honpolgár, a ki szíve mélyéből kívánja a vallás-felekezetek békéjét és szereti hazáját, kilépjek a porondra és nyílt sisakkal küzdjek a még mindig *élő* és *mozgó* reakciónárius áramlat ellen.

Örök igazság, hogy csak azon állami szervezet állandó, a mely magának a belbékét biztosítja, a melynek fiai vállvetve küzdenek a közszabadság mellett, áldozatkészség és hazasze-

retetben egymással versenyezve s csak is a polgári erények gyakorlásában találják életcélukat és jutalmukat.

»Magyar zsidók a millenniumon« című mű egy kulturhistóriai tanulmány s mint ilyennek aggresszív tendenciája nincsen, de igenis békés úton kívánja bebizonyítani, hogy honalapításunk ezredik évében a magyar zsidóság miként élte bele magát állami életünkbe — miként iparkodott megfelelni mindazon kötelességeknek, melyeket a haza minden fiára ró, s a társadalom minden egyes tagja elé szab. Büszkén mondhatjuk, hogy az utolsó évtizedekben Magyarországon a zsidóság magyarosodott és a szuverén magyar állami eszme szolgálatában jó magyar honfiakká váltak. Tündöklő példa a polgári erények gyakorlásában a mi urunk királyunk — ki egyenlő szeretettel mér minden alattvalójának.

Honalapításunk ezredik évében ezen fényes meteor bevilágítja a vak gyűlölettől elsötétült tájakat, jóságos és igaz tekintete sok könyüt szárit a szerencsétlenek arczán.

Akkor, a midőn a Habsburg-Lotharingiai tradíció a szigorú katholicizmus érvényesítését tenné kötelességévé, egymaga kel sikra a tolerancia mellett, megadja a szankciót a liberális törvényjavaslatoknak és felséges befolyásának teljes súlyával védi a még minden oldalról törő támadások ellen.

Legyen mindenben vezércsillagunk a magyarok igazságos királya — a ki jogarával egyenlően mér gazdagnak és szegénynek, zsidónak és nem zsidónak.

Soha sem lett bensőbb meggyőződéssel egy irodalmi vállalat megkezdve, mint a »Magyar zsidók a millenniumon« című mű, mert szükségességét, korszerűségét minden elfogulatlan gondolkozó belátta és belátja. Hogyha az anyagalmaz feldolgozása és az idő rövidege miatt a jelen kiadás nem oly terjedelmes, mint amilyennek szeretttük volna látni, úgy azért az olvasó közönség szíves elnézését kérjük, de egyúttal appellálunk igazságos ítéletére és jóakarására, remélvén, hogy akkor, a mikor mi bona fide elkövettünk mindent, hogy kimerítő hiteles információkat nyerjünk azokról, a kiket hozni a műben kötelességünk — elismerésüket meg nem tagadják.

Magyar és Erdélyország hivatalos képviselőit, a főispánokat felkértük és megkerestük, hogy a közigazgatásuk alatt lévő területen élő kiválóbb egyénekről bennünket értesíteni kegyeskedjenek, 37 főispán adatai gazdagították és növesztették

e művet, fogadják hazafias szolgálatukért, nemcsak a zsidó magyaroknak, hanem minden elfogulatlan honpolgár elismerését és őszinte köszönetét.

Kötelességem még megemlékezni a zsidó hitközségek érdemdús elnökei és ügybuzgó titkáiról, a kik legnagyobb készséggel működtek velünk közre és bocsátották a szükséges felvilágosító adatokat rendelkezésünkre.

Hogy köszönjem meg néktek, ti arisztokratái az irodalomnak, hogy örökbecsű cikkeitekkel tettétek lehetővé a mű megjelenését és adtatok neki erkölcsi alapot? Legyen jutalmatok azon elismerés és hála, melyet eddig is érzett, ezentúl is minden jó hazafi irányatokban érezni fog.

És most kelj utadra könyvecske, teljesítsd hivatásodat — és a magyarok Istenének áldása nem fog elmaradni.

Budapest, július 1. 1896.

Z. B.

Zsidóvallású magyarok.

Írta: S. M.

»A zsidók története Magyarországon« című munkája elé írt bevezetésben *Dr. Kohn Sámuel* a budapesti zsidó-hitközség; tudós főrabbija a következőket mondja: »Nem könnyű dolog zsidó történetet írni, kivált egy ország zsidóságának különleges történetét. Az eféle monographiákban gyakrabban és kirívóbban ismétlődik amaz ismeretes jelenség, hogy események és viszonyok a szemlélő álláspontjához képest más-más színben tűnnek fel. Ahol a felekezeti sérelmekre utal, ott a hazafiság helyes működést, a körülményekkel igazolható jogos eljárást lát, a semleges bíráló pedig egyiküknek sem ad igazat. Mert másképp ítél a felekezeti érzület, másképp a nemzeti tudat, meg másképp az elfogulatlan tárgyilagossága

Ránk azt a benyomást teszi, mintha *Dr. Kohn Sámuel* munkájának bevezető soraiban már eleve bocsánatot akart volna kérni azért, hogy hitsorsosaival szerető szívvel foglalkozik. De mi különben sem valljuk a tudós rabbi nézetét.

A felekezeti érzület, mely nemes forrásból ered, nem jó a nemzeti érzülettel összeütközésbe soha. Annál az elvnel fogva, mikép istenét leghívebben szolgálja az, aki embertársai iránt legjobban teljesíti kötelességeit, a felekezeti érzületnek oly képen kell megnyilatkoznia, hogy nyilvánulásaival nemcsak hogy súrlódásokat elő nem idéz, hanem a létezőket elsimítja s az embereket egymáshoz közelebb hozza. Akit ily felfogás vezérel, amidőn egy nemzet vagy felekezet történetének megírásába fog, annak nem kell attól tartania, hogy az elfogulatlan tárgyilagosság ellen vét. Aki fél, hogy a tárgyilagosság ellen véthet, az

már csak azért sem lehet tárgyilagos, mert a tárgyilagosság megköveteli az egyenes szókimondást tekintet nélkül arra, vajon a kimondott szó visszatetszést fog-e szülni az egyikben, a másikban. Az igazságnak nem szabad visszarettennie egyeseknek orrfintorgatásától; nem szabad megijednie attól, hogy meztelen alakja felháborítja azokat, a kik a színes czafrangoknak barátjai. Neki ki kell állania a küzdőtérre, ki kell állania felcziczomázatlanul, csakis arra a hatalomra támaszkodva, amely lényében fekszik.

Ez az igazság adja kezünkbe a tollat, hogy hazánk születésnapjának ezredik évfordulóján helyreigazítsunk évszázados félreértéseket, hogy lehetőleg végkép kiirtsunk egy mélyen gyökerező előítéletet s az őket megillető világításban tüntessük fel nem a *magyar zsidókat*, ilyenek a mi nézetünk szerint nem léteznek s nem létezhetnek, *hanem a zsidó vallásit magyarokat*

Mert magyarokká váltak már azok a zsidók, akik Árpád bejövele előtt e hazát lakták és magyarokká váltak azok a zsidók, akik Árpád seregeivel, bejöttek, hogy ezt a most ezeréves hazát megszerezni segítsék. S ha vallásfelekezetet a honalapítás körül érdemeket szerzett, ez érdem a zsidót illeti meg, mely kultúrájával már akkor hatott pogány őseinkre, midőn ezek a keresztet még nem ismerték és felvétele ellen később tiltakoztak.

A legnagyobb igazságtalanság és méltatlanság zsidóvallású polgártársainkat ily körülmények között a «túrt» egyéniségek sorába iktatni. Ők kettős jogot alkottak maguknak e hazához. Jogot azzal, hogy alapításában ténylegesen résztvettek és jogot azzal, hogy felvirágoztatásához legjobb tehetségük szerint és, mint a történelem igazolja, nem kis mérvben járultak.

Főleg három vádat emelnek a keresztény magyarok a zsidó magyarok ellen, amely vádakkal igazolni akarják azt, hogy a zsidó magyarok méltatlanok arra, hogy a keresztény magyarokkal egyenlő jogokban részesüljenek.

Mielőtt a magyar nemzet történetéből merített adatok alapján e vádak mindegyikének teljes alaptalanságát kimutatnók, szükségesnek tartjuk annak a talán eléggé ismeretes ténynek hangsúlyozását, hogy ez országot nem keresztények, hanem magyarok alapították, s hogy mindaddig, míg ez országot Magyarországnak, nem pedig Keresztényországnak nevezik, addig tulkapás és az állam dolgaiba való jogtalan beavatkozás marad, ha egy bármi erős vagy bármi gyöngye felekezet egy más felekezetnek polgári kötelességét teljesítő tagjai ellen lázít, ezek-

nek jogait csorbítani vagy megszüntetni igyekeznek. Mert az állam mint olyan nem ismerhet felekezeti tagokat, hanem polgárokat, akiket, ha jogállamról van szó, jogaikban megvédenie köteles, ha kötelezettségekkel terheli őket.

De ugyanily vádakkal, aminőket a keresztény magyarok a zsidó magyarok ellen hangoztatnak, másutt is illették a zsidókat.

Nézzük, hogy ezekre mikép felelt meg az angol parlamentben a nagy Macaulay.

»Oldham tiszteletreméltó képviselője azt monda, — így szól Macaulay beszédének záró részén, — hogy a zsidó természeténél fogva aljas faj, piszkos faj és pénzsomjas, amely minden tisztességes hivatástól irtózik s csak az uzoráskodásra alkalmas; egyébiránt hiányzik e fajban minden magasabb, rokonszenvet keltő tulajdonság.

Így beszéltek — folytatja Macaulay, — minden időben a vakbuzgók. Soha sem mulasztották el az üldözés igazolása céljából azon bűnökre utalni, miket maga az üldözés idézett elő. Anglia a zsidókra nézve csak félhaza volt s mi vétkül akarjuk nekik felróni, hogy Anglia iránt csak félszeretetet éreznek. Úgy bánnak velük mint rabszolgákkal és azután csodálkoznak azon, hogy nem tekintenek bennünket testvéreiknek. Aljas foglalatosságra kényszerítjük őket és azután szemükre vetjük, hogy nem választanak tisztességes polgári keresetmódot. Hosszas időn át eltiltottuk őket a földbirtoktól és most azzal vádoljuk őket, hogy túlnyomólag kereskedéssel foglalkoznak. Kizártuk őket a dicsvágy minden pályájáról és megvetjük őket, mert a pénzvágyban keresnek menedéket. Sok századon át visszaéltünk hatalmunkkal velük szemben s most undorodunk attól, hogy azon cselhez folyamodnak, mely a gyengébbek általános és természetes fegyvere az erősebb erőszakoskodása ellen. Vájjon mindig csak pénzt váltó, pénzt hajhászó, pénzt gyűjtő nép volt-e a zsidó? Ki sem tudja jobban mint tiszteletreméltó barátom, az oxfordi egyetem képviselője, hogy a zsidók jellemében semmi sincs, ami képtelenné tenné őket a polgár legmagasabb kötelességére. Jól tudja, hogy a mívelődés gyermekkorában, amikor szigetünk még oly vad volt mint Új-Guinea, amikor Görögország sem a művészeteket, sem a tudományt nem ismerte, mikor alig emelkedett még egy szalmával fedett kunyhó ott, ahol ma Róma áll, hogy a megvetett zsidóknak már akkor voltak kőfallal körülvett városaik, palotáik, templomaik,

hadihajóik; emeltek iskolákat, amelyekben a szent tudományt tanították. Már akkor voltak a zsidóknak nagy államférfiak, hős harezosaik, természettudósaik, történetíróik és nagy költőik. Hol van a nép, mely férfiasabban harczolt függetlensége és hite mellett? Hol van a nép, mely a halál küzdelmében kitűnőbbben tanúsította volna: mire képes a kétségbeesés bátorsága? Hogyha több század folyamán a harczosok és bölcsek elnyomott ivadékaiban az ősök tulajdonságai elfajultak, hogyha a törvény malasztjából kizáratva és a rabszolgaság igájába belekényszerítve, a számkivetettnek és a rabszolgának bűneit elsajátították: szabad-e ezt nekik szemükre vetnünk? Ne érezzünk inkább szégyent és lelkifurdalást? Bánjunk velük igazságosan és méltányosan! Tárjuk fel előttük szélesen az alsóház ajtóit! Nyissunk meg számukra minden pályát, amelyen ügyességet lehet tanúsítani! Addig, míg ezt nem tettük, ne mondjuk, hogy Jezaiás polgártársai között nincsen lángész s hogy a Makkabeusok ivadékaiban nincsen hőszívűség.«

Anglia, amióta a nagy Macaulay íme idézett szavai elhangzottak, nagyot haladt: tanulta szeretni az igazságot. S ez igazság napsugarai eltűntettek Anglia egéről egy sötét felhőt, mely Európa legtöbb államainak belbékéjét még mindig zavarja: a zsidó kérdést. Angolnak tekinti magát Angliában mindenki és ez angolok büszkén vallják magukénak Disraelit, Montefioret, fioldsmithct, akik ép oly büszkeséggel nevezték magukat angoloknak.

Magyarországnak is megvolt a maga Macaulayja. Csak-hogy az igazságok, melyeket Eötvös József báró hirdetett, még nem váltak a nemzet tulajdonává.

Halhatatlan emlékéü bölcünk imígyen kiáltott fel. midőn a zsidók emancipációjáról beszélt:

S miért hát ennyi indulatosság, valahányszor a zsidók polgárosítása szőnyegre kerül? miért a panaszok a kormány ellen, mely e népnek oly kevés engedményeket ada, de ezekkel is megmutatás hogy haladni s egy jobb jövőt előkészíteni akar? Miért a keserű gúny s rágalom azon férfiak ellen, kik mull országgyűlésünkön e nagy igazság mellett felszóaltak, s a törvényhozásnak, legnemesebb tétében, eszközei valának? Miért ennyi zaj, ennyi lelkesedés azoknál, kik talán, ha önszabadságukról volna szó, nem mutatnának annyi lelkesedést, mint most. midőn embertársaik elnyomatása czéluk? *Egy előítélet,*

egy nagy ezredes előítélet; jaj annak, ki e szentséghez közeli-teni merne! Jaj annak, ki ez agyaglábú koloszt meg merné rendíteni, ki e Sais-szoborról istentelen kezekkel le merné rántani a fátyolt! A szörnyeteg ledőlhetne, a fátyol alól a vélt istennő arczai helyett undok rém állna előttünk, s mi lenne a világból, ha még előítéletei sem lennének szentek? Mi lenne annyi jámbor varga- s szabóból, mi a boltos legények keresztény hadából, ha végre zsidó is felvételnek fenséges körükbe? Hol keresse az árva keresztény mindennapi kenyerét, ha a zsidónak is birtokjog adatik? Nem elég-e, hogy a zsidót túrjuk, hogy az ország minden terheiben résztvehet, hogy védelmére vérezik, kifejlődésében ő is iparkodhatik, s érdemeinek dicső jutalmául a levegőt szívja, melyet mi, s oly nagy sírt talál, mint bármely keresztény; nem elég mindez, s mit kívánhatnak még? Mit adhatunk mi vesztünk nélkül? Ha a zsidóknak birtokjog adatik, a jószágnak becse nevedekni fog, s a keresztény drágábban acquirálhat! ha a czéhekbe felvételnek, talán jobban dolgoznának s a keresztény mesterember nagyobb szorgalomra kényszeríttetnék! s nem istentelenség-e ez? Minek legyünk keresztények, ha némi haszon nincs összekötve vallásunkkal?«

»Az előítélet önösséggel lépett frigyre! s ez az, mi a zsidók polgárosítása kérdését oly nehézzé teszi; ez, miért a kormány jó szándékát — még a kevésben is, a mit adott — roszalni, a törvényhozás határozatait rágalmazni érdemes vala. Mert hogy nincs ok, mely a zsidók polgárosítása ellen felhozva, a józanész elfogulatlan Ítéletét meggyőzhetné, hogy nincs egyetlen egy erősség, mely vagy semmit vagy éppen az ellenkezőt nem bizonyítaná, arról meg vagyok győződve, s azt reményilem kimutathatni.«

A megsértett igazságérzet e keserű kifakadása után Eötvös József báró így folytatja:

»Az első ok, mely a zsidók emancipációja ellen a legtöbbször s legnagyobb bizodalommal felhozzatik: a zsidók általános romlottsága. A zsidók alávalók s azért érdemetlenek minden szabadságra. Vessünk egy tekintetet a zsidók történetére, s vájjon mi vádolhatjuk a romlottságukat? Mi, kik őket ezredékig elnyomtuk, kik őket üldöztük és megvetettük, míg kebleikben minden nemesebb szikra elaludt? Mi, kik bennök hasonlóinkat elismerni nem akartuk, kik bennök érenyeiket nem keresünk s legfeljebb könyörületességgel, de soha ro-

konérzettel nem tekintünk le hozzájuk; vájjon mi rajtunk áll-e most szemökre háyni romlottságukat, rajtunk, a láncnyomra mutatva, melyet majdnem kétezredes szolgaság karjaira nyomott, azt mondani: el tőlem, szolga! Vájjon azon zsidóknál, kik mióta városuk romokba dőlt, csak kegyetlen üldözéseket találtak, kereshetünk-e moralitást, nálok, kiknél az egész közép-kor egy hosszú martyrság vallásukért, kiket Németországban a pór és keresztes hadak ezerenként legyilkolnak, kiket Franciaországban 1182-ben Filep Ágoston, később IV-ik Filep elűz, kik midőn visszatértek, 1320-ban keresztyény rablók által, később az 1348-iki pestis alkalmával a kutak megmérgezése ürügye alatt ezerenként gyilkoltatnak, 1594-ben ismét elűzetnek; nálok, kik Angliában oroszlánszívű Richárd s János alatt hasonló üldözéseket szenvednek, kiket a királytól az utolsó báróig mindenki zsarol, nehezen szerzett birtokuktól mindenki megfoszt s végre 1290-ben az ország elűz; kik Spanyolországban — hol egy ideig a maurok alatt megpihentek — végre hallatlan üldözések után, melyeket 1380 és 1390-ben a burgosi s valladolidi cortesek határozatai következtében vak térítési buzgóság által szenvedének, 1492-ben 300,000 számmal hazájokból elűzetnek, kik Portugáliában 1596-ban kényszerítve megtérítetnek, nálok, kik mindig s mindenütt üldöztetve, ha néha egy pár évig zsarnokuk felhagy a kegyetlenségeivel, előre tudhaták: hisz csak azért engedtetnek e szünnapok, hogy vagyont keresve, annál hasznosabb martalékká váljanak, mint a gazda megheverteti marháját, hogy kihízzék, minekelötte a mészárszékre hurczoltatik; vájjon nálok, a megvetett, a lábbal tiport, a kiűzött s vérpadra hurczolt zsidóknál kereshetünk-e magas érzelmeket? S ha azon nemzetnek, melynek syndicusa Toulou-seban a nagy ünnepeken templom előtt pofoztatott, melynek Beriersben évenként virágvaságvásárnap előtt való napon a nép a templomban kövezésére intetett, melynek tagjai Wormsbana dorbézoló tanácsbeliek jelenlétében évenként egyszer száraz malomban bizonyos mennyiségű gabona megőrlésére a kerékhez fogattak s marhaként ostoroztattak; melynek polgárai közül senki biztos nem vala, hogy — mint a bristoli zsidó János király alatt — naponként egy-egy fogától megfosztatni nem fog, míg vagyonát a zsarnoknak ki nem adja, vagy mint annyian, az inquisitió máglyáin nem fogja végezni kínos életét; ha azon nemzetben, mely ennyit szenvedett, anél-

kül, hogy ellenállhatna, nagy becsületérzést nem találunk, vájjon csudálatos-e ez? Ha mindaz, amit a polgárosítás ellenei e nemzet romlottságáról mondanak, állana; ha mindazon kedvező tételek, melyek e nemzet erkölcsi tulajdonairól annyiak által hozattak, mind csak érzelgésszülte ábrándozások, ha Streckfuss, ki a zsidók polgárosítása ellen irt, midőn épen a legaljasabb osztályról szólva, így nyilatkozik: hogy az osztálytól bizonyos neki tulajdon erényeket, mértékletességet, szorgalmat, asszonyai erkölcsiségét és szülők iránti tiszteletet eltagadni nem lehet, csak túlságos zsidószeretetből szólt, ha Peel Róbert, ki egyébként túlérzelgőnek nem tartatik, a polgárosítás elten szólt, midőn kimondá: »hogy igazságtalanságnak tartaná, ha a zsidók magaviseletében keresne okokat polgárosításuk ellen, mert teljes meggyőződése szerint az semmi okot nem ad: e nép magasabb osztályai jóltevők és tiszteletreméltók lévén, alsóbb osztályai semmivel sem rosszabbak, mint más Ő Felsége kormánya alatt élő alattvalók«, csak lágykeblű költő; ha mondom, minden, mi a zsidók romlottságáról mondatott, mondatik s még mondatni fog, áll: vájjon mi mást bizonyít mindez, mint hogy nemzetek elnyomás által erényeket elvesztik.

Eötvös József báró szavai nem hangzottak el a pusztában, habár csakis kemény küzdelem árán vívattak ki a zsidó vallású magyarok számára azok a jogok, a melyek minden polgári kötelességeit teljesítő polgárt megilletnek. Törvénybe lett iktatva, hogy a zsidóvallású magyarok is emberszámba mennek, hogy joga van annak, aki terheket visel s hogy annak, aki becsületes törekvéssel haladni kíván, nyitva áll az út tehetségének, iparkodásának érvényesítésére.

Igenis, mindez törvénybe lett iktatva s a Krisztus születése után való 1895-iki év örök tanúságot fog tenni arról, hogy magyar hazánk mérvadó körei felismerték azt, mikép nagygyá csak az a nemzet lehet, melynek fiai az egyenlő jogok alapján e nemzet nagyságán, felvirágoztatásán buzgólkodnak.

Csakhogy a törvény mindaddig írott malaszt marad, amíg a természet törvényei nem emelkednek jogerőre, amíg minden embert át nem hatja az a tudat, hogy az emberek egymás kiegészítésére, nem pedig egymás leküzdésére hívatják s hogy azok, akik egyenlő módon látnak napvilágot és egyenlő módon szállnak alá a sír éjébe, a születéstől a sírig tartó rövid idő-

közt kell hogy más, nemesebb, emberibb célra használják fel, mint egymás üldözésére.

Ámde ezt az eszményi, mert igazán emberi állapotot elérni csak akkor fogjuk, ha nem a harag, nem a gyűlölködés, sem az elkeseredettség epés hangján, hanem nyugodt tárgyilagossággal tekintjük úgy a gyűlölködés, mint az elkeseredettség okát. S mivel mi nem vitatkozni, hanem nyugodt komolysággal nézetünket előadni akarjuk, már eleve tiltakozni kívánunk az ellen, mintha e szerény értekezésünkben az a hajlam vezérelne bennünket, hogy vádat emeljünk az egyik ellen és dicsérettel halmozzuk el a másikat. Nekünk nem lehet az a feladatunk, hogy törvényt üljünk, hanem hivatásunk mindenestre az, hogy az igazság kiderítéséhez némileg hozzájáruljunk s hogy ez igazságnak híveket toborozzunk.

Említettük fenébb, hogy ez országot magyarok alapították és lakják, nem pedig keresztények vagy zsidók. E magyarok vallásukra nézve lehetnek római katolikusok, lehetnek reformátusok, lehetnek zsidók, de kell hogy első sorban, azaz ott, ahol mint polgárok és nem mint magánszemélyek jelentkeznek, magyarok legyenek. S minthogy államilag csak *magyar* alattvalókat, nem pedig zsidó vagy keresztény alattvalókat ismerünk, kell hogy az állam más disztinkeziót tudomásul ne vegyen, amint természetszerűen tudomásul nem is vesz, nem is vehet.

S azért alig létezhetnek rendezett és kifogástalan társadalmi viszonyok mindaddig, míg egyes felekezetek, legyen az zsidó vagy keresztény, államot képeznek ez államban, míg azon felekezetek külső megnyilatkozásait nem az államhatalom és kizárólagosan ez igazgatja.

Hadd idézzük Spinoza idevágó szavait. »Ha azt mondom, — így beszél az említett philosophus az állam joga vallási dolgokban« című értekezésében, — hogy csakis az államhatalom képviselőinek van joguk mindenhez s hogy minden jog csupán az ő határozatuktól függ, akkor nem egyedül a polgári jogot értettem, de értettem az egyházjogot is. Kell hogy ők legyenek ennek értelmezői, védői . . . Kimutatni akarom, hogy a vallás törvényes erőre csak az államhatalom képviselőinek határozata folytán emelkedhetik, s hogy isten csak azok útján uralkodik az emberek felett, akik az államhatalmat képviselik. s hogy az istentisztelet és ájtatosság gyakorlása kell hogy alá-

rendeljék magukat az állam békéjének és hasznának s azért csakis az államhatalom által szervezendők. Hangsúlyozva beszélek az ájtatosság *gyakorlásáról* és a külső istentiszteletről, nem pedig magáról az ájtatosságról és a benső istentiszteletről, sem pedig az eszközökről, melyek a lelket bensőleg arra indítják, hogy istent teljes szívből szeresse. E benső istentiszteletet és az ájtatosság minden egyednek külön jogát képezik, melyet másra átruházni nem lehet. Amit én isten birodalma alatt értek, kitűnik azon állításomból, hogy isten törvényét teljesíti az, aki isten akarata szerint szeretetet és igazságot gyakorol; amiből az következik, hogy isten birodalma ott van, a hol az igazság és szeretet a törvény és jog erejét bírják. Ha tehát most kimutatni kívánom, hogy az igazság és a szeretet csak az állam joga által nyernek jogot és törvényes erőt, könnyen megérthető, hogy az állam joga csak a legfelsőbb hatalomnál van, hogy a vallás a jog erejét csak azok határozata folytán nyerheti el, akik a világi államhatalmat képviselik.

Spinoza szemei előtt kétségtelenül a társadalom amaz eszményi állapota lebegett, amidőn az emberek oly színvonalon állanak, annyira méltóvá tették magukat az »ember« elnevezésre, hogy a külsőségekről szívesen lemondanak akkor, ha lelkük szent érzelmeit szabadon és zavartalanul ápolhatják.

A vallásosság egyetlen célja isten dicsőítése. A vallásosság nagyban különbözik a felekezetiiségtől. Míg az első benső érzés, mely a külvilággal sehogy össze nem függ, addig a felekezetiiség külsőségekben keres kielégítést, és ennek természetes folyományaképpen kell hogy mindazokba a hibákba essék, melyeket a piaczi élet szül s melyek a vallásosságot nemcsak hogy nem növelik, hanem ellenkezőleg ártalmára kell hogy legyenek. Ez okból kívánatos, hogy az állam rendezze a vallásosság külső nyilvánulásait. A vallásos emberek találkozása nem fog súrlódást előidézni soha, míg a felekezeti kérdés folyton zavarólag hat a polgárok békés együttlétére. A vallásosság nem is tiltakoznék az ellen soha, hogy külső nyilvánulásait az összpolgárság végrehajtó közegei rendezzék, hanem tiltakozik ellene igenis a felekezeti érzület, mely hatalomkörét egyre nagyobbitani kívánja és a terjeszkedés elősegítésére nem válogatja az eszközöket. Így keletkeznek azután a vádak, miket az egyik felekezet a másik ellen emel.

Mint ez értekezés bevezető soraiban említettem a zsidók

ellen főleg három vádat emelnek. E vádak, legsúlyosbika az, hogy a zsidó vallású magyarok nemcsak hogy a magyar nemzetbe olvadni nem akarnak, hanem ellenkezőleg elkülönítésükre minden lehetőt megtesznek s így a magyar államban külön, zsidó államot képeznek.

Könnyű volna e vád élet azok ellen fordítanunk, akik a vádat emelik s éppen a vádaskodókra nézve kimutatni, hogy ők különítik el magukat, hogy ők képeznek államot az államban s hogy az állam törvényeivel szemben idegen hatalom tanácsának, elhatározásának vetik alá magukat. De e soroknak célja nem a vádaskodás, hanem az igazság kiderítése s így történelmi tények alapján fogjuk kimutatni, mennyi igaz és mennyi nem igaz abban, hogy a zsidó vallású magyarok a magyar nemzetbe olvadni nem akarnak, hogy elkülönítik magukat és államot képeznek az államban.

Históriai tény az, hogy a honalapítást megelőző időkben már laktak zsidók Pannoniában s hogy még a rómaiak uralma alatt megalapították Erdélyben, ahol kézművességgel foglalkoztak, a mostani Talmács várost, melyet a történetírók egybehangzó állítása szerint Thalmudnak hívtak annak idején.

Históriai tény az is, hogy a kozárok az állam vallásának a zsidót tekintették s hogy az állam fejei sorban a zsidó hitre tértek át. Már most természetes, hogy a bejövő magyarok, akik a kozárokkal szoros barátságban állottak, a zsidókat nemcsak hogy ismerték, hanem velük baráti viszonyt folytattak. Külföldi történészek határozottsággal állítják, hazai történetírók pedig „*megengedik*“ hogy a honfoglaló Árpád vitézei sorában részben maguk a magyarok, részben a magyaroknak kozár bajtársaik között voltak olyanok, kik a zsidó hitet vallották. Ennek a ténynek igazságát bizonyítja az a magyar hagyomány is, mely szerint a honfoglaló magyar nép 108 apróbb nemzetiségből állott, melyek között volt egy Zsiday nemzetség is. amint ezt Jászay Pál »A magyar nemzet napjai« című érdekes munkájában megírta.

Tény tehát az, hogy a zsidók, akikről a haza ezeréves fennállásakor azt kürtölik világgá, hogy elkülönítik magukat, hogy a nemzetbe olvadni nem akarnak, hogy ezek a zsidók ezt az ezredéves hazát megalapítani segítették. Nézzük már most, hogy ezek a zsidó vallású magyarok mily viszonyban állottak az akkor még pogány magyarokkal és nézzük, hogy kiket ter-

hel, ha, mint ellenséges részről állítják, a zsidó vallású magyarok és pogány magyarok közt fenállott viszony meglazult, midőn az utóbbiak később keresztény hitre tértek át.

Kohn Sámuel dr. »A zsidók története Magyarországon« czimü már idézett munkájában írja, hogy már a XIII. századból való okiratainkban sűrűen előfordulnak a zsidó szóval összetett, vagy ebből képzett helynevek és semmi kétség benne, hogy ilyenekkel már sokkal előbb találkozánánk, ha a XIII. század előtti okmányaink nem volnának annyira ritkák. Ilyen helynevek: Zsidóvína, II. Endrének egy 1207-ben kelt adománylevelében; Zsidhig, mely 1225-ben a szent-mártoni apátsághoz tartozó birtok volt. Zsidfalu Zalamegyében; Zsidányföldre, melynek II. Endre alatt 1225-ben történt eladományozását IV. Béla 1259-ben megerősítette; a Bártfa melletti Zsidópatak, Zsidótábor Nyitraváros közelében. Zsidód sziget, mely az esztergomi érsekséghez tartozott; Zsid birtok; Zsidány helység és Zsidóvár.

Az eféle helynevek — így írja Kohn dr. — melyek az utolsó kivételével már Árpádkori okiratokban előfordulnak, tehát e korban áttatán elfogadottak és ismeretesek, s melyek közül több egész a mai napig fenmaradt, világosan arra mutatnak, hogy az illető helységekben, az idétt, mikor nevök keletkezett, Magyarország legkülönbözőbb vidékein a zsidók oly számmal vagy oly kiváló helyzetben voltak, hogy valamely birtok, föld vagy falu, valamely patak vagy sziget, vagy tábor, vagy vár épen *tőlük* nyert elnevezést.

E mindenesetre feltűnő körülmény magyarázatát csakis abban lehet keresnünk, hogy Magyarországon a zsidóvallású polgárok a többiekkel szoros benső, szervi viszonyban állottak, hogy a nemzetnek vérét képezték, hogy magyaroknak tekintették a zsidókat és első sorban magyaroknak tekintették a zsidók önmagukat. Ennek fényes bizonyítékát, oly bizonyítékát, melyet frázisokkal eltüntetni nem lehet, találjuk abban, hogy már Árpád korában találkozunk oly zsidókkal, akik határozott magyar nevet viseltek, mint Jászkont, Farkas, Téka, Szarvas, Kis és mások.

A zsidó vallású magyarok egynek érezték magukat az ősmagyarokkal, ezeknek szokásait magukévá tették, velük vegyes házasságra keltek, szóval nem létezett a zsidó vallású és egyéb magyarok közt sem a jog, sem a társadalmi élet te-

kintetében semmi különbség. A zsidók nemcsak földeket szereztek és ezeket, a többi magyarok módjára rabszolgákkal műveltették, nem egyedül a kézművességet gyakorolták, hogy ezáltal munkakedvüknek nyílt jelét adják, hanem néha egész helységeket bírtak, sőt egyesek erődöt is.

Ezen eszményi együttélésnek a kereszténység terjedése vetett véget. Míg Szt. Lászlóig csak egyetlen nyom sem mutat arra, mintha zsidó magyarok és más magyarok közt bármi sűrűlődség lett volna, addig Szt. László uralkodásának vége felé már egy éles disztinkciót észlelhetni, már akkor felekezetekre tagoltatott az eddig egységes magyarság és a zsidók ellen meghoztak egy törvényt, mely eddig élvezett jogaikat észrevehetően csorbította.

Szt. László alatt mérték a zsidó vallású magyarokra azt a csapást, melylyel arra kényszerítették őket, hogy egyéb magyar polgártársaiktól elkülönítsék magukat.

Említettük ugyanis, hogy a zsidók valóban eszményi összhangban éltek a többi magyarokkal, hogy összeházasodtak velük s hogy ennél fogva minden ízükben magyaroknak érezték magukat. A szabolesi zsinaton jogérvényesen kimondták, hogy: »ha zsidók keresztény nőekkel házasságban élnek, vagy ha valamely keresztény egyént rabszolgaságban tartanak maguknál, ezek tőlük elvételénél, szabadságba helyeztessenek vissza«.

Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a magyar nemzetbe olvadt zsidóvallású polgárokat, onnan erőszakkal »kiolvasztani« igyekeztek.

És tényleg megtörtént. Most pedig ugyanazok, akik ezt elkövették, azzal vádolják a zsidókat, hogy ezek elkülönítették magukat.

Ezt, bármennyire törjük a fejünket, nem lehet másnak; csak történethamisításnak nevezni.

A házasság szabadságának megsemmisítésével és a zsidó vallású és egyéb magyarok közt fennállott házasságok érvénytelenítésével a keresztény magyarok khinai falat állítottak önmaguk és a zsidó magyarok közé. De nem elégedtek meg azzal, hanem még szögeket is ütöttek a fal tetejébe, hogy az, aki azon esetleg mégis átmászni kívánna, véresre sértse a testét.

Ily szeget vert az említettük khinai falba a budai zsinat, mely már a szabolesi zsinatnál is tovább ment, amennyiben

meghagyta a keresztényeknek, hogy a zsidókkal egy fedél alatt ne lakjanak, hogy velük barátságosan ne közlekedjenek.

Arról, hogy a zsidó vallású magyarok hazaárulással vagy bármi más bűnnel ily eljárásra rászolgáltak volna, sehol említés nem történik. Bűnük és végzetük az, hogy a zsidóvallást vallották. Emiatt nem volt nekik szabad magyaroknak lenniök, hogy azután később azt a vádat formálják ellenük, mikép nem *akarnak* magyarok lenni.

Mintha a zsidókat meghívták volna a zsinatokra, hogy ott az ellenük tervezett és végrehajtott rendeletek szövegezésében részt vegyenek és jóváhagyásuknak kifejezést adjanak! Mintha a zsidónak a kereszténység terjedésével egyáltalán. akarata lett volna! Mintha a hazafias kérdés a zsidók állampolgári és emberi jogait sértő e rendeletek meghozatalánál egyáltalán tekintetbe jött volna! Egy felekezet készült irtó háborúra egy másik felekezet ellen és a felekezeti gyűlölet vakságában e felekezet tagjai megfélekeztek arról, hogy ők tulajdonképen magyarok s hogy e magyar hazát sértik, ennek érdekeit támadják, midőn százezrekre menő magyar polgártársak elől elzárják a tisztesség útját.

De hadd térjünk vissza a történelmi alapra.

A zsidóvallású magyaroknak tehát már nemcsak állampolgári jogukat csorbították, nemcsak megélhetésüket nehezítették meg, amennyiben egyes keresetforrásoktól egyenesen eltiltották őket, hanem lehetetlenné tették nekik, hogy egyéb magyar polgártársaikkal összeházasodjanak, hogy ezekkel együtt lakjanak, velük emberi módon közlekedjenek.

De még ezzel sem érték be. Nemcsak kiolvasztani kellett a zsidó vallásúakat a magyar társadalomból, hanem külön intézkedések által gúnytárgyává tették őket, úgy hogy a keresztény magyar vérébe menjen át a tudat, mikép a zsidó magyar ő hozzá, a keresztény magyarhoz nem méltó. Így rákényszerítették a zsidókat oly jelek viselésére, melyek zsidóvoltukat azonnal elárulták. Ez ugyan nem lett volna baj, mert melyik becsületes zsidó restelné bevallani, hogy zsidó? Az intézkedést csak az intézkedéssel egybekötött czél tette sérelmessé.

Később mélyen belenyúltak a zsidó vallású magyarok megélhetési viszonyába is. Elzártak előlük minden tisztességes keresetforrást és rákényszerítették őket, hogy pénzüzletekkel foglalkozzanak.

Így hoztak annak idején egy rendeletet, mely szerint a zsidóknak meg volt tiltva földjeiket keresztény emberekkel műveltetni s egyáltalán keresztényvallású cselédeket tartani.

E rendeletből két dolgot tanulhatunk. Először is azt, hogy a zsidók annak előtte ép oly nehéz vagy könnyű munkával keresték meg kenyerüket, mint egyéb polgártársaik, hogy a többi között földműveléssel is foglalkoztak s hogy e munkájukban őket megakasztották, amennyiben megtagadták tőlük a szükséges munkaerőt. Megengedték persze, hogy pogány rabszolgákat tartsanak, de ez a munkaforrás a kereszténység rohamos fejlődésével és így a pogányság megszűnésével természetesen kiapadt. Így lassan-lassan le kellett mondaniok a földnek műveléséről, amit ezelőtt oly szívesen tettek. De leszorították a mesterségek gyakorlásáról is, amennyiben a heti vásárokat a szombati napra tették át. De nemcsak a földművelésről, hanem minden más polgári keresetforrás bedugult előttük a kereszténység hatalmának növekedésével. Míg azelőtt pénzveréssel is foglalkoztak és adótiszteket és vámhivatalokat bérben bírtak, egyszerre mindez megszűnt. Élnie pedig a zsidónak is kellett, s így megkereste kenyerét azzal, amivel lehetett: az uzsorával.

Csalódnék azonban mindenki, aki azt hinné, hogy a zsidó megélhetése céljából az uzsorát *teremtette*. Ellenkezőleg; a kereszténység egyenesen rákényszerítette a zsidókat az uzsoráskodásra. Megtiltották ugyanis a keresztényeknek az uzsoráskodást, de ennek szükségességét belátván, kimondták, hogy nemkeresztényekre nézve az uzsora gyakorlása nem bűn. Megcsinálták tehát a zsidókat uzsorásoknak és, miután minden más keresetforrástól eltiltották, ezen mesterség gyakorlására még privilégiumokat is adtak nekik.

S most lelketlen demagógok, akik hazafiságukkal nagyobb uzsoraüzletet csapnak, mint a középkorbeli zsidók pénzükkel, azzal állnak elő, hogy a zsidó nem *akar* dolgozni, hogy csakis piszkos pénzüzletekkel szeretnek foglalkozni s példákra hivatkoznak azon elmúlt időkből, amikor a zsidónak sem földműveléssel, sem iparral foglalkoznia nem lehetett, hanem igenis *kötelességévé* tették, hogy jámbor keresztényeknek pénzt adjon kölcsön.

A középkorbeli idők persze megszűntek már és az el-

nyomatás korszakát követte a méltányosság ideje. A jogtalan és embertelen intézkedéseket türelmi rendeletek váltották fel s a Nagy Lajos által számkivetett zsidók később újból hazára leltek e hazában. S tekintsünk körül e hazában; nézzük, vájjon azóta, amióta a zsidó ismét emberszámba megy Árpád földjén, nem-e ugyanannyit fáradozott e haza felvirágoztatásán mint a keresztény? Nézzük, vájjon az a zsidó, akit megvetőleg hazátlan kozmopolitának neveznek s akiről azt állítják, hogy vezérelve az: ubi bene, ibi patria, nézzük, hogy ez a zsidó magyar ha hivatása elszólította őt Magyarországból a külföldre, nem-e ott is híven megőrizte szívében hazáját, nem-e felhasznált minden alkalmat, hogy magyar érzelmeinek kifejezést adjon és dicsőséget szerezzen szülőhelyének?

Van ugyan példa rá, hogy keresztény magyarok, még pedig oly magyarok, akik e földet legsajátabb szerzeményüknek tekintették, alig hogy lábukat külföldre tették, magyar voltukról teljesen megfeledkeztek. Csak azokra a főurakra kell visszaemlékeznünk, akiket Mária Terézia bécsi udvarába édesgett s akik ott rövid idő alatt nemcsak a magyar viseletet és a magyar szokásokat, de még a magyar nyelvet is mint felesleges málhát elvetették maguktól.

Ennek ellenében vannak zsidó magyarok, akik távol e hazától barátokat szereztek hazájuknak és működésükkel becsületet. Csak egy-kettőt akarok felemlíteni, akiknek neve valószínűleg a feledés éjébe merült már s akik megérdemelték volna, hogy tiszteletben tartsuk emlékezetüket.

A bajai születésű Beck Miksa, aki Lipcsében a bölcsészeti pályára lépett és ugyanott az irodalomra adta magát, működésének delelőjén megírta volt »Fahrender Poet« című nagybecsű munkáját, melynek első éneke »Ungarn« nemcsak az író kiváló tehetségéről, hanem rajongó hazaszeretetről is tesz tanúságot. »Jankó, der Rosshirt« és »Ungarische Melodieen« című munkáival elragadta olvasóközönségét és megkedvelte velük a magyar népeletet.

Schlézinger Miksa Angliában adott ki egy könyvet Magyarországról, mely az angolokat egy csapással a magyarok barátjává tette s mely könyvért az angol lapok azt írták róla, hogy magyarabb a magyaroknál.

Avagy felemlítem a budai születésű Fischhoff Adolf orvosot, akit még csak rövid néhány esztendő előtt kísért az

egész művelt világ tisztelete az örök nyugalom helyére? Fischhoff mint orvosnövendék irányította magára Bécsben a közfigyelmet. 1848. márczius 18-án ő tolmácsolta az egyetem kívánságait és szavának elragadó hatalmával a szabadság megvédésére lelkesítette a diákságot és a népet. Később elfogták és többek között azzal vádolták, hogy Kossuthal állandó levelezésben állott. Barátai akkor egyre kérték, hogy szökjék meg, de 6 a kérésekre azt a férfias választ adta: ha maradok, a hadbíróság *talán* elitéi, ha megszököm, a közvélemény elitéi *minden bizonynyal*.

Ez igénytelen sorok írója túl a tengeren alapított magyar lapot s lelkének egész erejével nemcsak azon küzdött, hogy a messze idegenben élő honfitársaiban ébren tartsa és éleszsze a hazafias szellemet, hogy ott is ápolja nemzeti nyelvünket és hirdesse a magyarok együvértartozásának szükségességét, hanem addig harczolt, míg az amerikaiakat is arra a tudatra ébresztette, hogy Magyarország nem osztrák provincia, hanem önálló állam s hogy a magyarok nem barbárok, hanem kultúrnép, mely mellét állította a keleti barbarizmus elé, hogy megvédje a nyugoti civilizációt.

Ilyenek voltak és ilyenek most is azok a zsidó magyarok, akik elszakadtak e hazától, és szükséges-e felsorolnom azoknak működését, akik a hazában éltek és élnek s akik minden erejüket annak a célnak állítják szolgálatába, hogy magyaroknak tekintessenek ők is abban a hazában, amelyben magyarok voltak ősük és amelyben hazátlanokká, jognélküliekké váltak az utódok?

Dőreség volna elhithetni akarni, hogy a zsidó magyarok között nincsenek olyanok, akik kedves énükön kívül mivel sem törődnek s akiknek a haza csak akkor érne valamit, ha fejős tehén volna, mely őket tejjel és vajjal ellátja. Vannak bizony ilyenek, még pedig, sajnos, jó számmal; de találkozunk ily jó madarakkal a keresztény magyarok között is s éppen az a hiba, hogy mikor a keresztény magyar a haza érdekeit mibe sem veszi, ezt az *egyén* hibájául tudják be, míg ellenben ha Kohn Kóbi vét, akkor az összsidóságot vonják ezért felelőségre; ilyenkor nem Kohn Kóbi, hanem a *zsidó* a hibás.

Igen ám, de ennek ellenében a zsidóságnak azt vetik szemére, hogy egész Izrael jajveszékelve felkiált, ha sérelmet ejtenek *egy* zsidón. Meglehet, hogy ez úgy van. De nem szabad

elfelejteni azt, hogy minden seb fáj, ha érintik s nem szabad megfélekedni arról sem, hogy a *zsidóságnak* joga és kötelessége az ellen óvást emelni, ha valamely egyénben a *zsidót* bántják. Mert ha nem az egyént, hanem a hitsorsost bántják valakiben, akkor természetes, hogy a felekezetet találja a sértés. A magyar nemzetnek kevés köze van ahhoz, ha tegyük fel, Paprikás Demetert kiutasítják Berlinből; de nem szabad a történt kiutasítást szóltanul f eltűrnie, ha a kiutasítás a nyíltan bevallott okból esett meg, mert Paprikás Demeter magyar. Ily esetben a magyar nemzetnek szolidaritást kell vállalnia Paprikás Demeterrel, a kivel különben alig törődnek.

S a bajt növeli az emberi természetben fekvő ama tulajdonság, hogy az az egyed, nemzet vagy felekezet, mely egy bizonyos oldalról következetesen csak bántalmakban részesült, szinte lesi, vájjon nem-e intézetnek ellene újabb támadások s minden véletlen tettben, melynek rendes körülmények között alig tulajdonítana fontosságot, folytatását látja az előzményeknek.

A zsidóság évszázadokon át alig tapasztalt egyebet, csak üldöztetéseket, csak lealáztatásokat, csak szenvedéseket. Történetének minden egyes lapja azzal a vérrel van megírva, melyet roszindulatú embertársai kisajtoltak belőle. S míg egyrészt hálaönyeket ont minden barátságos kézszorításért, addig ne csodáljuk, ha másrészt minden neszre összerezzen s lesben álló vadásznak fegyverét véli maga ellen irányulni.

Még nincs messze hátunk mögött az idő, mikor a zsidónak még városban sem igen volt szabad laknia, de amióta utat nyitottak számára, szinte lázas lelkesültséggel sietett elfoglalni helyét és magyarnak bizonyulni a magyarok közt. A ki figyelemmel kíséri évek óta a mozgalmakat, tudni fogja, hogy a zsidók mily örömmel választottak magyar nevet. Akinek szeme van, láthatja, hogy a magyar kereskedelem egy Kohner, egy Baumgarten, egy Schossberger és más hozzájuk hasonlók személyében mily lelkes ügyvivőkre akadt. A ki látni akart, tudja, hogy a magyar ipar fejlesztői közt ott állnak első sorban zsidóvállású polgártársak, akik közül csak a budai Goldbereket, Fischereket, Wolfnereket, Deutschokat említjük föl. A tudomány terén egy Acsády, egy Goldziher, egy Bánóczi, egy Bacher, egy Marczali dicsőséget szereztek a magyar névnek a külföldön is s az egyetlen Silberstein magasröptű ismerteté-

seivel oly szolgálatokat tett a magyar irodalomnak külföldön, melyeket eléggé meg nem hálálhatunk. A költészet terén csak Kiss Józsefet említem fel, akinek munkái ott élnek minden magyar ember szívében. Vagy felemlítsem-e, hogy a hírlap-irodalom terén akár csak Veigelsberg Leo mily szolgálatokat tett hazánknak? Avagy egy Wahrman, egy Chorin, egy Jelűnek, egy Mezey, egy Mandel Pál nem-e válnék becsületére bármely nemzet parlamentjének? S a jótékonyság gyakorlása körül hadd említem fel hevesi Bischitz Dávidnét, akinek nevét ismerik kunyhóban és palotában s aki mindig ott termett, ahol emberi nyomor emberi szívre hivatkozott.

E szerény értekezést bátran berekeszthetem ennek folytán azzal a határozott kijelentéssel, hogy zsidó polgártársaink sem jobbak, sem rosszabbak a haza egyéb fiainál s hogy üssük, gáncsoljuk a roszakban a roszat, de ismerjük el a jókban a jót s legyünk annyira igazságosak, hogy az egyes hibáiért ne kárhoztassuk az összességet. Engedjük meg azoknak, kik büszkén nevezik magukat *zsidó vallású magyaroknak*, hogy megmaradhassanak magyaroknak s ne tőrjünk el semmi szín alatt, hogy hazafisági kérdést csináljanak a felekezeti kérdésből. Ne vallását, hanem hazafiúi ténykedését keressük annak, akit mint magyar állampolgárt veszünk bonczkés alá.

Dr. Bacher Vilmos »Ezer év előtt« című, az izr. magyar irodalmi társulat évkönyvében megjelent értekezését a következő szavakkal zárta be:

»A kozárok birodalmával zárjuk be pillantásunkat az ezer év előtti Izraelre, hosszú út vezet onnan hazánkba, de ezt az utat megtették Árpád hadai és velük együtt a zsidó király alatt élő és zsidóvallású kozárok nem egy családja. Lebediából, hol szoros összeköttetésben éltek a kozárokkal, jöttek a magyarok a Duna és Tisza földjére, hogy végleges hazájukat elfoglalják. Kkképen csatlakozik a honfoglalás eseménye az ezer év előtti zsidóság legmegkapóbb történeti tényéhez. De a honfoglalás ezeréves ünnepe is egybeesik napjaink zsidó történetének legkiválóbb tényével, vallásunk végleges egyenjogúsításával hazánkban. És így a nagy történeti emlékünnephez méltó örömmel kapcsolhatjuk össze a lefolyt évezred végét annak elejével. A vallásszabadság nemtője kísérte honfoglaló magyar őseinket hazánkba és a honfoglalás évezredes ünnepének éve egyúttal hazánk vallásszabadságának első esztendeje. *Valamint kazár hit-*

sorsosaink alkotó részét képezték a honfoglaló magyar nemzetnek, úgy felekezetiünk alkotórészévé lett immár a magyar nemzeti államnak. Vajha megértenék ezt azok, akiknek kötelességük volna, e haza különböző eredetű polgárait közös munkára, a haza felvirágoztatására egyesíteni!

A magyar zsidók kétszáz évvel ezelőtt

Írta:

Dr. ACSÁDY IGNÁCZ.

Azokban a heves belmozgalmakban, melyek a tizenhetedik század utolsó éveit hazánkban végig kísérték, a nép többi elemeivel együtt a magyar zsidóság is kemény megpróbáltatásokon ment át.

E felekezet annál fájdalmasabban érezte a nehéz idők járását, mert tagjai az ország legnagyobb részében nem sűrűbb tömegekben, hanem szétszórta, egy-két családonként éltek az egyes falvakban.

Volt bajok elég, bármi buzgón védte őket a földesúr, a kinek beleegyezésével, sokszor egyenes hívására telepedtek le, hogy egyrészt általában szaporítsák a népesség szertelenül lepadt számát, másrészt pedig a nemzet gazdasági szervezetében azt a munkát végezzék, melyre a közvagyon szempontjából nagyon nagy szükség volt, melyet -azonban a munkás nép, a meglevő lakosság maga végezni nem tudott.

A jobbágy és zsellér ősi hagyományainak megfelelően a földművelésnek, állattenyésztésnek szentelte idejét vagy nap számmal kereste kenyerét. Egy kis részük iparral foglalkozott egy még kisebb részök kereskedést űzött, de csaknem kizárólag nyers terménynyel vagy marhával. Egyes mezővárosokban akadtak ugyan kereskedők is, kik kül- és belföldi iparcikkeket hoztak forgalomba, sőt a szabad királyi városokban tekintélyes kereskedelem összpontosult, mely onnan az egész országra kiterjeszté hálózatát.

Csakhogy mindez nem volt elég s az árucserének, az üz

leti forgalomnak nem tudott lendületet adni. Szaporítani kellett tehát a kereskedői elemet, hogy a nép némileg értékesítse munkájának termékeit s azoknak a sokféle, részben pénzben fizetendő terheket, melyeket reá az állam, az egyház, a vármegye és a földesúr róttak, viselni is képes legyen. Első sorban a földes urak érdeke kívánta azt s azért a földes urak nemcsak nem akadályozták, hanem mindenképen elősegítették falvaikban a zsidók letelepedését. Régen e letelepedés a földes ur akarata vagy engedélye nélkül egyáltalán nem történhetett, mert nemcsak magánjogi, hanem minden más tekintetben ő volt a község teljhatalmú ura. A ki az ő községében éh, az az ő telkén élt, és e telekre nem juthatott másképen, mint az ő akaratából, az ő engedélyével, melyet kizárólag beletársa, tetszése szerint, adott vagy tagadott meg.

Törvény és megyei szabályrendelet nem korlátozta e téren akaratát, kis-királya volt birtokának s azt egyedül kénye-kedve szerint igazgatta. Elűzhetett onnan bármikor mindenkit, a ki neki nem tetszett s befogadhatta azt, a kit a szomszéd elűzött. A mohácsi vész előtt, a nemzeti királyság korában a zsidó lakosság kizárólag a király és kamarája hatósága alatt állt s ezért leginkább a szabad királyi városokban, melyek földesura maga a szent korona s viselője a király volt, telepített meg. De már akkor is kértek és nyertek egyes főurak kiváltságot arra, hogy jószágaikra zsidót fogadhassanak be.

A mohácsi csapás után, mely a régi államszervezetet egészen fölforgatta, meggyöngyülvén a központi hatalom, mely addig a zsidókat a velők egy városban élő polgárok üldözései ellen megoltalmazta, némely város kiűzte területéről a zsidókat. Az így elűzöttek s általában a külföldről beköltözők a földes urak jószágain, természetesen a földesurak beleegyezésével alkottak magoknak új otthont. A magyar zsidók egyes egyedül a földes uraknak, a Dunán túl kivált néhány főúri családnak köszönhették, hogy a török korszak viharos eseményei ki nem irtották őket. A Dunán túl első sorban a Battyhány és Eszterházy főúri családok adtak nekik jószágaikon menedéket s védték őket századokon át szakadatlanul és sikeresen mindaddig, míg egy új korszak hajnalhasadásával az állam, a törvény nem fogadta őket védelmébe.

Pedig ezek a főurak s mindazok a földes urak, kik az ország többi vidékein is megnyitották jószágaikat a zsidóknak.

rendkívül hitbuzgó, mélyen vallásos, egyházuk érdekeikért nagy áldozatokat hozó férfiak voltak. És ha mégsem találták hitőkbe ütközőnek azt, hogy jószágaikon zsidókat telepítsenek meg s őket ép oly jó indulattal védjék, mint a többi, a Földesúrral egyháziilag is egy alapon álló népességet, ennek oka egyszerűen az, hogy szükségök volt a zsidókra és méltányolni tudták annak a szerény, de hasznos munkának az értékét, melyet a zsidó lakosság a szoczial-gazdasági szervezetben végezett.

A mohácsi vész után egy-két város kivételével a földes urak jószágain húzódott meg a magyar zsidóság s a földesúri hatalomnak köszönte megmaradását azon szörnyű megpróbáltatások közepett, melyeken a haza más lakosaival együtt a török korszak folyamán átment. A magyar földesúr volt az ő oltalma, nem pedig az államhatalom, melyet egész más feladatok vettek akkor igénybe.

Mindazáltal a XVI. és XVII. század török harcrai és beivillongásai nagyon megtizedelték valamint az egész, akképen a zsidó lakosságot is s különösen az észak-keleti vármegyében talált az első, szélesebb körű összeírás, mely a Buda visszafoglalása utáni évekből (1698—9) ismeretes, szertelenül gyér számú zsidóságot, mely a nevekből következtetve a szomszédos Lengyelországból szivárgott be, még pedig úgy látszik épen azon időkbén, mert egy része még nem is végleg telepedett itt meg. Így például Lubló városában (1698. aug.) 6 családot írtak össze, kik mind szandecziek vagy tarnoviaiak voltak; az egyik 2 fiával élt a városban, a többinél nem említettek családot, ami arra vall, hogy még nem hozták el új lakó helyökre. Mindnyájan kereskedéssel foglalkoztak, kettő mint házaló, de egyikök egészen szegény volt, kereste kenyérét, a többi pedig borral kereskedett, vagyis a magyar bort Lengyelországba szállította ki, hol annak akkor nagy piacza volt.“

Zemplénmegyének több községében talált ugyan az 1698-ik összeírás zsidó lakosságot, de mindenütt csekély számmal. Sztropkó városában 2, a közelében levő négy község mindegyikében 1—1 család lakott. Ez utóbbiak mind bérlők voltak, mert az italméresi vagy a székállás jogát bírták bérben a földesúrtól. Csupa árendások voltak a homonnai járás 4 községében lakók is, összesen 5 család. De lakott még 7 család gróf Zichy Péter itteni uradalmában, melyek mind kereskedés-

sel keresték kenyérüket, de a gróf nem engedte meg, hogy a kamara emberei összeírják őket, mert tudta, hogy az összeírás adóügyi czéloból történik s nem akarta, hogy az illetők adóval terheltessenek.

Sáros vármegye tizenkét községében találtak 1698-ban zsidókat és pedig Pécs-Ujfaluban és Zborón 2—2, a többi községekben 1—1 családot. Ezek egynek kivételével, a ki serfőző volt, szintén csupa bérlők voltak. Pécs-Ujfaluban az egyik korcsmát, a másik a mézszárszékét bérelte a földes úrtól.

Ugocsában és Szatmárban egy évvel később írták össze a zsidókat. Amott 5 községben lakott mindenütt egy-egy, Újlakon két család, de az összeírás azt mondta róluk, hogy a rebellisek kirabolták őket s így igen szegények. Szatmár megyében akkor csak 3 községben s Szatmár városában találtak zsidókat. Paczal községben egy Markovics nevű lakott, mint mondták, fél év óta, de ez időben is kirabolták a felkelők. A pálinkamérést bérelte a földesúrtól s volt két szeszfőző üstje. Jankón, Janovics Dávid lakott s szintén bérlő volt; őt 1697-ben rabolták ki. Korogyon a bérlőt Judkovics Ábrahámnak hívták, ki ezenkívül Sonkadon is árendás volt. Végül Szatmár városában, ő felsége javain, nem pedig városi területen Judkovics Jakab és Abrámovicz Mátyás laktak s szintén italméréssel foglalkoztak.

Az itt említettek, ámbár mellékesen kereskedést is űztek, majdnem mind árendások voltak. Meglehet, hogy egyes vármegyékben csakis ezeket írták össze, a más foglalkozásúakat pedig nem (így a szatmármegyei összeírás czíme: *Conscriptio judaeorum arendatorum in Cottu Szatmár existentium*, a mi nem zárja ki a feltevést, hogy voltak nem árendások is, de ezúttal nem írták őket össze). De az, hogy első sorban italméréssel s a vele kapcsolatos pálinkafőzéssel foglalkoztak, azt jelzi, hogy a földes urak különösen azért telepítették meg őket egyes községekben, hogy az italmérési jogot jobban értékesítsék, jövedelmezőbbé tegyék.

Régebben fölötte keveset jövedelmezett ez a jog; a földesúr vagy maga tartott korcsmát valamelyik jobbágya útján vagy a jogot a községnek adta bérbe. Volt egy harmadik módja is az italmérési jog értékesítésének s ez az, hogy a földesúr egyszerűen megszabta, hogy valamelyik falu hány hordót tartozik évenként a földesúr borából meghatározott áron elfogyasztani. Ez utóbbi miatt különösen sokat panaszkodtak a jobbágyok,

de azért, mint a másik két mód, kevés hasznot hozott a földesúrnak. Megfelelőbben kellett tehát a jog gyakorlatát szervezni, hogy több hasznot hozzon tulajdonosának. Lengyelországban ez időben, úgy látszik, az italmérési jogot a földes urak már egy külön bérlői osztály segítségével érdekeiknek megfelelőbben tudták hasznosítani s ezt a Lengyelországban jónak bizonyult rendszert igyekeztek a magvak földesurak ez időben saját jószágaikon is meghonosítani.

Ez okból telepítettek meg kivált lengyel zsidókat községeikben. Beregben már a XVII. század második felében említenek ilyen árendásokat, 1721-ben pedig az akkor kincstári munkácsi uradalomban 17 ilyen bérlő élt. A legtöbbször volt vezetékneve és pedig Samulovics, Herskovics, Jakobovics, Berkovics, Izraelovics s más csupa ilyen lengyel módra képzett vezetéknevű, bizonyoságul annak, hogy az illetők a szomszéd Lengyelországból származtak.

Csupa árendások laktak a múlt század harmadik tizedében (1728) Máramaros vármegyében is, hol lélekszám szerint írták össze őket, mely meghaladta a 150-et. Kétségkívül éppen ezen gazdasági szerepökre és foglalkozásukra való tekintetből telepítették őket a földesurak más vármegyékben és községeikbe. Különösen gróf Károlyi Sándor, a híres generális, ki a szatmári béke után nagy arányú és nemzeti szempontból szintén fölötté üdvös közgazdasági tevékenységet folytatott néptelen, pusztai birtokai betelepítése céljából volt mindenkor és minden jószágán a zsidók jóindulatú, nemeslelkű pártfogója. N.-Károlyban nagyobb számmal telepítette meg a zsidókat. Maga építtetett számukra házat, melyért az illetők 15 frt évi bért fizettek. E házakban 1721. végén 5 család lakott: ezeknek még nem volt vezetéknevök, hanem csak mint Mojzes, Benjámin, Boba, Áchim, Simon és Mihály szerepelnek az összeírásban. Mihály egyszersmind az útvámost s a serfözést is bérbe vette s azért évenként 300 frtot fizetett.

A nemes gróf azonban gondoskodott arról, hogy ez a kis csapat szaporodjék. Új házakat építtetett tehát s még 1722-ben további 1 családot (itt ez a szó kétségkívül szélesebb körben veendő, mint manapság, mert 1 - 1 család bizonyára jóval több mint 4-5 tagból állt) telepített meg. Ezek Áron Lev, Lézer Orr, Xémet Mojzes és Salanda. Az új beköltözők, mint kettőnek neve is jelzi, már nem Lengyelországból, hanem Ausztriából.

valószínűleg Morvaországból származtak s az összeírás egyenesen német zsidóknak nevezi őket. Az új bevándorlók kétségkívül nem azért jöttek, hogy regálét béreljenek, hanem azért, hogy az általános üzleti forgalomban, a kereskedésben és iparban hasznosítsák munkájukat. A következő években számuk egyre szaporodott nemes grófi földes urok jóvoltából, ki annyira szívén viselte lelki szükségleteiket is, hogy csakhamar maga küldött nekik Pozsonyból rabinust s ezzel a ma is virágzó nagy-károlyi zsidó községnek formaszzerű megalapítója lett.

Károlyi Sándor gróf nagy kiterjedésű uradalmainak kisebb községeibe is letelepített zsidókat, kik itt ez időben (1721) mind árendások voltak. Csanáloson Mojzes, Vasváriban Berroch, Derzsbén Mordochai, Nyír-Bélteken Boba, Madán Baruch, Ibrányban egy valaki, kinek nevét az összeíró meg nem tudhatta Király-Darócson Ószer és Mojzes voltak az italmérés bérlői. Más földes urak szintén követték példáját s általában Károlyi Sándor gróf, ki mint a szatmári béke egyik megteremtője múlt századi történetünk legkiválóbb alakjai közé tartozik, a magyar zsidók, legalább a sok vármegyére kiterjedő jószágain és községeiben megtelepített zsidók egyik legnemesebb pártfogójának, legnagyobb jótévőjének mondható. Alig volt kortársai közt valaki, a ki a béke helyreállítása után oly tervszerű, oly cél-tudatos és átgondolt közigazdasági tevékenységet folytatott volna mértföldekre terjedő uradalmi s ezzel az illető országrészek általános helyzetének javítására. Sokféle intézkedéseket alkalmazott a cél érdekében s a sokféle eszközök közt szerepelt a zsidók megtelepítése s jóindulatú védelme. Ekképen gróf Károlyi Sándor neve a magyar zsidóság történetében is hálás, kegyeletes megemlékezést érdemel.

A zsidók és a humanizmus.

Írta:
SZÁSZ KÁROLY.

Minden fajnak, népnek és nemzetnek megvannak saját jellemvonásai, jó és rossz tulajdonai, erényei és bűnei. S ahol több faj, nép vagy nemzetiség él együtt, egy hazában, szomszédságban vagy vegyesen, egyik a másiktól eltanulhatja s elsajátíthatja ennek jó tulajdonságait s intő példát vehet a rossz tulajdonságoktól óvakodásra s azok elkerülésére.

Mi keresztyén magyarok zsidó polgártársainktól sokat tanulhatunk hogy egyebekről most ne szóljak a humanizmusban. E név alá foglalom az egyéni és testületi jótékony-ságon, a szegények segélyezésén, adakozáson s alamizsnálkodáson, a betegek ápolásán, az árvák nevelésén kívül, a köz- . oktatási s közművelődési, sőt az egyházi célokat is, mert amazok mellett ezek is a humanizmus magasabb céljait mozdítják elő.

A zsidóknak őserénye a humanizmus, mert azt már a Mózes törvénye beléjük csepegtette, melyhez ők a világ minden részébe szétszórtságukban is híven, sőt szívósan ragaszkodnak.

Előrelátván Mózes, hogy a föld soha sem lesz koldus nélkül, parancsolja a maga népének, hogy »örömet megnyissad kezedet a te atyádfiának, a te szegényednek, a te koldusodnak, a te földeden« (5 Móz. XV. 11.) — s »ne keményítsd meg a te szívedet, be se zárd kezedet a te koldus atyádfia előtt.«

(U. o. 7. v.) A későbbi próféták is hasonlóképp hirdetik a jótékony adakozást. »Az igaz ember irgalmas és osztogató« — »A jó ember adakozik a szegényeknek« mondja Dávid a XXXVI-dik és CXII-dik zsoltárban; s bölcs Salamon: »A ki a szegényekhez könyörületes, oh mily boldog az!« » Kölcsön ad az Úrnak, a ki kegyelmesen ad a szegénynek.« (Péld. XIV. 213. XIX. 17.) Ézsaiás próféta pedig: »Az éhezőnek megszegd a te kenyeredet.« (Ezsai LVIII. 7.) A szegények kenyérééről még gyöngédebben is gondoskodik a zsidó törvény (mivel az alamizsna mindig megalázó). Aratáskor a gabonaföld széleit nem volt szabad learatni, sem az elhullott gabonafejeket felszedni, hanem ott kellett hagyni a szegények javára; hasonlóképp a szőlőben is a böngészés — mint a gabonában a tarlózás joga: a szegényeké volt, (3 Móz. XIX. 9. 10. XXm. 22.) sőt a kévegyűjtők által a földön feledett kévék is az özvegyeket és árvákat illeték. (5 Móz. XXIV. 19.) S átkozott, »a ki elfordítja a jövevénynek, özvegynek és árvának a törvényét!« Hasonló átok alá esik, a ki beteget ápolás és orvoslás nélkül hagy. A nyomorultak és ügyefogyottak sorsát leginkább szívére vevő próféta Ezékiel így dorgálja a nép hanyag pásztorait: »Jaj az Izrael pásztorainak, a kik *magokat* legeltetik, vagy nem a pásztorok tiszte-e, hogy a juhokat legeltessék? A kövérít megeszitek, a gyapjával magatokat ruházzátok, a mi meghízott, azt megöliték — a juhokat pedig nem legeltettétek! Az erőtlenekeket nem erősítettétek, a beteget nem gyógyítottátok, a megtöröttet nem kötöztétek, az elesettet fel nem emeltétek, az elveszettet meg nem erősítettétek!« (Ezek. XXXIV. 2-4.)

Íme, ilyenek voltak kezdettől fogva a zsidók törvényei. Mózes maga azt mondja: »Törvényt teszek az ember és felebarátja között« (2 Mózes XVIII, 16) — és e törvénynek a sok részletek után ez a sommája: »Szeresd felebarátodat, mint magadat!« (3. Móz. XIX. 18.) Ez ugyanaz a törvény, melyet a keresztyén vallás alapítója, az első törvény mellé: »Szeresd az Istent« másodikul adott, amahhoz hasonlóan mondván. Csakhogy a kettő közt különbség van. »Ki az én felebarátom?« Kérdé Jézustól a farizeus. S Jézus erre egy példázattal felelt, melynek tanúsága az, hogy felebarátunk minden ember, faj-, nemvallás- és minden különbség nélkül. A zsidónak pedig csak a zsidó volt felebarátja. S ez nem embertelenségből vagy szívtelenségből volt így, hanem a történelmi helyzetből következett

politikai intézkedés. Csak egyetlen nép, a zsidó, hitte az egy igaz Istent; be volt élelve bálványimádó, fajtalan, gonosz, parázna nép közé. Ezekről, velők minden érintkezéstől el akarta zárni Mózes a maga népét, nehogy azokkal keveredve, eltanulja tolok a bálványimádást s az istentelen erkölcsöket. Az egy Isten hitét kellett a zsidó fajban megőriznie s irmagul megtartania az emberiség javára — míg annak ideje eljövend. A pogány népek neki *góim*, idegen és ellenség volt; ezekre a »felebarát« nevének nem lehetett, nem volt szabad kiterjeszteni. Ellenséget kellett bennök látnia, kik iránt semmi kötelezettséggel nem tartozik, kikkel nem kellett jót tennie, kiket megcsalnia, megkárosítania, elpusztítania szabad, — sőt kötelesség volt. Csoda-e, hogy e felfogás: a zsidó állam elpusztítása s a zsidó nép szétszórása után, úgy az akkori pogány, mint később a keresztyén népek megvetése, elnyomása, üldözése századaiban is fennmaradt a zsidóság szívében? Ennyit egyelőre a »felebarát« fogalmáról, — e kérdésre végül még visszatérek.

A felebarát iránti kötelességeken, a szegények és nyomorultak iránti jótékonyágon túl, a Mózes törvénye, az egy-Isten-hit révén, a vallásos kötelességeket s különösen a templomra való »jószívű adakozást« is becsepegtette a zsidók szívébe.

Mikor a Jehova parancsára Mózes a pusztában a hordozható sátort készíteni készült, a bujdosó népet az adakozásra felszólította. A sátorhoz szükséges anyagokat: aranyat, ezüstöt, rezet, drágaköveket, selyemszöveteket, bársonyt, állatbőröket, különböző fa-készleteket kellett összeszerezni. Törvényül adta, kiki mivel és mennyivel járuljon a sátor építéséhez — ezt mindenkitől megkövetelte, de a kiszabottnál többet nem is fogadott el. A Mózes második könyvének XXXV—XL. fejezetei, melyeket egész terjedelmükben jó lesz elolvasni, mert azok tartalma világot vet az eljárásra s a zsidónép szellemére. Mikép szólítja fel Mózes a népet adakozásra: »Vegyetek a ti jószágotokból ajándékot az Úrnak, a kinek szíve szabad akarata szerint indul, az adjon az Úrnak ajándékot: aranyat, ezüstöt, rezet, kék selymet stb.« (2. Móz. XXXV. 5—9); és »eljövén a férfiak az asszonyokkal egyben, a kit tudni illik a szíve indított és hozának a férfiak aranyat, az asszonyok pedig kapsokat, fülönfüggő ékességeket, gyűrűket, függő öveket, arany edényeket stb.« (22 -29.) És senki sem maradt hátra. Sőt

midőn az építési-vezetők jelenték, hogy a »nép többet hoz ajándékba mint a mennyi kell a szolgálat művére (t. i. a sátorra) — kiadá Mózes a parancsot, hogy senki többet ne hozzon« (XXXVI. 4. 5.)

Hasonló módon épült fel a Salamon temploma Jeruzsálemben. A templomnak és a Lévi nemzetségbeli papoknak szükségéről pedig ügy gondoskodott a törvény, hogy minden zsidó az ő barmának s földből való terményének tizedét adta a szent czélokra.

Így áldozott a régi zsidóság a jótékonyság s a vallás és istentisztelet oltárain; és áldozott erőltetés nélkül, jószántából, szíve szerint. Az a tudat élt benne, hogy Istennek kölcsönöz, a ki a szegénynek ad — s önnönmagának és lelke javára adja, a mit Istenének áldoz.

Igazán bámulatos, sőt a világtörténetben példátlanak mondhatnók, hogy egy nemzet, mely a balsors által vagy Isten ítéletéből elvesztette hazáját, államiságát s majdnem két ezer év óta él szétszórva a világban, idegen s iránta ellenséges népek közt, elnyomatásban, üldözésben, ennyire meg tudja őrizni faja jellegét s összetartozóságát, vallását s erkölcsait s azok közt e legsajátosabb, úgyszólván egyéni tulajdonát, a (bár korlátolt s csak önmagára szorított) jótékonyság és humanizmus iránti hajlamát. De talán épen sorsa, elkülönöttsége s szétszórtsága szülte azt is. Vagy el kellett pusztulnia, vagy megőriznie jellemét és hajlamait. De ugyanez okozta azt is, hogy — mint a Mózes korában és törvényében, a magáén kívül minden népet — a bálványimádó pogány góim-ot — idegennek és ellenségnek tekintett s jótékonyosságát rá ki nem terjesztette: olyanoknak tekintse a keresztyént vagy muzulmánt is, a melyek közt, általok kerülve, megvetve, üldözve — egészen magára hagyva s elkülönözve, mindenütt száműzve kellett élnie. — Most, de csak a legújabb időben, csak e században, változott s változik még folyvást a zsidóság helyzete. A civilizált népek már bevették s polgárjogot biztosítottak neki; az angol, a német, a francia, legközelebről a magyar is. Lassanként le kell omrani az elválasztó falaknak; de csoda-e, ha a kétezzer éves viszonyok benyomásai nem törlődnek ki egyszerre a lelkéből?

A művelődés, a civilizáció, a zsidók humanizmusának

kereteit a mívelt keresztyén államokban tetemesen kiszélesítette, eszközeit és formáit kifejtette, megváltoztatta, mintegy újjászülte. A nyugoti országokban felszabadított s polgárosított zsidóság felvette a keresztyén felebarátiság és jótékonyság formáit s méreteit. Kórházakat, szegényházakat, árvaházakat, temetkezési és segélyegyleteket állít s azokat rendkívüli bőkezűséggel javadalmazza s áldozatokkal tartja fenn: templomai (zsinagógái — mert a zsidónak, a jeruzsálemi templom lebontása óta tulajdonképeni temploma nincs is, melyben áldozzék) gazdaggá, fényessé tételére buzgón és szívesen áldoz s általában hitközségi és istentiszteleti költségeit nem sajnálja, iskoláit különösen a thora-iskolákat, a miénknél jóval nagyobb áldozattal és önkéntes készséggel tartja fenn, míg mi keresztyének s magyarok a fogunkat szíjjuk, ha templomra, iskolára valamit áldoznunk kell s ha ezekre önként nem adunk s ránk amiatt egyházi vagy iskolai adó vettetik ki, zúgolódunk, megtagadjuk, sőt készek vagyunk mindjárt hitünk elhagyásával — a felekezetenélküliséggel fenyegetődni.

A magyar zsidók humanizmusáról a sok közül, amit jártomban keltemben, saját egyházaim látogatása közben is láttam, hallottam, tapasztaltam csak egy példát akarok idézni! Nem megyek messze — még a szomszédba sem, csak a budapesti zsidók jótékonyági, emberbaráti s vallásos és közművelődési intézményeit s azokra tett áldozatait önkénytelenül is követendő például állítva fel a főváros és ország keresztyén lakosainak szeméi elé. Közülők is csak az egyik — kétségkívül számban és úgy erkölcsi mint anyagi erőben túlnyomóan nagyobb részt veszem, a dohány-utczai és rombach-utcza templomokba járó *pesti* hitközséget, melyről némi adatokkal is rendelkezem — a nélkül, hogy a duna-jobbpartiakat is hátrább tenném.

A főváros pesti oldalán van az ország legnagyobb, leggazdagabb, de egyszersmind legintelligensebb izr. hitközsége. E hitközség igazgatóságának legutóbbi (1895.) évi jelentése a humanizmus (iskolai, emberbaráti s vallásos) intézmények roppant anyagi erejéről, ahoz mért működéséről, s annak folytonos szaporodásáról ad számot.

E jelentés szerint a jótékonyági intézmények közül:

a) Jótékonyági ügyosztály általános és havi segélyezésre	6.000	frt
alamizsnák, segélyadományok, fűtő szerekre szegényeknek.....	16.730	«
rendkívüli segély czimén, esküvők, halálesetek stb.....	5.636	«
alapítványi kamatokból	3.400	«
Összesen“:	31.766	frt
b) Az általános kórház, melyben ez évben (1895.) 1518 fekvő beteg ápolatott 33395 ápolási nappal, — összes költségei	59.486	frt
e) A fiárvaház, 125 növendékkel (bevétele alapítványok és adományokból 91.227	frt;	
kiadása 37.718	frt),	tényleges vagyona — az építettési adósságot 207.78
frtot levonva.....	602.214	«
d) A siketnéma-intézet 89 növendékkel; bevétele 28.845	frt; kiadása 22.225	frt; tiszta vagyon állaga ,.....
	517.869	frt
e) Nyugdíj -állomány	163.153	«
	1,374.488	frt

összesen egymillió háromszáz hetvennégyezer négyszáznyolcvan nyolcz forint, melyből az a) és b) tételek (81.252

frt) évi kiadásként a c), d), e) tételek (993.236) pedig tőkékül szerepelnek. Ily összegekkel szolgálja a pesti izr. hitközség a közjó-

tekonyság s emberszeretet ügyét!
A kultuszjáradék (a keresztyéneknél egyházi adó s jószívű vagy kegyes adományok) összege 1895. évben 114.794

frt; ehhez sem kell kommentár, csak bármely keresztyén egyház hívei áldozatának összehasonlítása!
Ezzel azonban a pesti zsidók jótékonyági intézményei s az azokra tett áldozatok még koránt sincsenek kimerítve. A hitközség által kezelt intézeteken kívül álló magánegyesületek, melyek közül csak egy párt mutatok föl, mint pl.

1. A *pesti izraelita nőegylet* az 1894/95. számadási évben:

a) a segélyezési osztály kiosztott	28.039	frt
b) az árva-osztály, mely egyes alapítványok s évi adományok jövedelméből 57 növendéket s árvaházán kívül árva menhelyet (50 leány)		

is tart fenn. árvaleányokat házassít ki, mire	
a nagy jótékonyasági! néh. Hirsch báró maga	
12.000 frtot bocsátott rendelkezésre, az évi	
kiadás volt (22,385 bevétellel szemben) . . .	17.340 frt
c) A népkönyhaosztály 18.125 forint bevétellel	
szemben, kiadott	17.531 «
melyből 141.397 személynek s közülök	
23.026-nak ingyen adott ellátást, egy-egy	
napra. összes kiadás	62.910 frt

2. A *Chevra Kadisa* (aggok és betegek ápolására s halottak eltemetési költségeire segélyt nyújtó jótékony egyesület (193.912 frt rendes- és 8.005 rendkívüli) összesen 201.917 forint

bevétellel szemben)	181.5(56 «
rendes és házvételre s a központi temető	
szertartási épületére rendkívüli	56.380 «
Összesen	237~946 frt

kiadást mutat fel, melyből fedezetlen maradt 36.029 frtot, a chevra-kadisa saját tőkevagyonából fedezte.

S még sok más!

Íme a *magyar zsidók humanizmusa a millennium küszöbén, a zsidó recepczió évében!* íme a Mózes törvényeinek negyedfélezer esztendő gyümölcsei a jótékonyaságban — de a kizárólagosságban is. mely csak a saját fájára, a zsidóra szorítkozik. A zsidó világpolgár, mert mindenütt otthon van, tud lenni angol, francia, német, spanyol, vagy magyar. De otthona, világa, önmagában, házában s fájában van. Elmondtam kizárólagossága kettős okát: először a Mózes törvényében, azután a többi népektől megvetett és üldözött voltában van; ama vallás-politikai, emez társadalmi ok. Az első parancsolja a felebarát szeretetét, de ridegen határozza meg a »felebarát« fogalmát; az utóbbi lassan-lassan megszűnik. Az elkülönzés köfalai egymás után leomlanak, a fogság békói széttörnek, a gyűlölet átkai elhalnak. Előbb vagy utóbb, a zsidók nemcsak vallási és polgári, — a mi már megtörtént — hanem *társadalmi* kérdések is meg kell oldódnai.

Egy nagy lépés lenne erre a humanizmusban s annak gyakorlásában is a fajok és felekezetek elkülönítését megszüntetni — mindkét részről. Fájdalom ez ma még az egyes keresztyén felekezetek közt is fennáll, sőt egyre növekedésben van. Mint *magában* a jótékonyságban — úgy annak *megosztásában* is a zsidók mutassanak jó példát. Vannak is már ilyen példák: a nemes lelkű Montefiore Mózes — s a nemrég elhunyt nagy jóltevő Hirsch báró és az ő budapesti megbízottja a nemeslelkű s finom érzelmű Bischitz Dávidné adtak már; kövesse nemes példájokat az egész zsidóság. S íme követi is: amint e sorokat befejezve s már correcturában olvasom, — veszem a hirt a f. é. június 17-én Debreczenben elhunyt Steinfeld Antal végrendeletéről, mely felekezet nélküli jótékonysági czélok mellett egyenesen keresztyén czélokra szánt tetemes hagyományokat is tartalmaz. Kövessék e példát a keresztyének is. Akkor lesz az igazi recepczió, a társadalmi egység; azzal mutassák meg az igazi emberszeretetet, az igazi vallásosságot — s az igazi hazafiságot!

Zsidók a magyar közgazdasági életben.

Írta:
GELLÉRI MIKSA.

A tagadásnak ős szelleme itt megáll s vagy szánja-bánja bűneit, vagy, ami rá nézve jellemzőbb, istenkáromlásban tör ki

A zsidóságnak legvakmerőbb vádolói is kénytelenek lenni a fegyvert, a mikor arról van szó, hogy a zsidóságnak van-e hát része a magyar közgazdasági élet fejlődésében, azokban a bámulatos eredményekben különösen, a miket a nemzet a kereskedelem és főleg az ipar terén elért?

A nemzet történeti vonásaiból bizonyítható ez.

A hadvivő magyarság a rendi államformában, a nemesség kiváltságai mellett lealacsonyítónak találta a kereskedést, az üzérkedést, a csereberét. Szinte nemzeti tulajdonsága volt a magyarnak az a büszke önérzet, hogy nem ment felkeresni a kalmárt, hogy eladja neki termését, értékeit, marháját, hanem megvárta helyben, míg odajött az ő rezidenciájába s elhozta neki cserébe aranyait.

Az országos levéltár már az *Árpádházi királyok* korából mutat fel okmányokat, melyekben egyes zsidó csoportoknak és általában kereskedéssel foglalkozó zsidóknak a király *menlevelet* ad a szabad közlekedésre, mert »ők közvetítik az adás-vevést s a jó életnek szükséges munkásaivá lehetnek.»

Ez világosan bizonyítja, hogy a királyok elismerték a közvetítő kereskedők szükségét, aminek bizonyága az is, hogy már az első három században voltak kiadva »izraelitáknak és izmaelitáknak királyi szabadalom levelek a — melyek még

háborús időben is biztosították szabad közlekedésüket a várak és uradalmak között.

Társadalmi helyzetük persze nem volt. Nyílt városokban csak túrték őket s különösen a középkorban sokat szenvedtek üldözések miatt.

De hagyjuk a történelmi vonatkozásokat és térjünk a jelenre.

A jelennek kezdete e század eleje.

Ekkor már számottevő zsidó lakossága van az országnak. A zsidóság Mária-Terézia korában 148,000 fővel van képviselve az országban s ennek a számnak számbavehető férfirésze túlnyomóan kereskedelemmel foglalkozik.

Vannak már nábobjai is a zsidóságnak, de csak a szó akkori értelmében. Még mindig áll nagy városokban a ghetto-rendszer, ahonnan a napnak bizonyos óráiban menekülhet csak ki a repülő kereskedők légiója.

A házaló füttyülője volt az utcák zenéje. Színes szalagot, üveggyöngyöt, rézgyűrűt, silány portékát hordott a szegény zsidó faluvégről-faluvégre s cserélte be rongyért, bőrért, cserépert, minden használható hulladékért.

Falusi házaknál szívesen látták a «Mózsit», — szánalomból elbolondoztak rajta, gyakran rakonczátlankodtak vele és a szegény *Mózsi* túrt, szenvedett, de gyűjtötte a garasokat. Nem csoda, ha 6—8 évi házalás után már egy kis gebével járt a vásárokra s tíz évi kínlődés után megnyitotta a faluvégén a kis boltját faggyútyertyával, kénes gyűjtővel, édes cukorral, túvel, cezrnával, ostorral, kocsikenőccsel.

Ez volt a kezdete a zsidóság térfoglalásának.

Míg az ország lakosságának túlnyomó része még mindig idegenkedett a »handlérozás«-tól, addig a zsidó boltos rendkívüli szívóssággal, akaratereővel szállt szembe minden gúnynyal, minden üldözéssel s ahol megtelepedett, ott csakhamar biztbs otthont is tudott magának teremteni, melyben lenézve, elfelejtve bár, — gyűjtött, kuporgatott . . .

Ezt persze nem jó szemmel nézték az üldözői.

Ismét és ismét feltámadt benne az irigység.

Kirabolták, fölégették, menekülésre kényszerítették . . . Épített magának új tanyát, kezdte elől a munkát, akár háromszor is.

És már ez elnyomott állapotban is iskolát csinált. Akadtak,

akik tanultak a zsidók béketűréséből, hallatlan szorgalmából, leírhatatlan kitartásából. Különösen azokon a vidékeken, ahol külföldi telepítések történtek a múlt század végén, — csakhamar a keresztény sem tartotta szégyennek az üzérkedést, különösen ha az jó móddal és vagyonnal kecsegtetett.

De nagyban és egészben az állapot nem változhatott, amíg a nemesi kiváltságok uralkodtak s amíg a mindennapi munkát az államalkotó elem lenézte és kigúnyolta.

A zsidóságnak pedig az országban nem maradt más menedéke, mint a *munka*, az ernyedetlen szorgalom és a kuporgatás.

Igen, a kuporgatás, a pénz és pénzérték felhalmozása — ez a sokszor hangoztatott öreg hiba, melyet a zsidóságnak ezerszer a szemére vetettek és vetnek most is minduntalan. A zsidó kénytelen volt tőkét „gyűjteni“, mert másképp ki volt zárva a boldogulása, mert a viszonyok nem engedték előtérbe lépését s nem engedték, hogy vállalkozásokban, befektetésekben gyümölcsöztesse vagyonát.

Hogy ez a vád hiábavaló volt, hogy csak üres és hiú vádaskodás, azt legjobban megmutatták a következmények.

*

Alig derült ki a szabadság napja az ország fölött, alig mondta ki az 1848. évi országgyűlés a rendiség eltörlését, a polgári egyenlőséget, a szabad költözködés, a szabad vagyonszerzés jogát, egyszerre megjelent a zsidó vagyon a magyar közélet mezején.

A kuporgatott fillérek előkerültek a láda fenekéről s egyszerre életet öntöttek az elzsibbadt nemzeti erőkbe.

Ks bár a nyomban azután bekövetkezett szomorú napok ismét tétlenségre kárhoztatták a zsidóságot, mégis ők voltak azok, akik még az elnyomatás napjaiban, amikor még a nemzet a „*passiva resistentia*“ jelszavával, mély fájdalomba merülve tűrte a nyakára tolt idegen jármot, — megkezdték a hangyamunkát újra.

Már a Bach-korszak alatt s később Bach bukása után egyre-másra keletkeztek nagy zsidó kereskedőházak. A legtöbb természetesen a *termény üzletben*, mert a dolog természeténél fogva legelső rangú szükséglet volt a magyar föld terményeinek értékesítése a külföldön.

Ekkor már sokkal többet adott a magyar termőföld magtermésben, borban, dohányban s mellékterményekben is, mint amennyit elfogyasztani bírtunk, míg viszont Ausztria állott közelünkben, mint kenyérben és élelmi cikkekben szűkölködő iparüző ország, melyet a magyar termények legjobb piacának kellett tekintenünk.

Nyersterményeink feldolgozására nem volt elegendő ipartelepünk, míg Ausztriában éppen az ipari elem dominált különös mértékben. Ezt a kettőt a természetes fogyasztási processzus erejével összeegyeztetni volt a feladat és e feladat a magyar zsidó kereskedelem segítségével sikerült.

Következett 1867, az általános kiengesztelődés.

És ekkor mutatta meg a zsidóság, hogy mire képes azért a földért és azért a nemzetért, mely fiává fogadta, mely hazájává lett neki.

Egyre-másra alakultak a bankok, a takarékpénztárak, az ipari és közgazdasági vállalatok. Óriási tőke került elő 30 év alatt a zsidóság szorgalmából és takarékoságából, mely tőkének túlnyomó része nyilvános vállalatokba van fektetve.

De szóljanak a számok maguk.

1867-ben volt 5 bank, 105 takarékpénztár, egy földhitelintézet.

1896-ban, a millénium esztendejében van 900 bank és takarékpénztár, 700 szövetkezet, és 6 nagy földhitelintézet.

1867-ben a takarékos és egyéb betétek 71 millió forintra rúgtak, 1894-ben 1150 millió, tehát 15-szöröse az előbbi számnak.

Az összes magyar bankoknál van:

Kereskedelmi váltó.....	450	millió	frt.	értékben,
Értékpapír	130	»	»	»
Kölcsönt adtak	620	»	»	»
Előleg kölcsönt	80	»		
Magyar záloglevél van.....	320	»	»	»

Hogy ebben mennyi része van a magyar zsidóságnak, azt éppen ellenségeinktől tudjuk legjobban. Ők vádolnak bennünket azzal, hogy minden pénz és vagyon a mi kezünkben van.

Ez ugyan nem igaz, mert hozzávetőleges adatok szerint a magyar zsidóság vagyona a fönti milliókban csak 30% erejéig szerepel, a többi más felekezetű betevőké.

De már abban igazuk van vádlóinknak, hogy a magyar pénzügyintézetek alapításában igenis sokkal nagyobb része van a

zsidóságnak a 30%-nál s ez csak érdemül tudható be neki, mikor a magyar zsidóságnak a közgazdaság terén való szerepléséről beszélünk.

De menjünk tovább.

Nagy szálla sokak szemében a *tőzsde intézmény meghonosítása*. Az a sajtóságos ellenszenv az üzérkedés iránt, mely a régi nemesi rendszer alatt nyilatkozott, — teljesen fönmaradt a tőzsdével szemben mind mai napig, úgy hogy abban már teljesen igazuk van a hangosan vádaskodóknak, hogy a tőzsdének Magyarországon túlnyomó részben zsidó jellege van.

Vájjon ez olyan súlyos vád-e?

Miért maradt a tőzsde zsidó jellegű nálunk, mikor az egész világon, az összes tőzsdéken senki se törődik üzleti felének a vallásával. Németország. Franciaország, Anglia nagy tőzsdéin milliárdok forognak meg, de nem kérdezi senki, hogy zsidó féllal van-e dolga, vagy mohamedánnal.

Ott adnak és vesznek, de nem filozofálnak.

A magyar tőzsde se zárt ki senkit a kebeléből. Mindenki, aki reális üzletet akar kötni, megközelítheti a barriereket s adhat, vehet terményt, magot, értéket.

A budapesti tőzsdének 1568 tagja van s ezek 90 százaléka zsidó.

Ez a tőzsde pedig igen hatalmas faktora a magyar közgazdasági életnek. Különösen a *gabonatőzsde* roppant fontosságú intézmény.

Bizonyítékul néhány számot idézünk.

1894-ben a gabonatőzsdén az effektív forgalom *majdnem 9 millió mázsára rúgott*. Ebből búzaforgalom 68 millió mmázsa.

A határidőüzletben a forgalom *majdnem 14 millió méter-mázsa*, melynek fele esik búzára.

De menjünk tovább a statisztikában.

A legutolsó számlálás szerint (a kamarák 1894. évi adatai) Magyarországon *107,525 keresdedő* volt. Itt ismét átlagot kell vennünk, amikor a kereskedelemmel foglalkozók 65%-át veszük zsidó polgártársaink közül valónak.

Ez a szám nem túlzott. Tudjuk, hogy hosszú ideig csak ez az egy pálya volt nyitva a zsidóság előtt s így kénytelen kellett is c térre menekült s a közvetítő kereskedelemben kereste boldogulása terét.

Nemcsak kereste, de meg is találta.

Újabban már kifogytak a zsidóság ellenségei a figyelmet érdemlő vádakból. El kellett ismerniök, hogy a magyar zsidó kereskedelem nélkülözhetetlen faktorává lett a magyar közgazdasági életnek.

Mert mi lenne nélkülök?

Képzeljük csak el, hogy a 60—65,000 zsidó kereskedő egyszerre becsukná az üzletét, felhagyná az irodáját beszüntetné ipartelepeinek üzemét s visszavonná vagyonát a cselekvő kereskedelmi forgalomból.

Ettől a csapástól leroskadna a nemzeti erő s pótlását nem volna képes teljesíteni ugyanannyi évszázad, mint amennyi évtized alatt a zsidó energia azt létre hozta.

Most a vádaskodók más térre vonultak.

Azt mondták, *hogy a zsidóság nem magyar, a kereskedelem német*, hogy a zsidóság nem ragaszkodik a hazájához s neki mindegy, ha ma itt, holnap ott.

Sértő volt ez a föltevés a zsidóság egyetemére.

De e látszat ellene szólt. Az évszázados elnyomatás alatt nem volt alkalmá a zsidónak aszszimilálódni s néhol ki volt egyenesen zárva, hogy ősrégi szokásaiból kivetkeződjék. Kergetlen rendelkezések néhol erőszakosan is megkövetelték a zsidótól, hogy viselje a kaftánt, meg a tincset, *mint megszégyenítő bélyeget*, hogy a más vallásúak nyomban felismerjék benne a zsidót.

E mellett a zsidó gyermekét nem eresztették be az iskolákba, úgy hogy a zsidó szülők kénytelenek voltak a zsidó zúgiskolák (chéder-ek) padjaira küldeni apróságaikat, ahol külföldről bezarándokolt koldus tanítók német-zsidó jargonban tanították a zsidó nyelvtant és a mi a zsidóság elnémetesedését okozta, a *német írást és olvasást*.

Nem a zsidóság volt hát az oka a saját németségének, hanem a körülmények, a nyomasztó viszonyok, az üldöztetés és a keresztény társadalomból, iskolákból való kitiltás.

Ezt az igazságot fényesen bizonyította be a zsidóság 1867 óta. *A mostanig felnőtt tsidó nemzedék már tiszta magyar* s ma már csak az öregek beszélnek németül, azok az öregek, akik a Bach korszak kényszere alatt már férfikorban nem mellőzheték a megszokott német nyelvet.

A zsidó kereskedelem ma már azon az úton van, hogy

teljesen magyarrá legyen s a német nyelvet már csak a külfölddel való érintkezésében használja.

Itt van legtisztább példa gyanánt *a budapesti áru- és értéktőzsde*.

Azt hitték róla, hogy megváltoztathatlan német marad a nyelve s egy rövid agitációnak sikerült megtennie azt a csodát, hogy most már a tőzsdén magyarul folyik az adás vevés, az ítékezés, az irodai munka.

De ugyanígy van az üzletekben is. Húsz évvel ezelőtt még az üzleti cím táblák 80%-a tiszta német volt. Tessék ma végigmenni Budapest utcáin s olvasni az üzleti firmatáblákat. Különösen a Lipótvárosban tanulságos az, ahol a magyar nagykereskedelem fészke van.

Ma már az arány úgy áll, hogy a cégtáblák 75%-a tiszta magyar 20—22 százaléká magyarnémet és csak 3—5%-a tiszta német.

Ugyanez az arány az üzletek belsejében is, a mi a zsidókat illeti, mert ma már bátran állíthatjuk, hogy Budapesten *sokkal több a keresztény vallású német és más nyelvű lakosság, mint a zsidó vallású.*

Ez volt a zsidó kereskedelem felelete azokra a vádakra, hogy a magyar zsidóság nem hazafias s nem ragaszkodik hazájához.

A legékesebben czáfolták meg ezt, mert hiszen a statisztika ékesebben szól minden bizonyoságnál. A statisztikából csak egyetlen adatot említünk. Ezer zsidó iskola közül csak 4 nem magyar tannyelvű s 2000 zsidó tanuló közül csak 1 nem bírja a magyar nyelvet.

*

És most áttérhetnénk oda, ahol specziálizálni kellene.

Egy rövid értekezés keretében azonban lehetetlen csak egy pár nevet is kiemelni, a nélkül, hogy igazságtalanokká ne váljunk.

Aki végigpillant a magyar pénzüzetek üzletvezetőségének során, ott fogja találni a magyar zsidóság pénzügyi kapacitásainak egész sorát.

Hogy neveket is említsünk, íme itt van egy sorozat: *Lánczy* Leó, *Kornfeld* Zsigmond. *Beck* Miksa. *Heck* Nándor, *Trubitsvh* Ignác, *Schwarz* Félix, *Lévay* Henrik. *Posch* Gyula,

Bevési Ödön, Schwarcz Ármin, Lukács József, Bech Dénes, Székely Ferencz, Neményi Miksa, és így tovább.

A nagyiparosok és nagykereskedők sora pedig végtelen.

A zsidó, nagyvállalatok (kereskedők iparosok) sorából mégis közlünk egy rövid névsort a következőkben:

Auer Dávid és fia, *Beimel* és fia, *Fürst* Jakab és fia, hatvani *Deutsch* Ignác és fia, *Herzog* M. L. és tsa, *Kohner* Adolf fiai, *Kohner* Ágost, *Laizkó* N. és *Popper* A., *Leipniker* Manó és Gyula, *Modern* és *Breitner*, *Neuschloss* Károly és fia, *Neuschloss* Marczel és Ödön, a *Schossberger* czégek, *Búst* Bernát, *Woifner* Gyula és tsa, megyeri *Kraus* Lajos, megyeri *Krausz* Izidor, *Kramer* Samu, haraszi *Jellinek* Henrik, verőczei *Balázs* Mór, budai *Goldberger* Sámuel, *Spitzer* Gerson és társa, *Weisz* Berthold és *Manfréd*, *Fischer* és *Reidelberg*, *Bernfeld* Mór, *Strasser* és *König*, *Brachfeld* és tsa, *Brüll* Henrik és fiai, gelsei *Guttman* Vilmos, *Bálint* Sándor, *Machlup* és fia, *Stern* Ignác (Egyedi) fiai stb.

Nem lehet teljes névsort adni, mert nem áll rendelkezésünkre olyan adatgyűjtemény, mely vallás szerint csoportosítaná a magyar közgazdasági tényezőket.

Ez fölösleges is. Mi is védekezünk az ellen az előtérbe tolható vád ellen, hogy a zsidóság közgazdasági érdemeinek hangoztatásával — bármily csekély mértékben is csorbítani akarnák az egész nemzeti közgazdasági életet.

Nem az exclusivitást akarjuk növelni e sorokkal; sőt ellenkezőleg azt szeretnők megértetni, hogy a zsidóság tevékenysége a nemzeti munkában érdemes a méltánylásra s éppen soggel nem érdemli meg a gáncsokat, a vádaskodást.

Adjanak igazat nekünk, akik e sorokat elolvasták,

Zsidó-magyar tudósok.

Jelen szakaszunkban bemutatjuk a magyar zsidóság szellemi arisztokracziáját. Első sorban foglalkozunk a »halhatatlannokkal«, tudniillik azon első rangú tudósokkal, kiket a Magyar Tudományos Akadémia tagjaiul beválasztott. S ha meggondoljuk hogy alig 200 tagja van az akadémiának, és ennek csaknem 10 százaléka zsidó felekezetű, bebizonyítva látjuk, hogy igenis a zsidóság képes a legkomolyabb és a legszárazabb tudományok elsajátítására és művelésére. Az akadémia tagjai között oly zsidó tudósok foglalnak helyet, kiknek neve európai hírű, de eltekintve azoktól, kik az akadémiában széket foglalnak el, nagy a csoportja azoknak is, kik szintén első rangú tudósok, de a kik még be nem jutottak a halhatatlanok közé a korlátolt szám miatt, de a kik idővel bizonynyal be fognak jutni.

S most rövid, de kerek életrajzait adjuk zsidó tudósainknak és első sorban azokét, kik a Magyar Tudományos Akadémia rendes és levelező tagjai:

Munkácsi Bernát dr.

Nagyváradon született 1860. márczius 12-én Középkolai tanulmányait a premontreiek ottani gimnáziumában végezte, az egyetemet Budapesten hallgatta és 22 éves korában avatták fel doktorrá. A tanári oklevelet egy évvel később szerezte meg. Ambícióját abban találta, hogy valóban a tudomány munkása legyen és ezért nem is vállalt tanári állást hanem tisztán a tudománnyal foglalkozott és csak 1890-ben fogadta el a pesti izraelita hitközség tanfelügyelőségét, mely díszes állást azóta mai napig a legnagyobb buzgalommal és erélyvel tölti be.

Több ízben nagyobb utazásokat tett a külföldön a fiatal tudós, ki két ízben a Magyar tudományos akadémia megbízásából járt Oroszországban.

Első utazását 1880-ban, tehát 20 éves korában tette meg, a mikor a csángók vidékére ment; ezt követte egy nagyobb utazása 1888-ban, mikor a vodjakokat és csuvasokat kereste fel Északoroszországban, a Kama folyó vidékén. Három év múlva, 1883-ban újra útnak indult és egy éven át tartózkodott észak Szibériában, az Ob folyó környékén a vogulok és osztjakok között.

Munkácsi Bernát dr. hazánk első rangú tudósai közé emelkedett A magyar tudományos akadémia 30 éves korában és így már 1890-ben levelező tagjává választotta. De más díszes tisztséget is betölt, így a finn-ugor társaság külföldi tagjává választotta, 1892. óta pedig a Magyarországi néprajzi társaság ügyvivő alelnöke és az ezen társaság és a Magyar nemzeti múzeum kiadásában megjelenő »Ethnographia« című kiváló szakfolyóirat szerkesztője.

Dr. Munkácsi Bernát régibb tanulmányai tisztán nyelvtudományok körében forogtak, újabban azonban és pedig nagy sikerrel a magyarok őstörténetével foglalkozik. A külföld előtt neve tekintélyt jelent és értekezéseit leginkább német nyelvre szokták lefordítani, melyek ezután a kiváló külföldi folyóiratban az »Ethnologische Mitteilungen«-ben látnak napvilágot.

Munkácsi nemcsak nagy tudós, de szorgalmas. Ezt bizonyítja nagy irodalmi munkássága, melyet könyvünk keretéhez képest csak vázlatosan tüntethetünk fel és így meg kell elégednünk azzal, ha nagyobb munkáit soroljuk fel:

1. Votják szótár.
2. A magyar magánhangzók történetéhez:
3. Az »est« eredete.
4. A régi osztják társadalom.
5. Török eredetű-e a magyar nemzet?
6. A magyar nemzet törökségéhez.
7. A török műveltség hatásköre.
8. Az árják és ugorok érintkezései.
9. Néhány egytagú igénk eredetéről.
10. Régi magyar népénekesei.
11. Farkas eskü a régi magyaroknál.
12. Vogul népköltési gyűjtemény.

Dr. Réthy Mór.

1846. november 9-én született Nagykőrösön. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte el. Eleinte közepes tanuló volt, de már mint hatodik osztálybeli tanulónak megjött nemes ambíciója, mely azóta sohasem hagyta el. Hatottak reá a nagykőrösi gimnásiumból kikerült jelesek, Arany János, Szilágyi Sándor és Szabó Károly példái. A gimnáziumból kikerülve az akkor még Budán létező műegyetembe iratkozott, hol másfél évig hallgatta az ottani tanárokat, azután Bécsbe ment folytatni tanulmányait az ottani műegyetemen. Tanárrá még a boldog emlékü Eötvös József báró akkori miniszter nevezte ki, de a fiatal tudós, ki 1870-ben nyerte el a tanári diplomát, egyelőre nem vállalt tanári katedrát, hanem a budai műegyetemen tanársegédeskedett. Innen ment csak el Körmöczbányára a főreáliskola tanárául, de csak rövid ideig maradt ott. A fiatal matematikus magára vonta Trefort Agoston kultusminiszter figyelmét, ki a Magyar tudományos akadémia mostani elnökének, báró Eötvös Lorántnak meleg ajánlatára tanulmányútra küldötte. Először Göttingába, majd Heidelbergába ment, hol Kirchhoff előadásai tettek reá örök benyomást. Itt nyerte meg magának a doktori diplomát 1874-ben. Hazaérkezésekor Trefort azonnal kinevezte őt a kolozsvári egyetemre a matematika és fizika rendkívüli tanárává. Két év múlva már ugyanitt rendes tanár lett, míg végre 1886-ban a budapesti József műegyetem rendes nyilvános tanárává nevezte ki Ő felsége. Azóta itt tartja előadásait a matematikából és fizikából jelenleg több mint 300 hallgató előtt.

Réthy dr. családos ember és 3 fia közül az egyik technikus, a másik gazdász, a harmadik most végezte gimnáziumi tanulmányait. A Magyar tudományos akadémianak a kiváló szaktudós tanár 1878. óta levelező tagja és Szily Kálmán dí\ mostani főtitkár meleg ajánlatára jutott be.

Nagy munkássággal is dicsekedhetik Réthy dr. Számbavehető munkái és értekezései meghaladják a félszázat.

A legszárazabb és a legmélyebb tudomány hivatott képviselője ő és igazán elsőrangú tekintélyivé nőtte ki magát a mechanika, matematika és fizika terén. Neve a külföldön jó hangzásu, értekezéseit önnönmaga fordítja német nyelvre, melyek

leginkább a »Mathematische Annalen« című jeles szaklapban látnak azután napvilágot. Összes értekezéseit e könyv keretén belül lehetetlen felsorolnunk és így csak annak kiemelésére szorítkozunk, hogy a Magyar tudományos akadémia őt bízta meg a jelen század elején élt nagy matematikusnak Bolgaynak *Tentamen* című latin nyelven megjelent nagy terjedelmű művének kiadásával. E mű rendezésén Réthy Kónig Gyulával már 10 év óta dolgozik és az első kötet most hagyja el a sajtót 1000 oldal nagyságban szintén latin nyelven. Réthy drtól még sokat várhat a tudomány

Dr. Goldzieher Ignác

egyik legkiválóbb nyelvtudósa az egész országnak. Külföldön neve tekintélyt, tudományt jelent. A magyar zsidó tudósok közül különben ő legrégebb tagja a Magyar tudományos akadémiának, hol két állandó bizottságban szerepel. A nyelvtudományi bizottságban és a classika philologiai bizottságban, mely utóbbi csak 1883. óta áll fenn.

A kiváló nyelvtudós 1850-ben született Székesfehérvárott. A doktori és tanári oklevelet 23 éves korában nyerte és már első munkái oly feltűnést és elismerést keltettek, hogy a Magyar tudományos akadémia már 1876. június 8-án levelező tagjává választotta és így éppen 20 éve tagja az akadémiának.

Minden egyes munkája esemény volt a tudományos irodalomban és minden egyes nagyobb munkája erősbité tekintélyét, nevét és a külföld is sietett adózni az ő munkásságának, Goldzieher Ignác, ki az egyetem nyilvános rendes tanára, egyszerűs mind a budapesti izraelita hitközség titkára, több külföldi tudományos társulat rendes és tiszteletbeli tagja. Így az angol Royal Asiatic Society is tiszteletbeli tagjává választotta, valamint külföldi tagjául vette fel a hágai »KorninkligInstitutet voor Nederlandisch Judie« is. A magyar tudományos akadémia újabban azzal adott kifejezést Goldzieher iránti elismerésének, hogy 1892-ben rendes tagjává választotta. Goldzieher Ignác munkásságát a következő műveinek felsorolásával véljük körvonalozni:

1. Az arab nyelvjárások legújabb irodalma.
2. Arab műemlékek.
3. Abhandlungen zur arabischen Kultur und Literaturgeschichte.

4. La Burda du Cheikh al-Bousire.
5. Ober umschreibenden Zahlenausdruck im Arabischen,
6. Geheim — Ehen bei den Arabern.
7. Sa' id b, Hasán d'Alexandrie.

Dr. Acsády Ignác,

a magyar tudományos akadémia levelező tagja és a kiváló nemzetgazdász 1845. szeptember 9-én született Nagy-Károlyban. Gimnáziumi tanulmányai után az egyetemre iratkozott és bölcsészettudor lett. Tagja az akadémia történettudományi bizottságának, valamint nemzetgazdasági bizottságának is. Magyarország történelmével foglalkozott különös előszeretettel, de mint hírlapíró is jelentékeny névre tett szert, A Magyar tudományos akadémia 1888. május 4-iki tagválasztó gyűlésén választotta be levelező tagjául. Több társulat vezetésében is előkelő szerepet visz. Így a Magyarországi hírlapírók nyugdíjintézetének igazgatósági tagja, a magyar közgazdasági társaság választmányi tagja és ugyanezen társaság gazdaságtörténeti szakosztályának elnöke. Nagyobb munkái a következők:

1. Régi magyar birtokviszonyok, 1494—1598. (E mű a M. T. akadémia kiadásában két év előtt jelent meg.)

2. A magyar gazdaságtörténet feladatai.

3. Magyarország térképe a pragmatika sanctio előtt 1720-ban. (E térképet Acsády az ezredéves országos kiállítás megbízásából szerkesztette.)

4. Magyarország térképe a török uralom legnagyobb kiterjedése korában, 1683-ban. (Szintén az ezredéves kiállítás megbízásából.)

Számos értekezést, könyvismertetést, cikket és tárczát írt meg Acsády, melyek számra nézve meghaladják a kétszázat.

Kőrösi József.

1844. április 20-án született Budapesten. A Magyar tudományos akadémia levelező tagja és a nemzetgazdasági bizottságban működik, melynek díszét képezi. Az akadémia 1879. május 22-én választotta meg, tehát 33 éves korában lett »halhatatlanná.« Kőrösi egyik legelső nemzetgazdája az országnak, ki óriási munkát végez és végzett az által, hogy ő a főváros

statisztikái hivatalának igazgatója. A népszámlálások pontos megállapításánál kinek volna nagyobb érdeme, mint Körösi Józsefnek. Ő ismeri a főváros egész és minden terén való fejlődését, ő kíséri a fejlődést figyelemmel és megbízható adatait azután nyilvánosságra bocsátja, ő felsége a király is elismeréssel adózott érdemeinek, mikor őt Ferencz József rendjével tüntette ki és az idegen hatalmak szuverénjei is csatlakoztak kitüntetésekkel Ő felsége elismeréséhez. Így III. Sándor czár az Anna renddel, II. Lipót belga király a Lipót renddel tüntette ki, tulajdonosa ő továbbá a bajor Mihály, a Württembergi Frigyes rendnek, a Szász Albert rend lovagja.

Körösi József rászolgált a külföldi fejedelmek elismerésére is, mert a külföld az ő statisztikai jelentéseiből ismerte meg legjobban ez ország fővárosának rohamos fejlődését. De nemcsak a fejedelmek tüntették ki magas elismerésekkel a statisztikai hivatal főnökét, ki egyúttal a fővárosi statisztikai bizottság elnöke is, hanem az első rangú bel- és külföldi társulatok egymásután választották meg tagjául. Az országos statisztikai tanács, a nemzetközi közegészség és demográfiai kongresszus állandó bizottságának, az »Institut internationale Statistique«, a belgiumi »Comission Centrale de Statistique«, a philadelphiai orvosi egyetem tagja, a londoni statisztikai társulat tiszteletbeli tagja, a párisi »Société de Statistique« és a manchesteri »Statistical Society« levelező tagja, a nizsny — nowgorodi kormányzóság statisztikai bizottságának kültagja, a felvidéki művelődési egyesület és a magyar közegészségügyi egyesület igazgató tagja, a párisi »Societé de médecine publique et hygiène professionnelle«, az ugyanott székelő »Société d'hygiène«, a brüsszeli »Société royale d'hygiène«, a milanói »Societá italiana d'iginie«, a bordeauxi »Societe d'hygiène publique«, a madridi »Sociedad espanola de hygiene«, a montreali Societe d'hygiène de la Province de Québec, a párisi Soc. de L'hygiène de L'enfance levelező tagja, továbbá a Britt Economical Association és az északamerikai Academy of political and social Science tagja, a szentpétervári oktatási múzeum beltárgya, a budapesti és aradi kereskedelmi és iparkamarák levelező tagja.

Ezek nagyobb czímei Körösi Józsefnek, ki körülbelől 200 első rangú és világhírű külföldi társaság tagja. Mondhatjuk, hogy kevés olyan tudós van még Magyarországon, kinek híre annyira bejárta volna a művelt világot, mint az övé. Körösi

különben a tudomány-egyetem magántanára is és a király még csak a közel múlt napokban tüntette őt ki újból a magyar nemesség adományozásával.

Dr. Halász Ignác.

Született Veszprém megyében, 1855. május 26-án és így jelenleg 41 éves. A magyar tudományos akadémia nyelvtudományi bizottságának szorgalmas és kiváló tagja és az 1888. május 4-én tartott tag választó gyűlésen került a tudós társulat kebelébe, mint levelező tag. Halász a bölcsészettant hallgatta a bpesti tudomány egyetemen és itt is avatták doktorrá. Bpsten rövid ideig tanárkodott és munkái, melyek mind a nyelvtudomány körében forogtak, annyira feléje fordították a közfigyelmet, hogy csakhamar egyetemi magántanár lett, majd kineveztetett a kolozsvári tudomány egyetem nyilvános rendes tanárává. Nyelvtudományi munkálatainak elismerésül néhány év előtt a helsingfori Finnugor társaság levelező tagjául választotta. Halász még fiatal ember és így még sokat várhat tőle a tudomány.

Kuncz Ignác dr.

1862. szeptember 22-én született Sámson községben, Hajdú megyében. Ráth Zoltán, Petz Gedeon és Némethy Géza kivételével, ő a legfiatalabb tagja a Magyar tudományos akadémiának; jelenleg 34 éves. Az akadémia 29 éves korában választotta meg levelező tagjává és ez idő óta a nyelvtudományi osztályban működik. Kunos Ignác a gymnaziumi tanulmányait Veszprémben végezte, az egyetemet a fővárosban látogatta és itt lett bölcsészettudorrrá. Jelenleg a magyar tudományos egyetem magántanára. A nagy tudományú fiatal ember pályája kezdetén áll és ha már ilyen előrehaladást ért el pályája kezdetén, könnyen sejthető, mily eredményekre tekinthet vissza majd egy-két évtized után.

Bánóczy József.

Született 1819.4-én július Szent-Gálon, Veszprémmegyében. Gymnaziumi tanulmányainak elvégzése után Budapestre került, hol a tanári pályára lépett. Irodalmi történeti és nyelvtudományi

munkálatai irányították reá a közfigyelmet és ép 30 éves korában, 1879 május 22-én került az akadémiába, melynek levelező tagja. A tudományos akadémia két bizottságában foglal helyet, a nyelvtudományi és az irodalomtörténeti bizottságban, hol szép és számbavehető munkásságot fejt ki. A magyar irodalomnak alig van alaposabb ismerője, mint ő és előadásai igazán mélyre hatók és tanulságosak, Bánóczy József fontos missziót teljesít az által, hogy a budapesti országos rabbiképző intézet nyelvtudományi és irodalmi tanára, egyúttal az önképző kör elnöke is, amennyiben a legnagyobb hatással van arra, hogy az új zsidó papság valódi magyar szellemet és érzületet szívjon magába és vigyen el községébe, hol a magyar szellemet és érzületet azután tovább is terjessze. Egy új magyar és igazán modern zsidó papságot nevelt Bánóczy a magyar zsidóságnak, ez is egyik legnagyobb érdeme.

Marczali Henrik

a kiváló modern történettudós aránylag még fiatal ember. 1856. április hó 3-án született a somogy megyei Marczali községben és így jelenleg negyven éves. Szintén a tanári pályára lépett és bölcsészettudor lett. A tudományos akadémia 1893. május 12-én tartott tagválasztó gyűlésén választotta be sok más jelölt ellenében levelező tagjául és azóta a történelmi bizottságban működik. A Történelmi Társulatban is tevékeny működést fejt ki és előadásaira a kiváló tudósok szép és tekintélyes számban jelennek meg. Egyike a leghivatottabb történettudósoknak, kik számra nézve nagyon kevesen vannak. Nem elégszik meg Marczali Henrik egyszerűen azzal, ha elbeszéli a lefolyt eseményeket, hanem kutatja, miért kellett ez eseményeknek így történniök és mindjárt levonja a jelen nemzedékre nézve a tanulságot. A valódi történettudósoknak pedig csak ez az igazi hivatása. Marczali legutóbb megjelent kötetei, melyek a magyar történelemmel és különösen a legújabb korrall foglalkoznak osztatlan elismerést és figyelmet keltettek és úgyszólván minden munkája egy-egy irodalmi eseményt jelent. Marczali Henriket csak a legutóbbi időkben nevezte ki Ő felsége a budapesti egyetem nyilvános rendkívüli tanárává, mely királyi kitüntetés csak további buzgalomra serkentheti a történettudomány jeles és hivatott művelőjét.

A zsidó nép és a plasztika.

Írta: Dr. SILBERSTEIN ÖTVÖS ADOLF.

»És ne csináljatok képet rólam:« Ezáltal a zsidó vallás száműzte elejétől fogva a képző művészeteket. Íme a vallás, a legmagasabb szellemi megnyilatkozás ellentétben a *szépnek* kultuszával! Hit és szépség harcban egymással! Hogy érthető ez?

Van ennek mély értelme. A plasztika, mely isten teremtését utánozza formákban és szíliekben, könnyen arra ragadhatja magát, hogy azt mondja Prometheusként: íme, én is csinállok, taragok embereket, bennem is lakik egy teremtő szellem; sőt az én embereim *szebbek*, mint az isteni, én az eszmény szerint alakítom őket. És erre azután elbizzák magukat a szobrászok és a festők és *istennek is álarczot* adnak, ők az istent is újjá akarják teremteni. És adnak neki egy tuczat szárnyat, egy tuczat kart és lábat, cikázó villámokat a kezeikbe, adnak neki testet, mely a templom tetejéig ér és felöltöztetik elefántcsontba és aranyba. És a *nép letérdel* a művészi teremtő képzelet műve előtt, összecseréli a gyarló faragványt és ecsetelést a világ urával. És a bálványimádás fekélye szállja meg a földet. Izrael papjai tehát kiküszöbölték a képző művészetet a nemzet véréből, mert benne a bálvány imádás leghatalmasabb eszközétől tartottak.

Változtak az idők. Ma már a szépművészet rangja egészen világos a művelt társaság előtt. A szobrász és a festő leborulnak az örökkévaló előtt és csak az ő dicsőítésére, vagy a természet hű másolására faragnak és rakják a színeket. Valami csábítás a bálvány-imádás felé nem fekszik többé a márvány-

istenekben sem, a legmisztikusabb ábrázolásokban sem. A felvilágosodás eme korától fogva látjuk, hogy a zsidó plasztikus tehetség is hogy fejlődik. Míg poézisban és zenében a zsidó régi világhírnek örvend — az énekek énekétől fogva Heine daláig és Miriám dalaitól meg a zsoltároktól Mendelssohn szimfóniáiig és Meyerbeer operáig — addig a plasztika még csak ritka rügyeket hajtott a zsidóságban. De kétségkívüli dolog, hogy a képzőművészeti tehetség is nagy mértékben rejlik a zsidó fajban.

Gyönyörű látvány, hogy magyar és zsidó mily párhuzamosan haladtak ebben az irányban is. A magyar plasztika, a mennyire számba vehető, nem régibb keletű mint az ötvenes évek, a nemzeti tűnődés és magábatérés korszaka. Ekkor kezdett a zsidó is megmagyarosodni. Párhuzamos lépéssel haladt a két nemzetiség. Ha mai magyar festőink és szobrászaink közt körültekintünk, ott találhatjuk szép számai a zsidó művészt is. Kimagaslik mindnyájuk közt a szerény külsejű *Horovitz Lipót*, első rendű arcképfestő, kit Varsóban, Berlinben, Bécsben, Budapesten egyaránt hívnak meg királyi és arisztokratikus palotákba és drágán fizetik finom ecsetje termékeit. Horovitz úgy mondhatni európai híresség, a mely dicsőségét egy cseppet sem a reklámnak köszöni, hanem teljesen csak belértékének a gyümölcse. Tizenkét különféle arcképe millenáris tárlatunk díszét képezi. Horovitz nagynehezen kiküzdte magának a magyar társaság osztatlan elismerését is és így hazánknak dicsőségére válik mint magyar, éppúgy mint zsidó. Arcsképei a realistikus megfigyelés, a kifejezés könnyedsége, a színek szerénysége és harmóniája, a föltűnő élethűség és a fölfogás költőisége által egyaránt tündökölnék. Főleg a női arc ábrázolásában Horovitz ritkítja párját.

De Horovitz nem áll egyedül, a mi a képzőművészeti tehetség megnyilatkozását a zsidóságban illeti. Nem csekély fokon állanak oly hatalmas és finom arcképfestők mint *László Fülöp*, kit úgy a drezdai udvar mint a bolgár fejedelmi család szívesen foglalkoztattak, *Ferraris*, ki szinte a női arc és alak szépen megfigyelő ábrázolásával tündököl. Nem akarjuk a nevetet halmozni, de lehetetlen, hogy *Biharit* mellőzzük, ki a valódi *nemzeti zsánerképet* újra élesztette és eddig ismeretlen tökélyre vitte. Az ő »zigánya a törvényszék előtt«, a dorbézoló »falugavallérja« első rendű nemzeti alkotások.

A zsidó nép tehát szépen kiválik a hazai képzőművészet terén is, és ezáltal a magyar fentszárnyaló szellem méltó társának Vallja magát. A kőfaragásból is jó részt vepz ki magának a zsidóság, *Engeltől* kezdve *Donáthig* (»A párka«) és *Róná-ig* (»Klapka emléke«). Ha a kivándorlottakat vesszük, ott két magyar zsidó szobrász európai hírre vergődött, az egyik Bécsben, a másik Berlinben.

Magyarország egy fél évezred véres küzdelmei után csak most dolgozhatik összesített erővel a kultúra sokféle tágas mezein. Nagy tehetségre mutatott eddig, de még nagyobbat mutathat, ha a béke folyton kedvez. De a kultúra minden mezején mint hűséges, tevékeny és szép képességű munkatársát látjuk a zsidót.

Zsidó magyarok a törvényhozásban.

Csak az, aki külföldön járt és tapasztalta, hogy Európában, az egyetlen Angliát kivéve, mily közönnyel viseltetnek a népek a közügyek és különösen a politikai élet iránt, csak az tudja, hogy a magyar nép politikailag mennyire érett. A németek, az osztrákok, az olaszok, az oroszok, de még a francziáknak politikai apathiájuk után szinte jól esik idehaza Magyarországon akárcsak a falu korcsmájában végig hallgatni a parasztemberek politizálását. Hol a kormányt, hol az ellenzéket szidják, de mindenesetre foglalkoznak az országot érdeklő kérdésekkel. S ez az, ami nálunk nagyobb fontosságot ruház a törvényhozái tisztségre. A magyar nép nem éri be azzal, hogy megválasztotta képviselőjét, de »hallani« is akar felőle s a vidéki ember újságában mindenekelőtt azt keresi, nem-e beszélt az »ő követje«.

Természetes, hogy mindazonáltal olyanok is megválasztatnak néha honatyákká, akiket sem képzettségük, sem egyéniségük nem jogosít fel oly előkelő tisztségre, de általánosságban beszélve, túlzás nélkül mondhatni, hogy a magyar törvényhozók túlnyomó részben oly férfiakból állanak, akik hivatásuk fontosságát megértik és e fontos hivatásnak megfelelnek. A törvényhozók sorában nem utolsó helyen állanak a zsidó vallású képviselők, akik az országgyűlési naplók tanúsága szerint teljes tájékozottsággal és szigorú tárgyilagossággal állást foglaltak az országot érdeklő minden kérdésben és úgy szónoki tehetségük, mint tanultságuk által bizonyítékát adták és adják annak, hogy megilleti őket a hely a más felekezetű férfiak mellett, akik hazánk sorsa felett örködnek.

E helyütt csak a képviselőháznak zsidó vallású tagjaival kívánunk foglalkozni, adva röviden azoknak életrajzát, akik

a haza szolgálatában beigazolják a zsidóság ellenei által tagadott ama tényt, hogy a zsidóvallású magyar, amióta megnyílt számára a tér érzelmeinek és képességének tettlegesítésére, a haza szeretetében nem marad mögötte más hitvallású magyar testvérének.

Íme a zsidóvallású képviselők.

Kezdjük azzal, aki a budapesti társadalmi és közéletben már régi idők óta első helyen áll, de csak a nagynevű Wahrmann Mór halála óta tagja Magyarország törvényhozásának:

Mezei Mór

ügyvéddel. Mezei Mór Sátoralja-Ujhelyen született 1836-ban. 1864 év óta Budapesten az ügyvédséget gyakorolja és hazánk legelőkelőbb jogászhai közé tartozik. Kora ifjúságától kezdve hitfelekezete ügyeinek egyik előharczója volt, nevezetesen 1881 óta az általa szerkesztett »Magyar Izraelitában« fáradhatlanul küzdött a zsidók emancipációja érdekében. Az 1868-ban Eötvös József báró akkori kultuszminiszter által egybehívott zsidó kongresszus előkészítő bizottságában tevékeny részt vett és magán a kongresszuson a neológ párt egyik vezérférfia és

a kongresszus egyik jegyzője volt. A szervezeti szabályok, melyeket a kongresszus többsége elfogadott; az ő tollából eredtek. 1889-ben, midőn a zsidó vallás reczepciója iránt megindult a mozgalom, Mezei e mozgalomnak élére állott és az annak előmozdítására megalakult országos bizottságnak elnöke volt

Mezei azonfelül minden humanitárius mozgalomban részt vesz, s bár ténykedésében óvatosan kerüli a feltűnést, sok közhasznú intézmény az ő kezdeményezésére létesült. Wahrmann Mórnak 1892-ben bekövetkezett halálával Budapest székes főváros V. kerülete megválasztotta őt országgyűlési képviselőjévé s a parlamentben nagynevű elődjéhez méltó tevékenységet fejt ki.

Chorin Ferencz,

1842-ben Aradon született. Jogi tanulmányait részint külföldön[^] részint Budapesten végezte; 1866-ban jogtudor lett. Az ügyvédi vizsga letétele után Aradon telepedett le, ahol tevékeny részt vett a politikai életben s az ellenzék megbízásából lapvezére lett az »Alföld« politikai napilapnak. Mint a balközépnek hívei Atzél Péternek főispánná történt kineveztetése után képviselővé választatott. Tevékeny részt vett a ház tárgyalásaiban, felszólalt az igazságügyi kérdésekben; tagja volt az ipartörvény és bünvádi eljárás ideiglenes szabályozása tárgyában kiküldött bizottságoknak. Az 1872-iki választásoknál Ráday Gedeon gróftól léptették fel jelöltül, a kivel szemben Chorin kisebbségben maradt. Ekkor ismét a városi ügyeknek szentelte erejét. 1875-ben újból Arad képviselőjévé választatott szabadelvű-párti programmal; 1876-ban a kiegyezési kérdések folytán több társával kilépett a pártból. 1878-ban egyhangúlag választotta meg Arad, de már 1881-ben a közjogi ellenzék jelöltjével, Náray Imrével szemben kisebbségben maradt s csak néhány hó múlva juthatott be a házba mint a baksai kerület képviselője. A mérsékelt ellenzék kebeléből kilépve, 1884 óta Szatmármegye aranyos-medgyesi kerületét képviseli mint a szabadelvű párt híve. Az igazságügyi bizottság tagja, elnöke a mentelmi bizottságnak.

Jellinek Arthur,

1852. márczius 16-án Budapesten született; legidősebb fia néhai Jettiinek Mórnak, a budapesti közúti vasút létesítőjének. Középiskolai tanulmányait Budapesten végezvén, a bécsi, majd a budapesti egyetemen hallgatta a jogot. 1876-ban ügyvédi irodát nyitott. 1877-ben lépett nyilvánosságra első jogi művével, melynek czime: »Az apai hatalom a római jogban«. Ezt sűrű egymásutánban követték élénk feltűnést keltő tanulmányai, »A katonai büntető jogról és büntető esküről«; a magánjogi tervezet általános részéről (melyhez maga revidéált tervezet csatolt), a nyugdíj törvényről, a büntető bíróságok tervezetéről, a feles földről, azonfelül számos czikket közölt a napilapokban. Nagyobb művének a »Magyar magánjog«-nak eddig első része jelent meg, úgyszintén »Tanulmányok a magyar közjogból« első kötete a mentelmi jogot tárgyalja. Irodalmi működésén kívül tevékeny részt vett a jogász kör tárgyalásaiban is; választmányi tagja a budapesti ügyvédi kamarának. Az 1887-iki választások alkalmával mint a szabadelvű párt hive tagja lett a képviselőháznak; tagja az igazságügyi és az összeférhetlenségi bizottságnak. A naszói kerületet képviseli.

Jellinek Arthur nemcsak mint ügyvéd és képviselő, de mint magánember is figyelemre méltó egyéniség, őszintén sajnáljuk, hogy olvasóinknak képből be nem mutathatjuk őt, aki tagja egy oly családnak, melynek Budapest fejlődése jó részben köszönhető. Máshelyen közöljük testvérbátyjának Jellinek Henriknek életrajzát, aki atyjával úgyszólván megteremtette fővárosunk helyi közlekedését, ezzel az építkezési kedvnek tápot adván.

A Jellinek család közkedveltségnek örvend Budapest társadalmi életében és e közkedveltségre Jellinek Arthur nem csekély mérvben rászolgált.

Mandel Pál,

1839. január 6-án Nyírbátorban született. Jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte s azok befejeztével ügyvédi irodát nyitott a fővárosban: 1875-ben választatott meg először a nyírbátori kerületben, melyet négy országgyűlésen át képvisel szabadelvű programmal. Előbb a mentelmi, 1881-óta az igazságügyi bizottság tagja s mint ilyen élénk részt vett a gyámügyi törvény, a szerzői jogról szóló, törvény és a közjegyzői törvény javaslatainak tárgyalásában, 1878-ban szót emelt a halálbüntetés eltörlése érdekében. Az 1880. és 1881-iki budgetviták alkalmával a házasságjog- és vallásszabadság érdekében szól, míg 1885. február 7-én az antiszemita ellen mondott polemikusz beszédet. 1887-ben Nyírbátorban Lipháy Károly ellen kisebbségben maradt. — A jelen országgyűlésen az alsó-lendvai kerületet képviseli és az igazságügyi bizottság tagja.

Nagy Sándor,

1859. július 14-én Dévavúnyán Jász-Xagykun-Szolnokmegyében született. Középiskoláit a kisújszállási ref. és a budapesti kath. állami főgymnáziumban végezte. 1877-től 1881-ig hallgatta a budapesti egyetemen a jogot. Ezután másfél évig Parisban a Court d'assises tárgyalásait, egyáltalán a francia bűnvádi eljárást és a börtönrendszereket tanulmányozta; az utóbbit azután Angliában és Belgiumban folytatta, hol minden nevezetesebb börtönhelyiséget meglátogatott, annak története és viszonyai iránt érdeklődve. 1883-ban Szolnokon a járásbírósnál joggyakorlaton volt, majd azt Budapesten ügyvédi irodában befejezván, 1887-ben az ügyvédi diplomát elnyerte, azóta az ügyvédi praxist folytatja. Az 1892-iki általános választások alkalmával a medgyaszói kerületben egyhangúlag képviselővé választott, miután a kerületet addig 14 éven át képviselt Potoczky Dezső nemzetipárti jelölt a jelöltségtől visszalépett. A szabad-elvű párt híve; tagja a zárszámvizsgáló bizottságnak.

Neményi Ambrus,

1852-ben Pécsién született. Középiskolai tanulmányai befejeztével hírlapíró lett. 1873-ban külföldre utazott. Két esztendőn át Parisban a »College de France« és a »Sorbonne« előadásait hallgatta, aztán hosszabb ideig Angliában és Németországban tartózkodott. Hazatérve a budapesti egyetemen elnyerte a bölcsészettudományi tudori oklevelet. A »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépve, mint tárczaíró, majd mint publiczista működött s a társadalom számos közhasznú intézményét kezdeményezte a sajtóban. Számos tanulmánya jelent meg a »Budapesti Szemlében« és a »Nemzetgazdasági Szemlében.« 1882-ben a főváros törvényhatósági bizottságnak lett tagja s mint ilyen főleg a lakásügy kérdésében fejtett ki élénk tevékenységet. 1884-ben a szilágycsehi kerületben szabadelvűpárti programmal képviselővé választott s jelenleg is e kerületet képviseli. Tagja és előadója a közlekedési bizottságnak. 1887. elején kilépett a »Pester Lloyd« szerkesztőségéből. Több éven át budapesti és bécsi levelezője volt a Gambetta által alapított »République Française«-nak s a »Nouvelle Revue« tudományos folyóirat-

nak, melybe a magyar parlamentről hosszabb tanulmányt írt. Több önálló politikai, társadalmi és irodalmi tartalmú munkát is írt, egyebek közt egy nagyobb munkát a magyar vasút államosításáról, mely Lipcsében megjelent és melyről az európai sajtó nagy elismeréssel nyilatkozott.

Neumann Ármin,

1845-ben Nagyváradon született, tanulmányait szülővárosában és Bécsben végezte; 1868-ban jogtudorrá avattatott Budapesten, 1869-ben ügyvéd lett és Székes-Féhérvárott telepedett meg. Itt írta meg a »Magyar kereskedelmi törvény magyarázata« című nagy munkáját, melynek második teljesen átdolgozott kiadásából az első kötet első fele ez év elején jelent meg; azon felül számos jogi cikket tett közzé s a jogászgűléseken mint előadó szerepelt. Az utolsó jogászgűlésen a II. szakosztály alelnökévé lett megválasztva. 1882-ben a budapesti egyetemen kereskedelmi és váltójog magántanárává habilitáltott; kevéssel azután ügyvédi irodáját is a fővárosba helyezte át, 1887-ben

szabadelvűpárti képviselővé választatott, 1889-ben rendkívüli tanári cziímmel és jelleggel lett felruházva. Nagyszabású beszéde a szeszadótörvény tárgyalása alkalmával közfigyelmet ébresztett; felszólalt különben több jogi, pénzügyi és gazdasági kérdésekben. Jelenleg jogtanácsosa és ügyésze az első budapesti takarékpénztár részvénytársaságnak. 1892-ben a bereczki kerület újra megválasztotta őt. Tagja az igazságügyi bizottságnak.

Rosenberg Gyula,

1856. szeptember 12-én Kis-Czellben, Vas megyében született. Középiskolai tanulmányait a szombathelyi főgymnasiumban kezdte és Győrött végezte. Innen Budapestre az egyetemre kerülvén, a jogi pályára lépett s jogi tanulmányait részint külföldön, részint itt végezte, különösen a tengeri jog tanulmányozására adván magát. Tudori oklevelet 1877-ben, ügyvédi 1880-ban nyert. Ezen idő alatt egy évig Vas megye tiszteletbeli aljegyzője volt. 1881-ben Budapesten ügyvédi irodát nyitott s nemsokára az »Adria«

tengerhajózási részvénytársaság jogtanácsosa lőn. Ez időre esik gróf Batthyányi Istvánnal vívott, az utóbbira nézve halálos ki-
menetelű párbaja, melynek következtében 9 havi államfogságra
ítéltetett, mit a királyi kegyelem 3 óra szállított le. 1891-ben a
most már »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytár-
saság igazgatójává választatott, s ilyen minőségben működik
jelenleg Budapesten, hol még néhány más intézet igazgatója s
jogtanácsosa. Vas megyében, hol mint odavaló földbirtokos a
megyei törvényhatósági bizottság tagja, 1892-ben a német-ujvári
kerület képviselőjévé választatván, mint ilyen a szabadelvűpárt
híve. A közgazdasági bizottság tagja.

Visontai Soma,

1854. november 19-én Gyöngyösön született. A középiskolákat
Gyöngyösön és Budapesten elvégezvén, a budapesti jogi fakul-
tásra beiratkozott. Már mint egyetemi hallgató közgazdasági
cikkeket írt, majd a »Vasút« című lapot alapította és szer-
kesztette több éven át. A joggyakorlatot szülővárosában a bíró-

ságnál kezdte meg. Itt a közéletben is tevékeny részt vett. Az 1879-iki iparos kongresszuson az »önsegélyző szövetkezetekről« tartott előadása a kongresszus évkönyvében is megjelent. 1882-ben Budapesten ügyvédi oklevelet nyervén, itt telepedett le, de e mellett hírlapírással is foglalkozott. Újvidéki mandátumának elnyerése védői hivatásának egyik folyamánya, a mennyiben a »Zasztava« szerkesztőjét és a szerb radikálisok vezérét kiváló sikerrel védelmezvén a Dimitrievics Mihály megölése miatt folyamatba tett gyilkosági bűnpörben, ezt az odaadását az újvidéki szerb radikálisok azzal hálálták meg, hogy midőn őt az újvidéki ellenzék függetlenségi programmal képviselőjelöltnek felléptette, a radikális szerbek is reá adták szavazatukat. Mint zsidó felekezete ügyei iránt élénken érdeklődik. Legutóbban a budapesti ügyvédi kamara az országos ügyvédvizsgáló bizottság tagjává választotta. A IX. bíráló bizottság tagja.

A pesti izraelita nagyhitközségről.

Írta:

SZABOLCSI MIKSA.

Nem történetét akarom megírni ennek a maga nemében páratlan testületnek. Megíródik az nem sokára Tenczer Pál jóvoltából, ki a múlt év egy szép estjén — mert vacsora alkalmával történt 50 barátját 20 20 frttal adóztatta meg s hogy az ezer fit együtt volt, azt másnap átadta az Izraelita magyar irodalmi társulatnak, hogy érte a budapesti zsidók történetét írassa meg. A társulat a föladattal egyik jeles, fiatal történészünket, dr. Büchler Sándor végzett rabbit bízta meg, ki már jóval előbb bújta a székes fővárosban főnálló hitközségek s különösen az ó-budai hitközség levéltárait. A fiatal tudós, úgy tudom, az anyag összegyűjtésével már el is készült.

A pesti hitközségről ennek a munkának csak abban a részében lehet majd szó, a mely vége felé közeledő, jelen századunkat tárgyalja. A hitközség, mely hasonló hozzá gyors haladás dolgában, korban is egyenlő vék. Működés, szám, közművelődési és jótékonyági intézetek dolgában már néhány évtizedes fenállása után is felülmúlta az ország összes hitközségeit. A nagy múltú budai hitközség például, melynek története 1686-ban hirtelen megszakadt; szintúgy a pozsonyi, nagyszombati, ó-budai és több erdélyi hitközség, melyek több százados történetre pillanthatnak vissza, soh'sem érték el azt a nagyságot, melylyel a pesti izraelita hitközség már a harminczas években dicsekedhetett. Ma már, ha összehasonlításról van szó, hazai hitközségek egyáltalában nem jöhetnek számba, (a pesti izr. nagyhitközség épp tízszer oly nagy,

mint utána az ország legnagyobb hitközsége) de mögötte maradnak, különösen szám dolgában a párisi, berlini, londoni, amsterdami, szentpétervári hitközségek is, míg a nálánál nagyobb bécsi, varsói és konstantinápolyi hitközségek intézmények dolgában nem mérkőzhetnek véle. Számban és intézményekben csak egy hitközség múlja felül: a new-yorki; csakhogy az Egyesült Államok legnagyobb városában szó sem lehet hitközségről; mert az ottani zsidóság száznál is több, egymástól független hitközségre és egyéb nevezetű testületre oszlik, míg a pesti izraelita nagyhitközség az ő 11.000 adófizetőjével és közel 800,000 frtos költségvetésével egységes és egy, sőt kissé nagyon is egy. Kis decentralizáció, azt hiszem, csak előnyére válnék.

Hogy a pesti zsidók mikor alakultak hitközséggé, bajos volna pontosan megállapítani. Éppen 100 esztendővel ezelőtt, az 1796. évben a budai helytartóság arra utasította a pesti magistrátust, hogy a zsidóknak igen is engedje meg a kérelmezett új imaház berendezését a báró Orczy-féle házban; azzal a kikötéssel azonban, hogy a zsidók községgé ne alakuljanak, imaházukat zsinagógának el ne nevezzék és rabbit ne alkalmazzanak. Új imaház berendezését — így szól a helytartósági leirat — meg kell nekik engedni azért (a város, úgy látszik, a zsidók ebbeli kérését előzőleg visszautasította, de az erre vonatkozó városi határozat nincsen meg a pesti hitközség archívumában), mert az 1794-iki törvény szerint a zsidók az 1790. évi állapotban hagyandók meg, már pedig a zsidók a magistrátushoz intézett kérvényükben minden kétséget kizáró módon bebizonyították, hogy *12 év óta* imaházat tartanak fen a Häusler-féle házban, melyet most egy másikkal akarnak felcserélni.

A föltételek, melyeket az idézett helytartósági leirat az új imaház kibérelhetéséhez fűzött, úgy látszik, nem soká maradtak hatályban; mert a múlt század végén már rabbijuk volt a pesti zsidóknak: Wahrmann Izrael, a négy év előtt elhunyt lipótvárosi orsz. képviselő és hatalmas hitközségi elnök nagyatyja. Az új imaház is csakhamar megnagyobbodott, 1805-ben már 500 üléssel rendelkezett, a férficsarnokot nőcsarnok egészítette ki, szóval, zsinagóga volt minden tekintetben, minőt csak egy, a *hitközség* nevezetére jogosult testület tarthatott fen.

Fölötté érdekes, hogy a hitközség mint olyan még nem is létezett, midőn egyik intézménye már fennállt és működött. A pesti chevra kadisa ugyanis, mely, mellesleg megjegyezve,

ma már a világ ilyenmő legnagyobb instituciója, legalább is pár esztendővel régibb a hitközsnél. A dolog különben könnyen megmagyarázható. Hitközsné alakultak a zsidók, ha bizonyos számú családfő egy helyben lakott, az engedélyt a megalakulásra megkapták és ha abba a helyzetbe jutottak, hogy ima- és tanházzól és sok más egyébről (sechita, mikva stb.) gondoskodjanak; míg arra, hogy a szegényt gyámolítsák, a beteget gyógyítsák, a halottat, a legszegényebbet is, tisztességgel eltakarítsák, (mert tulajdonképen *ezeket* míveli a chevra kadisa) összeállottak és szövetkeztek akármilyen kevesen voltak együtt, akármilyen rősz helyzetben leledeztek is.

A pesti zsidóknak különben is a jőtékonyság és emberbaráti cselekedetek — és ezt elősmerték mindig ellenségeik is*) legfőbb jellemvonása volt minden időben. És ezt a vonásukat megőrizték hűen, megőrizték különösen a törzsökös családok mind a mai napig. És ha jőtékonyságról beszélek, nem csupán a nyilvánosát értem, mely szintén impozáns és nem egy alakulásában szintén megható, hanem értem különösen a titkos jőtékonyságot, melyről az érdekelten kívül soha senki sem vesz tudomást. Jobb módot látott, tisztességes, de szőgyenlősz szegény családok segélyezése, családapáknak a bukástól való megmentése, hibájukon kívül elszegényedettek lábraelállítása, vagyon nélkül visszamaradt özvegyeknek és árváknak oly módon való támogatása, hogy existenciát tudjanak teremteni maguknak, hogy a maguk emberségéből tisztességesen megélhessenek: mindezt ép oly nemes szívvel és ép oly nagy bőkezűséggel gyakorolják ma is, mint tették az ötvenes és hatvanas években, mikorról valóságos legendák maradtak ránk a pesti zsidók ilyenmő, igazán nemes jőtékonyságról.

Feljegyzendő, hogy a zsidók soh'sem voltak szőkkeblők a jőtékonyság mívelésében és ebbeli nemes munkájukban felekezeti elfogultság soh'sem vezérelte őket. A mint hogy megnyitották napjainkban kórházait, népkonyhájukat, árvaházait és egyéb jőtékonny intézeteiket a más felekezetűeknek is, ép úgy nem zárták ki sohasem a nemzsidót jőtékonny tény-

*) Ellenségek alatt e helyen azokat a nagyon is jámbor atyánkfiait értem, kiknek a szabadabb gondolkodású pesti zsidó hitközsné szálla volt szemőkben alakulása első idejétől fogva. A régiebbek között az a szálló ige járja ma is, hogy egy pesti zsidóban 10 pogány lakozik ugyan, a szegényen azonban alaposabban és több szívvel segít mint száz híres szent.

kedésükből. Klasszikus példa erre József főhg-nek, Magyarországnak áldott emléké, nagy nádorispánjának már 65 esztendővel ezelőtt kelt nagybecsű elismerő levele, melyet a pesti magistrátushoz azzal a meghagyással intézett, hogy hívassa el a főváros legközelebbi gyűlésére a pesti izraelita hitközség előjáróit és ott, nyílt gyűlésen, adják nekik tudtul a megérdemelt magas elismerést. A levél, melyre Goldheim Lipót úr, a pesti hitközség derék archiváriusa figyelmeztetett, eredeti szövegében így hangzik:

Wohledle, fürsichtige und Wohlweise! Mein bedrängtes Gemüth über den traurigen Zustand der Stadt Pesth hat der Bericht des Vorgehens der Judengemeinde besonders dadurch vergnügend erheitert, dass diese Gemeinde vermöge einer in ihrer Mitte veranstalteten Collect unter ihren Glaubens-Genossen, nicht nur diese, sondern auch 82 christliche Familien-Väter an Verdiensterwerb mangelnden, taglich einen Laib Roggen-Brod im Gewicht pr. 3 Pf. und ein Pf. gutes Rindfleisch vom 3-ten August angefangen, durch 2 Monathe täglich gratis verabfolgen lässt. Dieses hochherzige und besonders nachahmungswürdige Beyspiel von wahrhaft menschenfreundlicher Unterstützung bedrangter Mitbürger habé ich dem Magistrate mit dem Beysatze zur Kentniss zu bringen, damit derselbe der vorbenannten israelitischen Gemeinde mein diesfälliges Wohlgefallen zu erkennen geben wolle. Ofen, den 4-ten Aug. 1831. Joseph Palatin mp.

Hogy e nemes tradicziók mennyire kifejlődtek, nemcsak a zsidók által föntartott intézetekben, hanem egyeseknél is, bizonyítja az a tény, hogy egész vagyonokat tesznek ki azok az összegek, miket zsidó emberbarátok adományoztak és hagyományoztak azzal a határozott kikötéssel, hogy jótéteményeiket felekezeti különbség nélkül élvezzék a rászorultak. Im' pár példa az utolsó évekből, amint a nemesek nevei éppen eszembe jutnak: Bródy Zsigmond összesen félmillió frtot fordított eddig közhasznú, kulturális és jótékony célokra. De nincs ebben az összegben egy krajczár, mely felekezethez volna kötve. Freystadtler Antal 100.000 frtot hagyott jótékony célokra és félmilliót középiskolára, ezt mint azt felekezetre való tekintet nélkül. Machlup Adolf 240.000 frtot hagyományozott jótékony és közcélokra szintén azzal a megjegyzéssel, hogy felekezeti kü-

lönbség nélkül. Wahrmann Mór 150.000 írtjából 50 ezerre, hatvani Deutsch Bernát 100.000 forintjából 40 ezerre, Kohner Károly 100.000 forintjából 30 ezerre, Sváb Jakab 60 ezer forintjából 30 ezerre nézve azt az óhajt fejezték ki a nemes hagyományozók, hogy azok hova fordításánál a felekezetre tekintettel ne legyenek. Tették és teszik ezt mások is és cselekszenek, midőn ezt teszik a zsidó tradíció szellemében, mely azt tanítja: adj; és mikor adsz, az legyen rád nézve a döntő, kinek van rá nagyobb szüksége.

Ez a szellem és ez a tradíció vezette a haladó zsidóhitű magyarság vezetőit csak napjainkban is, midőn a millenniumi év és a zsidó vallás egyenjogosítása méltó megörökítésére országos alapra indítván meg a gyűjtést (az egybegyűlt összeg eddig 420.000 firtot tesz ki) kimondotta, hogy az abból teremtendő ösztöndíjak jeles előmenetelő, de szegény tanulók részére felekezeti különbség nélkül osztassanak szét a folyamadók között. Nem volt tekintettel felekezetre az első nagy alapítvány sem, mely ebből az alapból kikerült és melyet csak a napokban teremtettek meg; az a 150.000 koronát kitevő hat alapítványi hely a Ludovica-akadémia részére t. i., mely a legmagasabb engedély folytán ő felsége nevét viseli és melyért a király boldogító elismerését és köszönetét fejezte ki a zsidóságnak. Szép és a felekezetünknek becsületére váló szavakkal ugyanezt tette a magyar kormány is.

Ez a képe a zsidóság mai jótékonyságának.

*

Az oly sokak által ócsárolt, de csak kevesek által ösmert talmudban (némely kritikus tisztán abból meríti jogát a kritikára, hogy a tárgyat, melyet megszidalmaz, alaposan *nem* ösméri, no meg egy kicsit abból is, hogy mások is szidják) abban a sokat ócsárolt talmudban tehát arra tanít egy rabbi, hogy ha megösmersedünk valakivel, igyekezzünk megtudni, szereti-e új ösmérésünk hazáját. Aki hazáját nem szereti, mint ember sem lehet jó, őrizkedjünk hát barátságától.

A pesti zsidóság, ebből a szempontból megítélve, fényesen állotta meg a próbát: hazafisága és a magyar nemzethez való hű és igaz ragaszkodása próbáját olyan időben, midőn e haza gyermekeinek jogából nem vehette még ki részét; olyan időben, midőn ez a hűség és ragaszkodás ezer veszélylyel járt,

midőn az álbarátok félreállottak, vagy egyenesen a szorongatott nemzet ellen fordultak.

Nagy volt a száma a magyar szabadság zsidó áldozatainak, kik önkéntesen voltak a fegyverhez, kiket senki föl nem jegyzett, nevüket sehol meg nem örökítették; megbecsülhetetlenek, és épp oly önzetlenek mint megbecsülhetetlenek voltak a zsidóság egyéb szolgálatai is, miket a magyarság érdekének, a magyar nemzet szent ügyének tetteit. A legfényesebb tanúságot teszik erről Kossuth Lajos és Klapka György. De hogy milyen próbán mentek keresztül a pesti zsidók, ahhoz fogható példát alig találunk az áldozatkészségben és hőstettekben annyira gazdag 1848—49-iki szabadságharc egész dicső szakában. Zsidó ifjak és férfiak, emberek tehát, kiknek sokkal kevesebb joguk volt e hazában mint pl. a cigányoknak, kik legalább a helységek végén mindenhol letelepedhettek és ha pénzüik volt, vehettek érte birtokot akárhol az országban, — zsidó ifjak és férfiak tehát mindjárt a szabadságharc kezdetén százával jelentkeztek katonai szolgálatra a fővárosnál, de ez — történeti tényről emlékszem meg — az ajánlkozókat *visszautasította*. És mit tettek erre a zsidók? A rajtuk elkövetett véres sértés nem üzte őket az ellenség táborába, tétlenségre sem adták magukat, hanem feloszolva, hogy tömegük által föl ne tűnjenek *apró csapatokban léptek a különféle magyar hadtestekbe*. S akik otthon maradtak, beszéljünk-e azok magatartásáról? — Minek, mikor oly ékesszólóan beszél erről *Haynau sarcza*. A zsidók, mondja a szabadságharcz hóhérja egyik kiáltványában — a zsidók szenvedjenek mindenütt a többi rebellissel, de szenvedjenek külön is (a pesti és pestmegyei zsidókról van szó) mert *rebellis? voltukkal külön is kivágtak és mindenütt a magyarok ügyét szolgálták*. És kirótt rájuk roppant sarezot, melyet, igaz, a jóságos uralkodó később a zsidóknak visszaajándékozott (a mai zsidó iskolaalap, közel kétmillió forint) de a melyet akkor óh be keservesen hoztak össze, kétszeresen keservesen, mert az elnyomónak szólt. A pesti és pestmegyei zsidóság hazafiságát évek óta élvezik az ország szegényebb községei (a támogatásokban, miket az iskolaalapból húznak), a pesti zsidóság csak tanulságot, igaz, fölötte becses tanulságot vont le eljárása következményeiből. Azt a tanulságot, hogy a zsidó tartson mindig és minden körülmények között hűen és odaadóan, tartson tántoríthatlanul a nemzethez, tartson oly esetben

is, midőn hazafisága és odaadása még maga a nemzet bizonyos rétegeiben sem valami nagyon tetszik; ne nézze egyáltalán soha, tetszik-e, vagy nem hazafisága, csak azt nézze, megfelel-e magatartása a nemzet érdekeinek, a magyar haza céljainak. Ez az elv vezérli ma is a pesti hitközséget és vele az egész magyar zsidóságot.

A nemzedékre, mely oly dicső módon dokumentálta magyar hazafias érzelmét, egy másik következett, mely az elődök által megkezdett szent művet épp oly dicséretes odaadással és kitartással folytatta. Az elődök bebizonyították, hogy a zsidók magyarul éreznek, az utódok föladatukká tették, hogy a zsidók magyarul *beszéljenek* is. Igaz — egészen adjuk meg az elődöknek, ami az övék — igaz, hogy a zsidók már 48 előtt is és különösen 48 alatt nagyban törekedtek a magyarosodás felé; teremtetek Magyarító egyesületet, itt ott a zsinagógába is bevitték a magyar szót (Horn Ede, mint a pesti zsidók egyik töredékének a hitszónoka; Lőw Lipót, mint pápai főrabbi; ennek is, bőven kijutott később a szabadságharcz dicsőségéből és szenvedéseiből), — de mind e törekvéseket hirtelen és hosszú időre ketté vágta a szabadságharcz szomorú vége. Az uralomra jutott elnyomók különösen szemmel tartották a pesti zsidókat és hazafias nagy rabbijukat, Sváb Jehudát, kit a Neugebäudeban átszenvedett fogság és lelki sanyargatások valósággal megtörték. Az ötvenes évek germanizáló és minden hazafias érzést elnyomó nyúge lehetetlenné tették a nemzeti irányban való fejlődést és a szörnyű vaskéz és erőszak mély nyomokat hagyott a zsidók összes intézményein. Annál merészebb és annál dicséretesebb volt egy néhány lelkes, nagytehetségű zsidó ifjú vállalkozása, kik a hatalom és annak minden eszközei ellenére hozzáláttak bátran és elszántan a magyarosítás munkájához. Az ötvenes évek végén már itt-ott találkozunk azzal a jeles gárdával, melynek működése oly mélyen belenyúlt a újabbkori magyar zsidóság történetébe. Mezei Mór, Tencer Pál, Tatay Adolf, Décsei Zsigmond, Rósa Izsó, Wahrman Mór, Bródy Zsigmond, Rózsai József, Bakonyi Miksa, Ágai Adolf, Ormódy Bertalan, Kónyi Manó, Fenyvessy Adolf, Vidor Zsigmond, Gruber József és sok más lelkes és a magyarság ügyéért hevülő ifjú, élükön két bölcs vezérrel: Hirschler Ignácczal és Pollák Henrikkel, megalapítják a Magyar Izraelita egyletet, annak magyar orgánumát, lel-

kesítenek, tanítanak, ami egészen szószerint veendő. Csak Tencer magyar tanfolyamaira fölnöttek számára emlékeztetünk, melyek Woravka rendőrfőnöknek annyi fejfájást okoztak és melyeket, ha fölslatott ma, más helyen támadtak föl holnap; Mezei Mórnak a magyar jogot bámulatos elméével védelmező, vakmerő czikkeire, melyekért a Neugebüudéban is akadt dolga; Bródy Zsigmondnak magyar hazafiságtól lángoló dolgozataira; Rósa Izsó lelkesítő fölolvásaira; Ágai Adolf és Ormódi Bertalan kintartásra bátorító, szabadabb, boldogabb jövőt hirdető, gyönyörű verseire. És a »magyar fanatikusok« (ez volt hivatalos nevük) itt-ott bizony az erőszakhoz is nyúltak, mi a »gutgesinnt«-eket, igaz, elégszer fölbőszítette«, de minek a hazafiak mindig szívből tapsoltak.

Elmondok egyetlen esetet:

Az új dohányutczai templomban nagy gyászistentiszteletre készültek Széchenyi István gróf emlékére. Tencer Pál bejárta az előljárákat s szívökre beszélt, hogy midön a pesti zsidók a legnagyobb magyart gyászolják, ne tegyék azt *német hitszónoklatban*. Kérjék fel Lőw Lipótot, (akkor már szegedi főrabbit) hogy ő tartsa a gyászbeszédet, mert az időközben a Sváb helyére került, Csehországból hozott, igaz, hogy gyönyörű svádajú Meisel B. Farkas főrabbi magyarul egy kukkot sem tudott. A »fanatikusok«terve azonban hajótörést szenvedett, mire Tencer és elszántabb társai valóságos »pucs«-ra adták magukat, melyet titokban előkészítettek és remekül keresztül is vittek. Amint ugyanis a fényekkel megtelt, feketével bevont, kivilágított templomban Meisel alakja a szószéken megjelent, egyszerre száz helyből fehér czédulák hullottak a hívek fejére és ugyanabban a pillanatban a roppant templom minden zugából a »Hazádnak rendületlenül hangzott föl hatalmas kórusban.

A fehér czédulák a szöveget tartalmazták és a közönség nagy része és a nők a karzaton együtt énekelték az ifjakkal a magyarok szent énekét, akkor leelőször a pesti zsidók templomában. A dolgot a »fanatikusok« (mennyire becsületükre válik ma ez az akkori gúnynév!) úgy készítették elő, hogy a zsidó egyetemi hallgatóságot, melyet az előljárásság a rend föntartására a templomban fölkért volt, tervébe beavatta, mire az természetesen kész örömmel nyújtott kezét. Hogyne, mikor arról volt szó, hogy a zsidó templomban a nagy Széchenyi gyászünnepén a magyar hitvallás hangozzék el. Leírhatatlan volt

a rémület és a zavar, melyet a demonstráció, mint hamar elneveztek, az előljárókban és Pecsovicsekben keltett. A főrabbi lerohant a szószékről és a jó Barnay Ignácztól, a hitközség mindenható titkárától, ki, becsületére legyen mondva, a tervbe be volt avatva és azt mindenkép előmozdította, rémülten azt kérdezte, hogy »um Gottes willen, was ist geschehen, ist die Revolution wieder ausgebrochen!« és megállás nélkül lakására futott, hol sietve, ágyba feküdt betegen. A szerzők gonoszul lakoltak volna istentisztelet »profanizálása« és, a jó Isten tudja, még miféle czímeken, de szerencséjükre akkor már előrevetette volt sugarait az 1860. évi kiegyezési kísérlet és Bécsben és a budai helytartóságban jónak látták a vakmerő zsidó ifjakat, mint akkor mondták »futni hagyni«.

Ugyanabban az évben a »fanatikusok« pártja győzött a hitközségi választásokon; dr. Hirschler Ignác lett a hitközség elnöke és megindult a magyarosítás munkája magában a hitközségi életben.

Igaz, hogy a dicsőség nem soká tartott; hogy a 60—61-iki kedvező politikai kilátások eloszlása után újabban beborult a magyarok fölött az ég; Hirschlert és pártját a helytartóság menten ki is kergette a hitközség termeiből, helyére a régi előljáróságot ültette, míg a »fanatikusok«-at mindenféle vexával és rendszabályokkal munkájukban gátolni igyekezett; — csak-hogy mindez nem sokat használt, a mag el volt hintve, mélyen bevetette magát a szívekbe, és a magyarosodás munkája folyt szakadatlanul, titokban, nyíltan, iskolában, gyűléseken, újságban, beszédben, viseletben egész az emanczipációig és az azt követő zsidó kongresszusig, melynek előkészítésében oly nagy része volt a »fanatikusok« pártjának. Oly nagy része, hogy az immár megmagyarosodott zsidóság mindjárt a szabadságharcz névtelen zsidó hősei után kell, hogy lapot szenteljen neki újabb történetében.

Folytatnám. Elmondanám, mint támadtak az 1849-iki zsidó sarczból az orsz. zsidó tanítóképző és országos rabbiképző intézetek, a zsidók megmagyarosodásának e hatalmas két faktora; elmondanám, mint magyarosodtak meg iskoláink — magyarosodásunk e megbecsülhetetlen előbbrevívói — egytől-egyig és mint nyílnak meg egymásután a zsinagógák a magyar szónak; elmondanám, mint támadtak különösen a pesti zsidók soraiból gyarapítói a magyar dicsőségnek és nagyságnak; mint segí-

tették csodaszéppé, világbámulttá tenni a magyar fővárost, gazdaggá, nagygyá és mívelté a magyar hazát; mint válnak becsületére annyian a zsidó hitű magyarok közül irodalmunknak, művészetünknek, nyelvészetünknek, tudományunknak, iparunknak, kereskedelmünknek és mindannak, a mi a magyar nevet híressé, kedvelté, irigyeltté és félelmissé teszi: elmondánám küzdelmeinket, győzelmeinket, keserveinket, vágyainkat és mindezt, miknél lelkem oly szívesen időz; de — hisz azzal kezdtem cikkemet, hogy nem akarok történetet írni, e munka kiadói nem is ezt akarják tőlem, és — igazat szólva — nem is értek hozzá.

Áttérek cikkem tulajdonképeni tárgyára: *a pesti izraelita nagyhitközség és intézményeinek ismertetésére.*

*

A pesti izraelita hitközség kongresszusi alapon áll. Azaz magáévá tette a szervezetet, melyet az 1868—69-iki, Budapesten tartott zsidó egyetemes gyűlés (kongresszus) alkotott. Az egyetemes gyűlés a halhatatlan báró Eötvös József műve volt, ki azt óhajtotta, hogy a zsidók az emancipáció után teremtsék meg önmaguk szervezetüket és legyen, mint a többi felekezetnek, önkormányzatuk. A szervezeti tervezet el is készült, a kongresszusi képviselők többsége el is fogadta és már-már törvényerőre emelkedett, midőn az orthodox kisebbségnek sikerült azt alaposan megnyomorítani. Kivitték, hogy a király ő felsége fölmentette őket az alul, hogy a szervezetet magukra nézve kötelezőnek ösmerjék el és megengedte, hogy külön szervezkedjenek. Ezzel két pártra szakadt a magyar Izrael, támadt később egy harmadik is, egy negyedik is, nemcsak magának a zsidóságnak, de a köznek is kiszámíthatlan kárára. Nincs szervezetünk, (mert szervezet, mely csak arra nézve kötelező, kinek éppen tetszik, tulajdonképen nem az) nincs autonómiánk még ma sem, épp azért, mert több van. Áhítózva várjuk a megváltást: az egységes, kötelező szervezetet, hogy legyen rend egyszer a községekben és felekezeti életben Izraelben is.

Ki tudja, tán közelebb állunk az óhaj megvalósulásához, mint azt sokan álmodják.

Budapest területén fönnálló hitközségek (Pest, Ó-buda, Buda, Kőbánya) mind kongresszusiak, kivéve egy 200 tagból álló töredéket, mely a kongresszus után orthodoxul szervezke-

dett. Kongresszusi alapon állanak az ország haladó és a teljes megmagyarosodás felé törekvő hitközségek. Hasonló törekvések még csak a status-quo-ante alapon álló több hitközséget buzdíjtják és 3—4 orthodox hitközséget, mely orthodoxá csak azért lett, mert nem akarta a hitközség kettéválását.

A kongresszusi szabályzaton kívül a pesti izraelita nagy hitközségnek, mint minden hasonló alapon álló ilyen testületnek, meg vannak a saját, lokális statútumai is. Ezek szerint a hitközséget az összes tagok képezik (ösgyűlés), kik három évenként megválasztják a képviselőt. (Ez 200 tagból áll, fele állandó, míg a másik felét minden három évben újból választják. Hogy kik maradjanak benn, afölött sorshúzással döntenek.) A képviselőt megválasztja a maga kebeléből a 45 tagú választmányt, az 5 elöljárót (mindegyikök külön ügyosztály élén áll; a szertartási ügyosztály feje egyszersmind a hitközség alelnöke) és a hitközségi elnököt. Elnök, elöljáróság és választmány képezik a hitközségi vezetést. A képviselőt rendszeresen csak egyszer egy esztendőben jut szóhoz, az évi közgyűlésen, mikor a vezetés egész évi munkájáról számol be, a képviselőtől fölmentvényt kér és jövő költségvetésének helybenhagyását. Rabbik választását csak a képviselői gyűlés ejtheti meg. A képviselő (legalább húsz tag) ezenkívül bármikor kérheti a rendkívüli közgyűlés egybehívását

A hitközség föladata hármassal: *vallási, közmívelődési és emberbaráti.*

Az elsőnek szolgálatában állanak a *templomok*, (két nagy templom: a dohány-utczai és a rombach-utczaik és több kisebb imaház; a Lipótvárosban építendő templomra, melyre hatalmas telket ajándékozott a székes-főváros, csak akkor kezdik meg a gyűjtést, ha a hitközség új iskolája [egy háromemeletes palota a Kertész- és Wesselényi-utcza sarkán] átadatott rendeltetésének, mi már a legközelebbi iskolaév kezdetén fog megtörténni; új nagy templomára a hitközség a gyűjtendő összegén kívül, (számítanak félmillióra) félmilliónyi kölcsönt szándékszik fölvenni); — az *istentisztelet*, melynél szebbet sehol a világon nem tartanak, mint pl. ünnepnapokon a dohány-utczaik templomban. Az istentiszteletre a hitközség 5 kántort egy főkántorral, egy 36 tagból álló kart, (a dohány-utczaik templomban hatalmas orgonát is), több vezérimádkozót és tórafölolvasót tart. A hitszónoklatról 3 rabbi és egy segédrabbi gondoskodik; a rabbisági elnök hitszónoklatot

nem tart. Az öt tagból álló rabbiság dönt ezenkívül a rituális és vallásos életbe vágó minden kérdésben. A hitoktatást a rabbi urak — ami elég különös — teljesen kiengedték venni kezük-ből. Azaz, hogy igazságosak legyünk, maguk is rajta voltak, hogy kivegyék kezükből. Ezt megmagyarázzák különben a pesti viszonyok, a rabbik sokoldalú elfoglaltsága, de hogy a fölügyletekről is lemondottak, hogy az iskoláknak feléje sem néznek, arra nincs magyarázat. A rabbiság tagjai közül hírnévnek örvend a 83 éves rabbielnök, Brill Sámuel Lów mint tekintély a talmudtudomány terén; dr. Kohn Sámuel, különösen mint kitűnő alkalmi szónok és mint a magyar zsidók történetének (a mohácsi vész), a szombatosok történetének és egyéb tudományos dolgozatoknak megírója válik ki. Dr. Kayserling M.-et a jelenkor egyik legkiválóbb zsidó történészének ösmeri a tudományos világ. Műveinek száma meghaladja az ötvenet.

A *közművelődést* a pesti izraelita hitközség két nagy elemi iskolával szolgálja 23 tanítóval és tanítónővel; két polgári iskolával, tizenként tanárral. A vallásoktatást az összes iskoláktan, hova zsidó tanulók járnak, 52 tanító és tanár végzi; föntart ezen kívül a hitközség egy talmud-tóra-iskolát és négy héber tanfolyamot.

Az iskolák és a hitoktatás felügyelésére a hitközség egy tanfelügyelői hivatalt kreált, melynek feje dr. Munkácsi Bernát, akadémiai tag.

A humanitást szolgálja a pesti izr. nagyhitközség egy 4 pavillonból álló, a legújabb kor tudományos vívmányaival dicsekedő mintakórházzal. E kórházban a múlt évben 1518 fekvő és 14.349 (köztük 7608 keresztény) bejáró beteget gyógyítottak. A szegények orvosai 6188 beteget ápoltak. A kórházban állandóan 14 orvos működik, köztük a főorvosok (dr. Stiller Bertalan igazgató, dr. Báron Jónás és dr. Szili Adolf egyetemi tanárok) országos hírnévnek örvendenek. A nagyszabású intézetet a hitközség által választott bizottság vezeti; ennek elnöke: Keppich Lipót. A kórház föntartásához a pesti chevra kadisa évi 18.000 frttal járul.

Még ezen év október havában egy új kórházat vesz gondozása alá a bitközség, mely a nagy kórház szomszédságában nagyrészt már készen áll. Értem a gyermekkórházat, melyet Bródy Zsigmond, az ösmert philantrop és lapszerkesztő elhunyt neje emlékére alapított és mely az alapítónak áldott lelkű, el-

hunyt neje után: Bródy Adél izraelita gyermekkórház nevét viseli és melyre a nemes emberbarát 320.000 forintot adományozott. E kórház, mely a nagy alapítvány daczára a hitközségre új nagy terheket ró, szintén nem fog különbséget tenni jótévesben zsidó és nemzsidó között. Ezt az alapító emberbarát külön is kikötötte.

A pesti izr. hitközség fiúárvaháza egy nemes jóltevőnk, Fochs Antalnak, köszöni létrejöttét, csakhogy az az eredeti keretet rég túlhaladta és ma az ország legelső ilyenmű intézete, amint hogy ház (inkább palota) és berendezés dolgában szintén alig van hozzá fogható az országban. Ez az intézet, melynek VI osztályú iskolája is van és mely a rábízott árvát addig támogatja, tartja, míg teljesen a maga lábán meg nem állhat, a múlt évben 150 gyermeket nevelt. A millennium öröme a vezetés az intézetet keresztény gyermekeknek is megnyitotta. Elnöke, Deutsch Jakab, nagy érdemeket szerzett az intézet körül; csak a múlt évben, hogy az árvaház negyedszázados jubileumát ünnepelte, 150.000 forintos alapot gyűjtött a javára. Az árvaház igazgatója: Csajági Béla.

A süket-néma intézet alapját szintén Fochs Antal tette le. A hitközség az intézetet (az egyetlen Budapesten) országossá deklarálta; neve: Az izraeliták országos süket-néma intézete. A lefolyt iskolaévben 89 növendéke (60 fiú és 29 leány) volt a hatalmas, két emeletes palotában ethelyezett intézetnek. A tanítás nehéz munkáját Grünberger Lipót igazgató vezeti. Elnöke Deutsch Sámuel, a hitközség alelnöke és kultusz elöljárója.

Intézeteitől eltekintve, állandóan több száz szegény családot segít a hitközség. A múlt évben ilyen czélokra 30.000 forintot költött. Leánykiházasítási alapjából ezen kívül a hitközség évi 15—20 szegény, de tisztességes leányt lát el kelengyével és hozományyal.?

Síputczai kétemeletes palotájában központi hivatalt tart fenn a hitközség. Ennek feje dr. Goldziher Ignác, az európai hírnevű tudós és egyetemi tanár, mint titkár; rajta kívül a központban 16 tisztviselő és három szolgáló van alkalmazva. A központi iroda főnöke: Glück Tivadar.

Meg kellene még emlékezni a mi gyönyörű chevra kadisánkról (elnök a 84 éves, páratlan Reusz Károly, titkár dr. Mezei Ferenc, író, ki igaz érdemeket szerzett magának a eh. k. megmagyarosítása körül), mely a múlt évben közel 200.000 forintot köl-

tött nemes czélokra és mely intézetet tart fön (intézeteink egyik legszebbikét) szegény elaggottak részére (elnök: Schosberger Zsigmond báró); — meg kellene emlékezni már azért is, mert hisz a hitközség tagjai tartják fön (a chevra kadisa tagjai csak azok lehetnek, kik a hitközségnek is tagjai, míg a hitközségi tagság a chevra tagsághoz kötve nincsen; a hitközségnek továbbá lehetnek bekebelezett és csak adófizető tagjai, míg a chevra kadisának csak bekebelezett tagjai lehetnek; innen van, hogy a hitközségnek van 7000 bekebelezett és 11.000 adófizető tagja, míg a chevra-kadisának, mely csak minden három évben vesz fel új tagokat, csak 6400 a tagja, oly szám különben, melyet a világ semmiféle chevra kadisája nem ért még el) — de nem tárgyalom mégsem a chevra kadisát és működését, mert itt csak a hitközségről van szó és a mi chevra kadisánk annyira féltékeny autonómiájára (s van oka rá!) hogy — könnyen indexére kerülnek, ha a hitközség keretében tárgyalnám, mint egyike azoknak, kik a chevra-kadisát be akarják olvasztani a hitközségbe, pedig én ilyet igazán nem akarok.

Ugyanazon a czímen, hogy ugyancsak a hitközség tagjainak pénzből tartják fenn, meg kellene tulajdonképpen emlékezni az izraelita nőegylet (elnök: a jótékony műveiről világhírű hevesi Bischitz Dávidné; titkár: Forrai Gábor) három párját ritkító intézetéről: a népkonyháról, (előjárónők: Keppich Lipótné és Fleischl Sámuelné) melyben a lefolyt évben 150.000 szegény ember, többnyire nem zsidó, lakott jól és két leányváházáról, (előjárónők: Popper Lajosné és gárdonyi Neumann Frigyesné az egyikben és Pfeiffer Ignáczné és Schreiber Mórné a másikban) hol 160 árvát nevelnek, tanítanak és tartanak addig, míg önállókká nern lesznek, — de itt meg asszonyokkal, igaz, nemes, jótékony asszonyokkal, gyűlnék meg a bajom, ha világra szóló szép egyletöket valahogy a hitközséggel gabalyítanám össze, akármenynyire is igaz, hogy tagjai kivétel nélkül hitközségi tagok feleségei. Ezt ne is feszegessük tehát tovább, mert a nőegylet a chevra kadisánál is féltékenyebb autonómiájára és különállására.

És ha nem félnék egy harmadik összekoczczanástól, megemlíteném itt az izr. kézmű és földművelési egyletet is (elnök: dr. Neumann Ármin, orsz. képviselő, ki három év alatt duplájára emelte a tagok számát titkár: Kemény Dávid) mert hisz ezt megint csak a hitközség tagjai tartják fön. Elmondanám,

hogy sok ezer zsidó iparost nevelt, hogy most is 400 zsidó fiút képeztet ki a különféle ipar-, különösen nehéz iparágakra; elmondanám, hogy tanonczotthont tart fön, hogy számtalan iparost segített már önállóságra, — igen, igen, csak-hogy hallom már a protestációt, hogy csak nem akarom ennek az érdemét is a hitközségnek tulajdonítani! Ments Isten, eszem ágában sincsen, ilyet cselekedni, inkább azonnal végzek, mindössze azt hozva föl még, hogy az itt felsorolt jótékony és emberbaráti intézetek évi 1,200.000 koronát meghaladó összeget költenek emberbaráti czélokra s hogy ezeknek az intézeteknek, szintúgy mint a hitközségnek *vezetése, adminisztrációja, tárgyalása kivétel nélkül magyarul történik.*

Végezetül ide iktatom a pesti izr. hitközség jelen vezetésének és képviselésének névsorát:

Hitközségi elnök: *Kohner Zsigmond*. Elnök-helyettes: *Deutsch Sámuel*. — Szertartási ügyosztály. Osztályelnök: *Deutsch Sámuel*, előljáró. Az osztály alelnöke: dr. *Neumann Ármin*. Osztálytagok: *Bloch Artúr V.*, *Brüll Ármin*, *Deutsch Jakab*, dr. *Farkas Emil*, *Fleischl Sámuel*, *Herzmann Bertalan*, *Münz Sámuel*, dr. *Simon József*. — Oktatási ügyosztály. Osztályelnök: *Schweiger Márton*, előljáró. Az osztály alelnöke: *Tencer Pál*. Osztálytagok: dr. *Brüll Ignác*, dr. *Friedmann Bernát*, *Oomperz Károly*, dr. *Mezei Mór*, dr. *Neumann Antal*, dr. *Stiller Mór*, erényi *Ullmann Imre*, dr. *Weinmann Fülöp*. — Jótékonyági ügyosztály. Osztályelnök: *Adler Lajos*, előljáró. Az osztály alelnöke: *Adler Gyula*. Osztálytagok: *Ehrlich Mózes*, *Fleischmann Ede*, dr. *Húvös József*, *Kornfeld Zsigmond*, *Reusz Károly*, dr. *Schermann Adolf*, *Schlexinger Ignác*, *Wolfner Lajos*. — Pénztári és számviteli ügyosztály. Osztályelnök: *Baumgarten Lajos*, előljáró. Az osztály alelnöke: *Weisz Berthold*. Osztálytagok: *Adler Mór*, *Bródy Zsigmond*. — hatvani *Deutsch Sándor*, *Deutsch Sándor*, *Keppich Lipót*, megyeri *Krausz Lajos*, *Mandl Ignác J.*, báró *Schosberger Zsigmond* Gazdasági ügyosztály, Osztályelnök: *Grünbaum Miska*, előljáró. Az osztály alelnöke: *Sternthal Adolf*. Osztálytagok: csángóhétfalusi *Baronyi Benedek*, *Breitner Zsigmond L.*, *Freund Vilmos*, *Löwy Mór*, *Popper István*, *Pfeiffer Ignác*, dr. *Schreyer Jakab*, zimonyi *Schwarz Ármin*,

Képviselők: *Abeles Jakab*, magánzó, *Adler Henrik*, fakereskedő, dr. *Adler Zsigmond*, orvos, dr. *Ágai Adolf*, szerkesztő,

Auer Róbert, kereskedő, *Bach* Fülöp, háztulajdonos, dr. *Báron* Jónás, főorvos, dr. *Baumgarten* Izidor, törv. bíró, *Baumgarten* Leó, háztulajdonos, *Beck* Miksa, bankigazgató, *Beck* Nándor, bankigazgató, *Beér* Salamon, kereskedő, *Beiméel* Jakab, kereskedő, *Betelheim* Miksa, kereskedő, hevesi *Bischitz* Dávid, földbirtokos, *Blau* Adolf, pénzváltó, *Bródy* József, háztulajdonos, *Brüll* Zsigmond, kereskedő, dr. *Chorin* Ferencz, orsz. képviselő, dr. *Dalnoky* Béla, ügyvéd, dr. *Darvai* Fülöp, ügyvéd, dr. *Décsey* Zsigmond, kir. curiai bíró, *Deutsch* Antal, hírlapíró, *Deutsch* Simon, magánzó, dr. *Ehrenhaft* Rezső, orvos, *Ehrlich* G. Gusztáv, kályhagyáros, *Faludi* Gábor, keresk.dr. *Feleki* Béla, ügyv., *Fenyvesy* Adolf, országgyűlési gyorsírói főnök, dr. *Feuer* Dávid, orvos, *Forrai* Gábor, vasúti felügyelő, dr. *Frankéi* Sándor, ügyvéd, dr. *Frischmann* Gyula, orvos, *Fröhlich* Miksa, kereskedő, *Fuchs* Vilmos, bankár, *Fürst* Jakab, kereskedő, id. dr. *Qlass* Izidor, orvos, budai *Goldberger* Bertalan, gyáros, *Goldstein* Ignác, háztulajdonos, dr. *Gonda* Ignác, orvos, dr. *Grauer* Vilmos, gyáros, dr. *Grosz* Sándor, fogorvos, *Grosz* Zsigmond, földbirtokos. *Grünwald* Bernát, miniszt. oszt. tanácsos, *Guttman* Ádám, kereskedő, dr. *Halász* Frigyes, ügyvéd, *Bartenstein* Zsigmond, igazgató, ifj. *Heidberg* Mór, kereskedő, *Eeller* Gábor, kereskedő, *Herzl* Tivadar, kereskedő, *Herzfeld* Zsigmond, bútorkereskedő, *Herzfelder* Manó, földbirtokos, *Holitscher* Lipót B., kereskedő dr. *Jellinek* Ártúr, orsz. képvis., haraszi *Jelűnek* Henrik, igazgató *Kallman* Dávid, kereskedő, *Kann* Manó, magánzó, *Kármán* Mór, egyet. tanár, *Karsai* Ignác, földbirtokos, dr. *Kelemen* Miksa, orvos, dr. *Keleti* Gyula, ügyvéd, dr. *Kern* Tivadar, ügyvéd, dr. *Klein* Fülöp, orvos, *Kohn* Arnold, igazgató, *Kohner* Ágost, keresk., *Konody* Bertalan, magánzó, *Körösi* József, a főv. statiszt. hivatal igazgatója, *Kramer* Miksa, keresk., *Kramer* Samu, gyáros, *Kumtadter* Mór, iparos, *Latzkó* Náthán, magánzó, *Leipziger* Vilmos, gyáros, *Leitersdorfer* Lipót, háztulajdonos, *Leitner* M. L., kereskedő, *Lemberger* Mór, órás, *Lindenbaum* Mór, kereskedő, dr. *Links* Ártúr, ügyvéd, *Linzer* Károly, gyáros, dr. *Löw* Samu, orvos, dr. *Löw* Tivadar, ügyvéd, dr. *Mandl* Pál, orsz. képviselő, *Mandl* Mór, hivatalnok, dr. *Mandl* Samu, ügyvéd, *Markbreit* Adolf földbirtokos, *Messinger* Jakab, magánzó. *Mezei* Ernő, író, dr. *Mezey* Ferencz, titkár, dr. *Misner* Ignác, ügyvéd, dr. *Murányi* Ártúr, ügyvéd, *Müller* Vilmos, bankigazgató, dr. *Neményi* Ambrus, orsz. képvis., dr. hliniki *Neuberger* Ignác, kir. curiai bíró

gárdonyi *Neumann* Frigyes, kereskedő, *Neuschlosz* Emil, gyáros, dr. *Pap* Dávid, titkár, *Pinkás* Zsigmond, kereskedő, dr. *Fóliák* Rezső, ügyvéd, *Porges* B. kereskedő, dr. *Purjesz* Zsigmond, egy. m. tan., dr. *Réthy* Mór, mfiagy. tanár, *Riesz* Sándor, kereskedő, *Rosenberg* Mór, kereskedő, *Rosenfeld* Manó, kereskedő, dr. *Rótt* Jakab, ügyvéd, dr. *Rózsavölgyi* Manó, ügyvéd, ruszti *Buszt* Bernát, keresk., dr. *Samuéli Lázár*, ügyvéd, dr. *Schöchter* Miksa, orvos, *Schlesinger* Ignác, gubacskereskedő, *Schmidl* Ignác, ügyvéd, br. *Schosberger* Nándor, földbirt., dr. dombóvári *Schulhof* Géza, ügyvéd, *Schwarz* Ármin, bankigazgató, dr. *Schwarz* Gyula, ügyvéd, *Schwarz* Ignác, földbirtokos, *Seemann* Ignác, gyáros, *SilberTcraus* Ignác, kereskedő, *Simon* Jakab, keresk., *Sinayberger* Ármin, kereskedő, *Singet* Bernát, kereskedő, dr. *Singer* Jakab, orvos, dr. *Singer* Zsigmond, hírlapíró, *Spiegel* Frigyes, műépítész, *Spitzer* D. H., kereskedő, *Stern* Bernát, háztulajdonos, *Stern* Miksa, háztulajdonos, dr. *Stiller* Bertalan, egyet. tanár, *Strasser* Sándor, kereskedő, dr. *Szili* Adolf, egyet. tanár, *Sváb* Károly, főrendiházi tag, *Tiller* Sámuel, kereskedő, *Tsuk* Sándor, kereskedő, dr. erényi *Ullmann* Sándor, ügyvéd, dr. *Vaisz* Sándor, ügyvéd, dr. *Vidor* Zsigmond, orvos, dr. *Visontai* Soma, orsz. képviselő, *Wahrman* Sándor, magánzó, *Weil* Simon, háztulajdonos, *Weiner* Adolf, nagyiparos, *Weiner* Károly, kereskedő, *Weiner* Miksa, háztulajdonos, dr. *Weisz* Jakab, orvos, *Weisz* Manó J., ékszerész, *Weiskopf* Jakab, háztulajdonos, *Weismayer* Ferencz, kereskedő, *Wellisch* Alfréd, műépítész, *Wieländer* Ármin, háztulajdonos, *Wottitz* Ignác B., kereskedő, *Zwack* József, gyáros.

Nyitra és vidéke.

Írta: GRÜNFELD NÁTHÁN, ügyvéd.

Nyitramegye zsidósága vagy akár csak a nyitrai zsidó hitközség monographiája, bár az arra való adatok úgy az egyes városok és községek, mint a megye és egyház levéltáraiban bőségesen megtalálhatók, igen nagy tért vennének igénybe e műben, mely már tendenciájánál fogva is inkább a kortársakkal kíván foglalkozni és kimutatni, hogy a jelenkor magyar zsidósága mennyiben vesz részt a modern Magyarország kiépítésében és oly kultúrállammá való átalakításában, mely méltán követeli helyét az európai Nyugatnak már régebben kifejlődött kultúrállamainak oldalán.

Dr. Kohn Sámuel főrabbi, a tudós zsidó-magyar történész ismeretes és a zsidó-magyar történelmi irodalom számára úttörő munkájában kimutatta, hogy úgy Magyarországon, mint Nyitramegyében ősidők óta éltek zsidók. Mindazonáltal kétséget nem szenved, hogy Nyitramegyének mai városaiban még csak a XVII. század végével vette kezdetét a zsidó hitközségek alapítása s határozottsággal állítható, hogy Nyitramegye zsidóságának legnagyobb része azon morvaországi zsidókból származott, akik megyénk határán élve, Magyarországon is űztek kereskedelmet és utóbb a morvaországi zsidóellenes intézkedésekbe, melyek még a családalapítást is korlátozták, beleunván, a politikai szabadság és vallásos türelmesség szent földjén alapítottak maguknak új otthonot.

A modern Magyarország már magában véve fiatal keletű, de a zsidók számára mégis csak legújabbán, 1867-ben, az emanczipációval, mely polgárjogot biztosított a mózesvallásúaknak, nyílt meg a lehetőség a nyilvános ténykedésre. S ha

az igazság előtt szemet hunyni nem akarunk, be kell vallanunk, hogy Magyarország újjászületése egyáltalán csak az említettük idővel veszi kezdetét.

Mielőtt Nyitramegyének azon zsidóvallású egyéniségeivel foglalkoznám, akik az utolsó 30 esztendőben, — mert azelőtt lehetetlen volt, — a közügyek terén kiváltak, czélszerűnek és nem egészen érdektelennek tartom, a nyitrai izr. hitközség fejlődési történetéből egyet-mást felemlíteni. Meglehet, hogy az ily odavetett adatok közlésével megadom a nyitrai izr. hitközség monographiájának megírására az első impulzust. Az ily monographia kétségtelenül értékes volna a hazai történelmi kutatás szempontjából is.

A mostani Nyitra város a vele 12 évvel azelőtt összekötött Paruczával együtt egykor öt önálló politikai községből állott, amelyekben és különösen a városi községekben zsidóknak állandóan tartózkodni nem volt szabad. Csak egyetlen zsidó, Saul fia Benjámín, képezett kivételt, ki a káptalan védelme alatt állott és a káptalannak mostani hídutcza házában serfőzéssel és korcsmaüzlettel foglalkozott. E Benjáminnak ivadécai ugyancsak abban a házban laktak, melyet egy unoka néhány esztendő előtt örökáron megvett és újonnan felépített. A ház jelenlegi tulajdonosa, *Ehrenfeld Adolf* tehát kétségtelenül a nyitrai zsidó családok legöregebbikjéből származik.

A kurucz és labancz háborúskodás idejében Paruczán s lakott néhány zsidócsalád, amelyek innen eltávoztak, hogy később visszakerüljenek. Majd mikor egy járvány tizedelte a lakosságot, a zsidók is elmenekültek, de 1741—42 körül ismét visszatértek és újból letelepedtek. A helyi viszonyok ismerőjét érdekelni fogja az adat felemlítése, hogy a járvány megszűnésének emlékére emelték a Szt-Nepomuk szobrát, mely a Nyitra túlsó partján a híd-utca végén még mai nap is fennáll.

Az 1756-iki év körül az itteni zsidók már községgé egyesültek, mely község 1758-ban 21 családra szaporodott fel. Rabbijukat Deutsch Maiidéinak hívták, aki atyja volt a későbbi vágújhelyi rabbinak. Jellemzésül felemlítem, hogy Deutsch Mandel évi fizetése 27 frt és 7½ krajczárra rúgott. A fenti évszám után a nyitrai zsidó hitközség 140 év óta áll fenn.

Arra nézve, hogy az itteni zsidók mikor építették első templomukat, hiányoznak az adatok. Annyi azonban bizonyos, hogy a község egyre gyarapodott, mert 1820 körül már a

templom megnagyobbításának szüksége állott be. Meg is történt s a jelenlegi imaház keleti oldala még maradványát képezi a nyitrai első imaháznak. Harmincz év óta ez új imaház is szűknek bizonyult, de egy legújabb imaház létesítéséről Nyitra zsidóközségének egy későbbi megírója fog csak beszámolhatni, mert az építkezési kérdés manapság csak olyannyira haladt, mint harmincz esztendővel ennek előtte.

A régi időkből még csak két adatot említek fel, melyeknek ma is bizonyos aktuális jelentőségük van.

Ismeretes, hogy a zsidók az adófizetés tekintetében soha el nem kényeztettek s így azt találjuk, hogy a türelmesség! adó, mely 1772—73-ban 80 frotot tett ki, a következő esztendőben már 136 firta emeltetett és 1774—75-ben már 155 frotot tett, ami az itteni zsidók népesedésével és vagyoni gyarapodásával sehogy sem állott összhangban.

Csak még egyet, ami kulturhistóriai szempontból felemlítésre méltó. 1799-ben Ghorin Áron, Chorin Ferencz dr, országgyűlési képviselőnek édes atyja, Aradon rabbi volt. Chorin Aron tudvalevőleg az első volt, aki Magyarországon a zsidó vallás terén mély reformokat kezdeményezett. Ugyane rabbi 1799-ben a nyitrai rabbiságra aspirált, de a sors másképp döntött, Flesch Salamon akkori nikolsburgi segédlelkész lón megválasztva. Csak Isten a megmondhatója, hogy a nyitrai hitközségi élet mily fejlődésnek indult volna, ha Chorin Áron lesz községünk rabbija.

Zsidó hitközségünk munkájának e rövid körvonalozása után, hadd térek át e munkám tulajdonképeni céljára, hadd vázolom Nyitra jelen zsidóságának működését, azokét, akik a közjó érdekében fáradoztak s akik ennél fogva előkelő társadalmi állásban élnek és általános tiszteletnek örvendenek.

Senki sem fogja rász néven venni, ha megyénkben élő kiváló hitsorsosaink közül első sorban a Nyitra városiakat említem föl. Az első hely a tudomány embereit illetvén meg min denütt, én is elsőnek

dr. Lőwinger Mórt,

az itteni orvosok nesztorát említem fel. Nélkülözésteli és küzdelmes évek után telepedett le a fiatal Lőwinger dr. 1853-ban szülővárosában, Nyitrán. A fiatal orvos mint legionárius vett részt a szabadságharcában, és forró érzelmei a börtönbe vetették őt. De azért lelkesedését a börtön levegője le nem hűtötte. Mint kezdő orvos azonnal terjedő gyakorlata dacára kiterjesztette figyelmét a közügyekre s így csakhamar belátta, hogy a nyitrai zsidó hitközségnek nagy szüksége van elemi iskolára. A fiatalság energiájával kezébe vette az ügyet s 1856-ban az iskola létesült és 1858-ban megkapta az intézet a nyilvánossági jogot. Azon idő óta dr. Lőwinger érdeklődése hitközségének ügyei iránt csak növekedett s majd mint előljáró, majd mint elnök vagy mint iskolaszéki tag működött ernyedetlenül, áldásos sikerrel. Hat évvel ezelőtt megrongált egészsége nyugalomra készítette Lőwinger drt, miért is tisztségéről le kellett mondania. De azért mint orvos a köszhasznú intézményeket figyelemmel kísérte. Így az ő sürgetésére reorganizálta a szent egylet betegszobáját és alakította át valóságos kórházzá. A kolera-

járvány alkalmával el nem lankadó buzgalommal járt betegek között, nappalá téve az éjt is. De Löwinger áldásosán működött más téren is. Midőn a kedvezőtlen gazdasági viszonyok hitelintézetek létesítését tették szükségessé, Löwinger felkarolta az ügyet, ő résztvett a takarékpénztár, a hitelbank, a népbank alapításában. Dr. Löwinger tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak és a városi képviselőtestületnek.

Midőn a felsőmagyarországi közművelődési egyesület tíz év előtt megalakult, Löwinger sietett az alapító tagok sorába lépni s midőn néhány évvel ezelőtt Nyitrán népkonyhát létesítettek, Löwinger dr. az alapítók közt első helyen szerepelt.

Dr. Löwinger felette szerény és vajmi kevesen tudják, hogy hány diákember köszöni neki kiképeztetését, hány nyomorgó talált ő benne támaszt a végszükségben. De polgártársai becsülik és szeretik őt és a legtöbb jótékonyági egyesület, így többek között az országos tanítóegyesület, a »Poel Zedek«, az izr. nőegylet dísztagjukat tisztelik benne.

Hazánkban régi időktől fogva nagy szerepet játszottak a jogászok. Amióta a zsidók az ügyvédséget gyakorolhatják, sokan léptek e terhes pályára és ismeretes, hogy sok zsidó vallású ügyvéd a magyar jogászvilág díszét képezi. A mi városunk is magáénak nevez egy ily egyéniséget, aki szívóssága, áttekintése és akaratereje által nagy hasznára volt nemcsak a nyitrai zsidó hitközségnek, hanem, mint alább kimutatnom alkalmam lesz, üdvösen befolyt Nyitraváros, sőt Nyitramegyének életére, fejlődésére.

1868-ik évben telepedett le Nyitrán dr. *Kaufmann Ármin*, mint ügyvéd, aki tanulmányait Budapesten végezte. A fiatal ügyvéd csakhamar előkelő helyet foglalt el a megyei, városi és később a hitközségi életben is. Agilis természete és ritka munkaképességénél fogva hamar lett keresett ügyvéddé és különösen a büntető praxisban kiváló hírnévre tett szert. Hírnevével a polgárság becsülése is nőtt, beválasztották a megyei törvényhatósági bizottságba, a városi képviselőtestületbe, ahol rendkívüli tevékenységet fejtett ki. Ő nem ijedt vissza semmitől, midőn bajokat kellett orvosolni s emiatt persze támadtak ellenségei is, de barátainak száma is gyarapodott. Midőn a megyei pénzek kezelése körül visszaélések merültek fel és Majtényi báró neveztetett ki főispánná, hogy a beteges állapotokat orvosolja,

az új főispán mindig és mindenben dr. Kaufmann tanácsát kérte és legtöbb esetben követte. Dr. Kaufmann a liberalizmusnak feltétlen híve s midőn ellenáramlatok akartak Nyitrán érvényesülni, ő a legnagyobb mértékben exponálta magát és nem egy ellenfelét a karddal győzte meg elveinek szilárdságáról.

dr. Kaufmann Ármin.

A zsidó hitközségi életben is tevékeny részt vett. ő reorganizálta a zsidó hitközséget, amennyiben egy ujat alakított, melyet azután a régivel egyesített. ő alapította 1881-ben az első magyar lapot Nyitrán, amelyet néhány éven át kitűnően szerkesztett, de hivatása arra kényszerítette őt, hogy a szerkesztést másra bizza.

Dr. Kaufmann, kit jelenleg dr. Kállainak hívnak, emberbaráti czélokra is sokat áldozott. Nincsen az a humanitárius mozgalom, amelynek lelke nem ő volna, ahol nem ő tanácsolna, dolgoznék, segítene.

Dr. Munels Lajos,

Nyitra rendezett tanácsú városának tisztí főorvosa egyike, azon izraelita hitű polgártársainknak, a kiben az egyéni kiválóságok oly mértékben megvannak, hogy egy nemzetiségi és felekezeti szempontból erősen exponált városban akkor választatott meg tisztí főorvosnak, mikor mindkét tekintetben nagy erővel folyt a nemzeti erőt lenyűgöző testvérharcz. Hogy ekkor *dr. Munels Lajost* megválasztotta a városi képviselőtestület, ez hangosan szóló bizonyítéka annak, hogy a polgárság minden rétegében nagyrabecsülték mint polgárt és tisztelték mint szakavatott, lelkiismeretes és szorgalmas orvost.

Néhány rövid vonásban akarjuk körvonalazni ezen érdekes férfiú életrajzát, hogy kitűnjék az, hogy mi által aratott *dr. Munels Lajos* diadalt megrögzőtt előítéleteken.

Dr. Munels Lajos 1850-ben született Nyitrán; atyja, néhai Munels Ignác széles körű műveltséggel bíró nyelvtanár volt Nyitrán, ki nemcsak az itteni főgymnáziumban tanított idegen nyelveket, hanem a legelőkelőbb családok is megtisztelték bizalmukkal. Ez a tiszteletre méltó férfiú nagy gondot fordított

fia nevelésére, annál is inkább, minthogy ez már kora ifjúságában fényes jeleit adta nem mindennapi tehetségének. Elemi iskolákat és gimnáziumot egy-két osztály kivételével Nyitrán végeztet és az érettségi vizsgálatot is itt tette le *kitüntetéssel*. Az orvosegyetemi tanulmányokat Bécsben végezte, hol 1875-ben doktorrá avattatott. Még egy évet töltött egy ottani katonakórházban és 1876-ban telepedett le orvosi gyakorlatra.

Nagy műveltsége, finom modora és mindenki iránt tanúsított legkötelező előzékenysége által csakhamar annyira megnyerte itt polgártársai szeretetét és tiszteletét, hogy tiszteletbeli állásokkal egyre-másra siettek őt kitüntetni.

Már működésének harmadik évében, 1879-ben a nyitrai izr. elemi népiskola iskolaszéki elnökévé választották, hol örökbecsű újítások által kötelezte le maga iránt hálára a tantestületet és hitsorsosait és ma is mint ezen iskolai hatóság elnöke olyan művön fáradozik, mely ha sikerül, ereznél maradandóbb emlékként fogja nevét megörökíteni; *dr. Munels Lajos* ezen iskolának, melyben évente mintegy hatszáz idegen ajkú gyermeket nevelnek derék magyarokká, a korszerű igényeknek megfelelő épületet akar és legközelebb fog is emeltetni. A terv keresztülvitele már csak napok kérdése és az érdem orosz-lánrésze teljesen *dr. Munels Lajost* illeti meg.

Mint a városi képviselőtestületnek tagja tevékeny közreműködése által vívta ki magának a közbecsülést.

Városi orvossá 1880-ban választották. E téren hatalmas sikerek hirdetik rátermettségét, szakismereteinek alaposságát és bőkezűségét. A város tisztasága daczára számos heveny-ragályos betegség lép fel időről időre Nyitrán járványszerűen, de ezeknek lefolyása alig követel némi emberáldozatokat, mert rendkívül körültekintő óvintézkedései által, melyeknek szigorú betartásáról mindenkor személyesen győződik meg, elejét veszi a ragály elharapódzásának.

E téren szerzett nagy érdemeinek elismerésül 1895. évi júliusban a belügyminiszter által kineveztetett az országos közegészségügyi tanács tagjává, mely alkalommal az egész város sietett a kitüntetés feletti őszinte örömeinek kifejezést adni.

De érte *dr. Munels Lajost* úgy a politikai, valamint a vallásközségben még számos kitüntetés és a vármegye több bizottságának is már évek óta tagja és mindenütt nagy hasznát veszik polgártársai az ő önzetlen fáradozásának, lelkiismer-

retes buzgalmának, melylyel a közjót mindenkor magáért a jóért előmozdítani törekszik. Ma, férfi-korának javában még nagy reménykedéssel néznek polgártársai közhasznú működése elé.

Azon elvtől vezéreltetve, hogy e könyvben csakis oly egyéniségek foglaljanak helyet, akik el nem lankadó iparkodással a társadalomban helyet biztosítottak maguknak és amellett meg nem szűnnek a haza és a közjó érdekében buzgólkodni, természetes, hogy az olvasót,

Árpássy Imre úrral

kell megismertetnem, aki 1856-ban született Nyitrán, hol felette gondos nevelésben részesült. Miután főgymnáziumi tanulmányait elvégezte volt, a bécsi egyetemet és kereskedelmi iskolát látogatta. Onnan hazakerülve, atyjának nagy kiterjedésű gazdaságában gyakorlati tanulmányokat folytatott. De e szűk körből nemsokára a nagy világba kívánczolt. Hosszabb ideig élt Angliában, majd Ausztráliába ment és a melbournei kiállításról írt. A budapesti lapokban megjelent cikkei úgy szakbeli tartalmuknál fogva, de már azért is nagy figyelmet keltettek, mivel ő kíméletlenül reámutatott hiányos kereskedelmi és konzuláris képviselőtünkre a tengerentúli országokban. Árpássy 1882-ben visszatért Magyarországra, hogy ismét atyja birtokának kezelését átvegye. Ekkor beválasztották őt a városi képviselőtestületbe és rövidre tiszteletbeli városi tanácsnokká választották őt meg. Ő volt az első zsidó, ki a város adminisztrációjában ily előkelő szereppel tiszteltetett meg. A megyei törvényhatósági bizottságba is bejutott, ahol többféle bizottságban nagy tevékenységet fejt ki.

A hitelbank 1887-ben megválasztotta Árpássyt vezérigazgatóul s e minőségben a bankot virágzó állapotba hozta. A felsőmagyarországi közművelődési egyletnek alapító és választmányi tagja. A városi képviselőtestület két év előtt a legfontosabb, a pénzügyi bizottság élére állította és bátran állíthatom, hogy annyi tisztséggel mint Árpássy úr, alig volt még városunkban egy ember felruházva.

Természetes, hogy a zsidóközség e kiváló ember képességeit maga számára is igénybe vette és legott alelnökül és iskola-

széki elnökül választotta meg Árpásyt. Az ő működésének köszönhető, hogy a zsidóiskolában még a vallástant is magyar nyelven oktatják s így az iskolának teljes magyarosodását ő vitte keresztül. 1895-ben a hitközség az elnöki székbe ültette Árpásyt. Első dolga most az volt, hogy a hitközség pénzügyi viszonyait rendezze és egy új templom és iskolaépület megalkotására a kezdeményező lépéseket megtegye.

Árpássy úr mindenki iránt szívélyes és bármi ügyben megközelíthető. Szóval és tettel rendelkezésére áll mindenkinek, aki őt megkeresi és róla igazán állítható, hogy ellensége nincsen, még nyilvános szereplésében sem. önzetlenségéhez kétség nem fér és több mint valószínű, hogy Árpássy úrra megyei életünk fejlesztésében még nagy hivatás vár.

A nyitramegyei előkelő egyéniségek közt, akik nyilvános szereplésükkel is kitűnnek, *Engel József* úr, a Ferencz József-rend lovagja az, akire rámondhatni, hogy »selfmade-man.« Igazán bámulatos utat tett meg e férfiú, aki a legszerényebb kezdetből megfeszített munka és ritka becsületességgel annyira vitte, hogy két év előtt királyi kitüntetésben részesült. Polgártársainak tiszteletét már ezelőtt is bírta legnagyobb mértékben és tegyük hozzá, tetteivel kiérdemelte azt.

Engel József 1836-ban született Nyitrán mint földhöz tapadt szegény szülőknek gyermeke. 14 éves korában, midőn más fiuk a gyermekkor örömeit élvezik, Engel Józsefnek már dolgozni, szüleit támogatnia kellett. Később egy nagy gazdaságban bizalmi állást foglalt el, mely bizalmat szorgalmával és becsületességével hálált meg. E két tulajdonság maradt Engelnek kísérője az egész életen át és azoknak köszönheti ritka sikereit.

Éles szemével csakhamar átlátta, hogy Nyitra van hivatva arra, hogy a felsőmagyarországi gabonakereskedelem benne központosuljon. Sietett is időközben elhalt fivérével gabonaüzletét megalapítani. Ez üzletet Engel József mindinkább ki terjesztette, úgy hogy az Engel József cég nemcsak Magyarországon, hanem a világpiacon a legismertebbek egyike.

Az ily nagy üzlettel járó gondok daczára Engel Józset mindig talált időt arra, hogy a város és megye ügyeivel is foglalkozzék, hogy hitközségének életére befolyjon s hogy a hitközség kebelében létező jótékonyági egyleteket humánus működésükben elősegítse.

A megyei törvényhatósági bizottságban és a városi képviselőtestületben az ő szava döntő fontossággal bír. Jótékonyági működésében híven támogatja őt neje, az izr. nőegylet és a népkonyha buzgó elnökasszonya.

Engel Józsefet minden nagyszabású jótékonyági mozgalom, mely nem a felekezeti szűk keretében mozog, élén látja és ügy háziszegényeinek, mint azoknak száma, kiket ő segített életpályához, légióra megy. Midőn néhány évvel ezelőtt

Engel József.

Árvában az éhínség pusztított, Engel József azonnal küldött több vagon gabnát és mindenhol, ahol elemi csapások nehezülnek hazánk lakóira, ő a gyors segélyt nyújtók egyike.

Eme bokros érdemeit ismerte el a király, midőn 1894-ben Engel József mellét a Ferencz-József rend lovagkeresztjével díszítette és Engel e kitüntetést azzal hálálta meg, hogy azonnal nagyobb szabású jótékonyági alapítványokat létesített.

Megyénk orvosai, de mindazon egyének közt, akik nyilvános működésükért elismerésekkel halmoztattak el, senkinek az élete sem oly eseménydús mint

dr. Góth Józsefé,

aki körülbelül négy év előtt vonult vissza a magánéletbe. Dr. Góth Budapesten született és úgy a gymnáziumot, mint az egyetemet ott látogatta. 1847-ik évben avatták őt orvos-tudorrá. Fölvatása után Szeniczen kezdte meg a gyakorlatot, ahol csakhamar jó hírnévre tett szert. Háziorsosa volt az Apponyi grófok és Windischgräetz herczegnek, akiknek ott vannak birtokaik. 1848-ban a főispán kinevezte Góth drt tisztii megyei főorvossá s midőn dr. Góth a kongregációból hazajött a hurbanisták mozgalma oly arányokat öltött, hogy a szenicziek azok támadásaitól féltek és elhatározták, hogy egy küldöttséget menesztenek segítségért a bécsi diáksághoz. A küldöttségbe bevásztották Góth Józsefet és Bécsben dr. Fischhoffal és Goldmark dral, — a hírneves zeneszerzőnek testvérbátyjával — tárgyalásokba bocsájtkoztak. A bécsi diákság akkor nem lehetett a magyarok segítségére, mert Windisehgrätz egyre közeledett az osztrák fővároshoz. De Fischhoff Góth által adatott magának egy tervrajzot a legközelebbi útról, melyen a morva határról Magyarországba lehet jönni. E rajzot Bem tábornok

később felhasználta. E rajz miatt ítélték dr. Góthot halálra, melytől csak különös szerencse folytán menekült meg, de több havi börtönbüntetést mégis végig kellett szenvednie.

1848. évi november hó egyik éjjelén egy honvéd azzal állított be Góthoz, hogy vegye azonnal orvosi eszközeit és kövesse őt »Ő nagyméltóságához.« Ő nagyméltósága Bem tábornok volt, aki mosolyogva megköszönte Góth fáradozását. Ekkor megmondta Bem neki, hogy Fischhoff adta neki a Góth által készített rajzot s csak ennek segélyével jutott ő, Bem, most ide. Ez később kitudódott és Góthot mint már említettem, elfogták és elítélték. A halál elől csak azáltal menekült meg, hogy kimutatta, mikép Szeniczen két katona-»lazarét«-et létesített, amelyekben osztrák katonákat ápolt és gyógykezelt.

A szabadságharcz lezajlása után nagy odaadással gyakorolta orvosi hivatását. Megválasztották őt a szeniczi járás orvosává, mely tisztséget 30 éven át viselte. S midőn 1877-ben a tisztséget többé elfogadni nem akarta, a községek együttes kérvényt nyújtottak be hozzá az állás további viselése iránt. 1872-ben Bittó miniszter kinevezte őt fogházorvossá.

Dr. Góth a szeniczi izr. hitközség fejlesztésében is tevékenyen részt vett. Az ő buzgólkodásának köszönhető egy modern iskola létrejött. Szóval dr. Góth minden téren oly férfiúnak bizonyult, akire az egész megye büszkeséggel tekint.

Ethnographusok és történészek különös előszeretettel hangoztatják ellenünk a szemrehányást, hogy a magyarnak nincsen aszszimiláló képessége s hogy egy idegen nemzetiség fia nemzedéken át megtartja fajának sajátosságait. Általánosságban ez állításnak van ugyan némi jogosultsága, de a zsidóval szemben máskép áll a dolog.

Kitünő módon bizonyítja a zsidó magyarosodását *Felber Vilmos* nagybirtokos, aki a szeniczi járásban Sasvár a királyi magán- és családi-birtokokat bérben bírja.

Felber Vilmos a morvaországi Szassnitzban szül. 1856-ban. Szülei serfőzdét, szeszgyárat és nagy kiterjedésű gazdaságot bírtak, a kikkel Felber 1866-ban jött Magyarországra. Felber eleinte mérnöki pályára készült, de atyjának szétágazó üzletei csakhamar kereskedői pályára kényszerítették. Már 17 éves

korában nagykorúsítva lett és ugyanekkor atyja magyarországi üzleteinek élére állott. Buzgalmát siker koronázta és e siker csak annál inkább ösztönözte őt új hazájának szeretésére s már 1876-ban a magyar állam kötelékébe kért felvétetni, a mi természetesen meg is történt. S Felber most époly ritka buzgósággal, mint bámulatos odaadással teljesítette polgári kötelességeit új hazája iránt. Megyéjének és járásának életére előnyösen befolyt, a közügyekre készséggel és nagymérvben ál-

Felber Vilmos.

dozott és különösen jótékony alkotásai keltettek mindenütt kellemes feltűnést. Őt soha nem kellett adakozásra felhívni. Ha az összességet vagy egy családot a nyomor bántotta, Felber teli marokkal adott, még mielőtt segélyért hozzá fordulhattak volna. És tette ezt csendesesen és igaz szeretettel szenvedő embertársai iránt. A király elismerte Felbernek ebbeli kiváló működését, amennyiben 1888-ban a koronás érdemkeresztet adományozta neki.

Ugyanez évben kiszélesítette üzletét, amennyiben saját birtoka mellé a királyi magánbirtokokat is kezelésbe vette. Felber ekkor nagy gondot fordított a marhatenyésztésre és hizlalásra s e téren bámulatos sikereket aratott.

Szeplőtelen jelleme és szeretetreméltósága közszeretetet biztosítottak neki s maga a megye nem egy politikai kérdésben bizalmi tisztséggel ruházta fel őt. Ő rendes tagja az adó-kivető bizottságnak, tagja a választói jegyzék-igazoló bizottságnak és tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak.

A közéletben tanúsított kiváló szolgálatokat is elismerte a király, aki 1894-ben a Ferencz József-rend lovagkeresztjének adományozásával tüntette ki Felbert, aki, midőn a szolgabíró mellére függesztette a királyi kegynek e külső jelét, a polgárság részéről is nagy ováncziókban részesült.

Háza a magyar vendégszeretet valóságos mintaképe és e morva eredetű zsidóember gyermekeit oly magyar szellemenben neveli, hogy a haza, a magyar közügy sokat, nagyon sokat várhat tőlük.

Köztudomású dolog, hogy hazánk gyógyvizekben és gyógyfürdőkben mily gazdag. Ha a magyar gyógyfürdők mindazonáltal idegenek részéről kevés látogatottságnak örvendenek s ha maguk a magyarok is milliókat költenek idegen fürdőhelyeken, úgy ennek oka főleg abban keresendő, hogy az emberek a természet csodás adományait elhanyagolják.

Gyógyhatásaiban kétségtelenül a legkiválóbb a megyénkbeli Pöstyénfürdő. E fürdő rendkívüli gyógyhatása már évszázadok óta ismeretes s mégis mi kevesen keresték fel, mert a beteg és kísérője itt hosszú időn át nem talált semmi kényelmet, szórakozásról pedig egyáltalán szó sem lehetett. Csak az utolsó 15—20 évben állott be kedvezőbb fordulat s a balneologiai kongresszus közleményei megérlelték

Winter Sándor

ipolysági kereskedőben a gondolatot, hogy Pöstyént hosszabb időre kibérelje és az elhanyagolt fészekből modern, a higiena minden vívmányával ellátott fürdőhelyet teremtsen.

Winter Sándor, aki a honti közéletben előkelő állást biztosított magának, Erdődy Ferencz grófnak mint Pöstyén fürdő tulajdonosának megtette előterjesztését, kötelezte magát nagyobb befektetésekre és nagyszabású alkotásokra, ha a gróf hosszabb időre bérbe adja neki a fürdőt. A szerződés létrejött és Winter Sándor átvette a fürdőhely kezelését. Ez időtől datálódik Pöstyénnek újjászületése. Az új bérlő azzal kezdte meg működését, hogy modern épületeket emelt, sétányokat létesített, szóval oly újításokat eszközölt, melyek néhány év folyamán 300.000 forintot nyeltek el. De a siker sem maradt el, ami leginkább abból látható, hogy 1889-ben a fürdővendégek száma csak 2957-re rúgott, de 1895-ben már 4376-an keresték fel a most már nem csak gyógyhatásairól, de kényelméről és modern berendezéséről is híres fürdőhelyet. Hozzájárul ehhez még az az igazán bámulatos figyelem, melyben Winter Sándor és fiai minden egyes fürdővendéget részesítenek s a készség, mellyel minden jogos kívánságot teljesítenek. Winter Sándor gondoskodik arról is, hogy a vendégek ki ne zsákmányoltassanak s szorgosan ellenőriz mindent. Azonfelül és daczára annak, hogy az építkezések fentartása és az újabb beruházások nagy áldozatokat igényelnek, Winter minden évben 400—500 embert különös kedvezményben részesít és 1500 ingyenjegyet oszt szét nemcsak a fürdő használására, hanem lakásra és ételmezésre is.

Winter Sándor azonban nemcsak a fürdő reorganizálásában szerzett magának érdemet, hanem ezzel karöltve a szomszédos helyek anyagi helyzetén is javított. Szeretik is őt ezért nemcsak a fürdő vendégek, akik hálás szívvel búcsúznak el tőle, de szereti őt a népség is, mely a fürdőhely nagyobb látogatottságával jobblétnek örvend.

Nyitra megyének egyik legrégebbi községe Vágújhely, melyet 1589-ben néhány Morvaországból bevándorolt család alapított, s mely a Trencsénmegyében levő Beczkó uradalomból kapott védlevelet. A vágújhelyi zsidóhitközség a legintelligensebbek egyike, ami már azzal nyer beigazolást, hogy Vágújhely az egyedüli hitközség Magyarországon, mely sajátjából létesített és fenntart egy reáliskolát és ezzel az ottani pánszláv vidéken valóban hazafias hivatást teljesít.

A reáliskola és a később létrejött polgári leányiskola a tiszteletben megőszült *Weisze József* főrabbit dicsérik. De

emez intézetek, melyekben a tananyagot *német* nyelven ismer-
tették, nem igen járultak a nemzeti kultúra fejlesztéséhez.
Azonnal megváltozott azonban mindez, mihelyt

dr. Sonnenfeld Bernát

ügyvéd úr kezdett a hitközség dolgaival és különösen ennek tanintézeteivel foglalkozni. Az ő kezdeményezésének köszön-
hető, hogy a tanintézetekből a német nyelv mindinkább kiszo-
rult s ő gondoskodott arról, hogy különösen a reáliskola fenn-
állása biztosíttassék. Az ő felléptéig ugyanis nagyon ingadozó
volt amaz iskola existenciája már csak azért is, mert a tan-
erőket nem lehetett kellőképp honorálni s így gyakori változás
állott be. Az állam 1200 forinttal segítette ugyan az iskolát,
de e segély vajmi elenyésző volt az iskola költségeihez képest.
Dr. Sonnenfeldnek sikerült a kormányt rábírni, hogy a segélye-
zési összeget magasabbra emelte, s ezzel lehetővé tette a tanerők-
nek megfelelő jutalmazását. Dr. Sonnenfeld kezdeményezésére
létesült a »középiskola-alap«, melyre ő 6000 forintot gyűjtött.
Az elaggott Weisze József rabbi képtelen lévén továbbra
is a vallásoktatásra, dr. Sonnenfeld e téren is hazafias újítást

létesített, amennyiben most a vallástant is magyar nyelven oktatják.

De Sonnenfeld nemcsak a zsidóhitközségben, hanem a városi és megyei életben is üdvösen érvényesíti képességét. Ő a haladás eszméjének rendületlen híve és elszántan küzd mellette.

A szegényügy terén is üdvös reformokat létesített s városának szegényei áldva említik nevét.

ARCZKÉPCSAKNOK.

Néhány szó képeinkhez.

Az e sorokat követő lapokon olvasóink azon kiváló zsidó-vallású egyéniségek képével találkoznak, akik akár a tudomány, akár az irodalom, pénzügy, ipar vagy kereskedelem terén, akár a jótékonyág gyakorlása körül előkelő állást biztosítottak maguknak a társadalomban.

Az arczképsorozat bemutatásában bennünket korántsem vezérelt az a hajlam, hogy egyesek hiúságának tápot adjunk, mert hisz legtöbbjei azoknak, akiket mi bemutatunk, tudomással sem bírnak arról, míg mások egyenesen tiltakoztak a bemutatás ellen azzal a megjegyzéssel, hogy azt, amit tenni alkalmuk volt, kötelességtudásból tették és a teljesített kötelesség elismerést nem kíván. De mi könyvünk megírásánál és összeállításánál nem lehattünk tekintettel sem egyesek hiúságára, sem mások szerénységére és tiltakozására, hanem meg kellett tennünk mindazt, amit az összesség érdekében szükségesnek, az igazság megállapítására, hamis vádaknak eloszlatására és félreértéseknek kiigazítására megteendőnek véltünk.

Jól tudjuk, hogy mindazt, amit e könyv keretébe szorítottunk, hiányos, s jól tudjuk azt is, hogy „*arczképcsarnokunk*“ nem meríti ki ama zsidóvallású polgártársaink sorozatát, akik működésükkel jogot biztosítottak maguknak arra, hogy a gáncs velük szemben elnémuljon és hitelt ne találjon a zsidóság ellenei által oly szívóssággal hangoztatott az a vád, mintha a zsidóvallású magyarok első sorban zsidók volnának s csak azután törődnének némileg magyar voltukkal.

E helyett ama vádra, melyet Magyarország zsidósága az ő működésével fényesen megczáfol. visszatérni nem akarunk. De lesz alkalmunk, egy másik, e könyvnek folytatását képező

műben megírni mindazt, ami a jelen könyvből kiszorult és egy másik arcképcsarnokban bemutatni azon zsidópolgártársainkat, akik működésükkel a magyar közgazdasági és kulturális élet fellendítése körül époly elévülhetetlen érdemeket szereztek maguknak, mint azok, akiket bemutatni már jelenleg van alkalmunk.

Arra kérjük tehát szíves olvasóinkat, ne tekintsék e könyvet befejezett munkának, hanem vegyék mint kezdetét azon nagy munkának, melyet nem annyira a zsidóság érdekében, mint inkább hazafias szempontból s az összes polgárság békés együttélésének létesíthetése céljából megalkotni tervbe vettünk.

A szerkesztőség.

Hevesi BISCHITZ DÁVIDNÉ

nőegyleti elnök, *Budapesten,*

született Tatatóvároson, ahol atyjának, Fischer kőedénygyáros házában már korán alkalma nyílt a humanizmus szellemével megismerkedni. Atyjához, ki az ottani zsidóhitközség előjárója volt, sűrűen ellátogattak a város és a vidék szegényei, a kik, ha lehetett, segélyben, ha nem lehetett, legalább tanácsban és barátságos szavakban részesültek, Bischitz Dávid, ki később terménykereskedésével és földbirtokával nagy vagyonra tett szert, nyerte meg a szép és szelíd lelkületű Fischer Janka kezét, akinek már házasságában gyakorolnia kellett, a humanizmust amennyiben néhány mostohagyermeket kellett védőszárnyai alá vennie. Amint férjének, Bischitz Dávidnak vagyona gyarapodott, támadt Bischitz Dávidnéban mindinkább a vágy, felszárítani a könyűket azoknak arczán, akiknek a sors nem kedvezett. Ő már akkor néhány elvrokon barátnőjével ellátogatott a szegények hajlékába és vigasztalt és segített. Csakhamar belátta azonban, hogy az egyed a nyomor ellen hasztalanul veszi fel

a harczot, hogy a jótékonyágnak is szervezkednie kell, hogy működése áldásos legyen. Így született meg nemes szívében a *pesti izraelita nőegylet* megteremtésének eszméje. Sok utánjárás, sok tanácskozás, sok fáradozás után az eszme végre testet öltött s 27 évvel ezelőtt a pesti zsidó asszonyok Bischitz Dávidné vezérlete alatt megalkották nőegyletüket, melynél szebbet, virágzóbbat, kihatásaiban áldásosabbat nem ismer az ország. Az egylet szerény kezdetekből indult ki: özvegyeket, gyermekágyasokat segélyezett szerény módon. Lassan-lassan nagyobb lendületet vett azonban a jótékonyág e tényezője, megalapították a népkonyhát, melyben ezrivel nyernek a szegények egészséges táplálékot és megalkotta Bischitz Dávidné a leányárvalházat és később a leányárvamenhelyet. Az elsőben egészen elárvalt, az utóbbiban félárva leánygyermeknek nyernek ellátást, oktatást és pályára való kiképzést.

Ha Bischitz Dávidné e munkálkodásáért örök helyet biztosított magának Magyarország szegényügyének történetében, úgy legnagyobb hálával kell hogy legyen iránta minden magyar ember azért, amiért a világ legnagyobb jótevőjének, a nemrég elhunyt Hirsch bárónak figyelmét Magyarországra irányította. Bischitz Dávidnének köszönhető, hogy a nagy emberbarát Budapesten jótékonyági irodát létesített, amelynek útján évenként 120000 forint jutott hazánk nyomorultjainak. Bischitz Dávidnének köszönhető, hogy a báró, valahányszor tűz vagy víz pusztította hazánkat, mindig nagyobb összegeket bocsájtott a nemes úrnő rendelkezésére, hogy a károsultakat legjobb belátása szerint felsegélyezze. És Bischitz Dávidné el nem lankadó buzgalommal teljesítette terhes hivatását. Kora reggeltől késő estig ő foglalkozik a szegények kérő leveleivel, hallgatja esdő szavukat és százezrekre megy azoknak száma, kiket ő a végelpusztulás örvényéből kimentett. Nevét ismerik és hálásan említik kunyhóban és palotában és neve élni fog mindaddig, míg az emberek valódi ember-szeretetet méltányolni bírnak.

Maga a király készséggel elismerte Bischitz Dávidné érdemeit, amennyiben előbb az arany érdemkeresztet, utóbb pedig neki és családjának a magyar nemességet adományozta.

KOHN SÁMUEL dr.

főrabbi, *Budapest*.

született 1841-ben Baján, ahol gymnáziumi tanulmányait végezte. Theológiát a boroszlói szemináriumban hallgatott s ugyanez időben hallgatta az ottani egyetemen a bölcsészetet is, amelynek tudorává avattatott. A budapesti zsidó hitközség 1866-ban hívta meg a fiatalsága daczára is kitűnő hírnévnek örvendett rabbit. Azóta Kohn dr. előkelő módon működött közre a pesti zsidó hitközség és a hazai zsidóság kulturmozgalmaiban, Kohn dr. még mint serdülő ifjú vette föl irodalmi tevékenységét. Tizenkilenc éves korában már előkelő munkatársa volt a Löw Lipót által szerkesztett *Ben-Chananja* és a Meisels által szerkesztett *Carmel* című folyóiratoknak, 1863-ban az Illés próféta legendáiról irt tudományos értekezést, melyet ugyanabban az évben »De Pentateucho Samaritano ejusque cum versionibus antiquis nexu« követett. Egy időn át különösen a pentateuchusnak samaritán fordítása, ennek kritikai és fiziológiai viszonyai körül mozogtak tanulmányai, melyeknek eredményeit a »Samaritanische Studien, Beiträge zur samari-

tanischen Pentateuch-Übersetzung« és »Zur Sprache, Literatur und der Dogmatik der Samaritaner« című önálló munkáiban adta elő, majd később a »Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft« című folyóiratban is közölte,

De történészi munkái Magyarországra nézve is nagybecsűek s nagy feltűnést keltettek »Héber kútforrások és adatok Magyarország történetéhez«, »A zsidók története Magyarországon« és »A szombatosok, történetük, dogmatikájuk és irodalmuk« című munkái. »A zsidók története Magyarországon« című nagyszabású és igazán értékes munkának, melyet mi e könyvünkben is gyakran használunk mint kútforrást, eddig, sajnos, csak első kötete jelent még. A tudós főrabbi azonkívül munkatársa számos tudományos és felekezeti lapnak, ő legjellegesebb egyházi szónokaink egyike. Aelnöke a VI. községkerületnek, tagja; a rabbiképző intézet vezérlő bizottságának és elnöke a nemrég alakult zsidó irodalmi társaságnak.

KOHNER ZSIGMOND

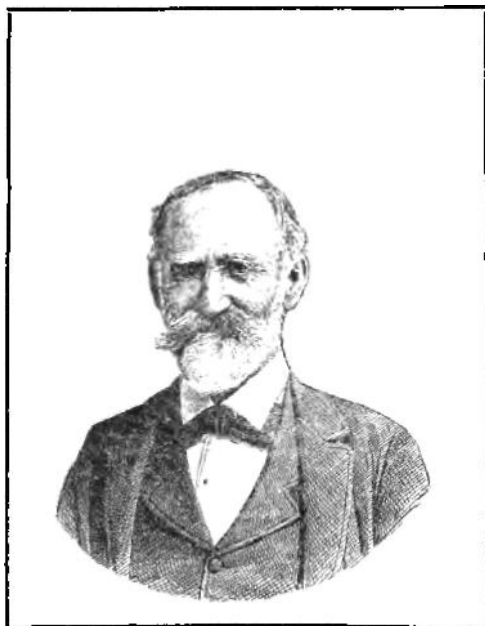
nagykereskedő, *Budapesten,*

született Budapesten 1840-ben. Mint fiatal gyermek már külföldre, Lipcsébe ment, ahol a kereskedelmi akadémiát látogatta és ebbeli tanulmányainak elvégeztével 1858-ban visszatért Budapestre. Itt a Kohner Henrik és testvérei cégnél mint gyakornok működött. Atyjának 1861-ben történt elhalálózásával mint cégtárs lépett a cégbe, mire nőül vette tornyai Schosberger Lujzát. E cég, mely a magyar kereskedelemnek úttörője volt, 1873-ban szétvált, mire Kohner Zsigmond megalapította testvéreivel együtt a Kohner Adolf és fiai céget Kohner ekkor a kereskedelem terén már első helyen állt, 1874-ben az akkori nemzeti (mostani osztrák-magyar) bankba bevásztották cenzornak, 1876-ban bevásztották a tőzsde-tanácsba, mely állásról azonban 1894-ben visszalépett: 1879-ben a kereskedelmi bank igazgató tanácsának lett tagja, amely kiváló intézetnél jelenleg is mint alelnök működik.

Kohner Zsigmond nemcsak a magyar kereskedelemnek, hanem a budapesti társadalmi életnek is egyik kimagasló

alakja. A zsidóság körében már évek óta vezérszerepet visz és Wahrmann Mór halálakor átvette ennek örökét: a pesti zsidó hitközség és a Lloyd társaság elnökségét.

Sok jótékony intézmény Kohner Zsigmondban dicséri megalapítóját és fentartóját. A király, még csak nem régiben tüntette ki Kohner Zsigmondot úgy a kereskedelem, mint a közügyek és a jótékonyosság terén szerzett érdemeiért, odaadományozván neki a Ferencz Józsefrend középkeresztjét.

TENCER PÁL

író, *Budapesten.*

Talán kevés ember létezik Budapesten, aki annyira ismert alakja volna városunknak, mint éppen Tencer Pál, aki 1836-ban született Keszthelyen. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, de az orvosi pályára mégsem lépett, hanem inkább más bajok orvoslásának szentelte életét. A hatvanas évek-elejétől kezdve szünet nélkül a zsidók magyarosítása érdekében fáradozott. Ennek a célnak állította szolgálatába az akkor alakult »Magyarizr. egyesület«-et, melynek lelke Tencer volt smely egyesületnek szelleme üdvösen kihatott az ország minden vidékére.

Az alkotmány visszaállítása után Tencer különösen városi és hitközségi ügyekkel foglalkozott és úgy a kerületi mint az országos képviselő választásoknál Tencer nem ritkán vezette a nagy terézvárosi kerületet.

A fővárosi képviselőtestületben, melynek Tencer Pál egyik legelőkelőbb tagja, különösen iskola ügyekkel foglalkozik és húzó tagja az iskolai bizottságnak.

Tencer mint újságíró is működött hosszú éveken át. ő adta ki a »Neues Politisches Volksblatt« című liberális és valódi demokratikus szellemben tartott néplapot. Azonfelül mint szónok is kitűnik s különösen a népre bir nagyon hatni. Műveit és szellemes, de túlszerű ember. Modorával és önzetlen működésével a legszélesebb körökben biztosított magának meleg rokonszenvet, mely rokonszenv éppen a közelmúltban, midőn Tencer hatvanadik születésnapját ünnepelte, jutott fényes kifejezésre. Közelről és távolról siettek hozzá és a küldöttségek hosszú sora tisztelgett nála. Mindeme nyilvánulásaira a rokonszenvnek Tencer Pál derekasan rászolgált; ő a polgári erények élő mintaképe; kitűnő hazafi, kitűnő zsidó és áldozatra kész ember.

KORNFELD ZSIGMOND

vezérigazgató, *Budapest*en.

született Csehországban 1852-ben. Kornfeld azon egyéniségek közé tartozik, akik fényesen igazolják, hogy mennyire bírnak hálásak lenni azon föld iránt, mely nekik hajlékot ad s hogy mily áldozatokat képesek hozni azon ország javára, melyben hazára leltek.

Kornfeld Zsigmond, alig hogy az iskolából kilépett, Prágának legelőkelőbb czégeinél kezdette meg kereskedői pályafutását, majd Bécsben és Parisban bővítette látkörét. Még alig volt húsz éves, midőn a Böhmischer Bankverein megtette őt igazgatójává és kevéssel erre a szab. osztr. kereskedelmi és ipar hitelintézet prágai fiókjának lett igazgatója. Kornfeld 1878-ban jött Magyarországra, amikor is hazánk legelőkelőbb pénzintézete: a »Magyar általános hitelbank« megtette őt igazgatójává.

S ez időtől datálódik Kornfeldnek époly sokoldalú mint üdvös tevékenysége hazánk közgazdasági fejlődése érdekében. Joggal tulajdonítanak Kornfeldnek jelentékeny részt a hazánk által az utolsó két évtizedben elért állami pénzügyi sikerek

kivívásában és főleg a valutaszabályozás előmozdításában. Szóval alig történt hazánkban valami nagyobb szabású pénzművelet, amelynek keresztülvitelében Kornfeld Zsigmondnak kisebb-nagyobb szerepe ne jutott volna. Így fejlődött Kornfeld hazának elsőrangú közgazdasági tekintélyévé. Az ő kezdeményezésére létesültek nagyfontosságú közgazdasági vállalatok, így a magyar folyamhajózási részvénytársaság, a Budapest-Pécsi vasút, a fiumei kőolaj-finomítógyár részvénytársaság és sok más. Jobbára Kornfeldnek tulajdonítandó, hogy a budapesti piac a külföld nyomasztó hatása alól kiszabadult s hogy a mi piacunk is elfoglalta az őt megillető, és épenséggel nem az utolsó helyet.

Kornfeld áldásos működését elismerte a társadalom, melynek ép oly előkelő, mint kedvelt tagja, és elismerte maga a király, aki ismételt kitüntetésekben részesítette Kornfeldben a magyar közgazdasági élet egyik legbuzgóbb sikeres harcosát.

Tornyai SCHOSBERGER HENRIK

nagykereskedő és nagybirtokos *Budapesten.*

Schosberger perzsa császári főkonzul, a perzsa császár nap- és oroszán-rend nagytisztje, pestmegyei bizottsági tag, több részvénytársasági vállalat elnöke illetve alelnöke. Úgy a közügyeknek, mint az iparnak, kereskedelemnek és mezőgazdaságnak szentelt tevékenységében már közel negyven évi működésre tekint vissza, mely időben áldozatkészsége folytán majdnem az összes fővárosi és számos vidéki jótékony, valamint kulturális egyesület tiszteletbeli tagjává választotta, alapítványokkal támogatván számos felekezeti iskolát és kórházat valláskülönbőség nélkül. Nemzetgazdaságilag hivatalosan működött szakbéli enquete-tárgyalásokban; az utolsó évtizedek országos- és világ-kiállításain pedig gazdasági termékei által mindenütt elismeréseket és kitüntetésekert szerzett a magyar mezőgazdaságnak. Tevékenysége már három-ízben nyert legmagasabb elismerést.

NEUSCHLOSS EMIL

nagyiparos, *Budapesten,*

született az Esztergom melletti Párkányban 1840-ben. Tanulmányait Budapesten végezte. Neuschloss Emil egyedüli tulajdonosa a Neuschloss Károly E. fiai cégnek, mely cég alapította az első magyar vaggongyárat, mely később a Ganz-féle részvénytársaság tulajdonába ment át. Alapítója továbbá a naschitzi tannin- és gőzfűrészgyárnak, ő az ország egyik legelső fakereskedője és építési vállalkozója. Az 1885-iki országos kiállítás épületeinek javarészt ő építette, így a millenniumi kiállításra is több mint 30 épületet, köztük a gépcsarnokot és a hangversenyek csarnokát. Épített továbbá vasutakat és az épülőfélben levő királyi palota ácsmunkáját ő végzi. Hasonló munkát végzett az opera és a vámháznál. Királyunk a magyar ipar terén szerzett érdemei fejében a Ferencz József renddel, a belga király a Lipótrend lovagkeresztjével tüntette őt ki. Kétségtelen, hogy Neuschloss Emil iparszakmájának nagy lendületet adott és a 2500 munkás, kiket állandóan foglalkoztat, nagyban dicsérik humánus voltát.

Kisteleki LÉVAY HENRIK,

vezérigazgató, *Budapesten.*

született 1826-ban Jankovácson. A szabadságharcban ő is részt vett és hősiessége miatt csakhamar hadnagyvá léptették őt elő. A szabadságharc lezajlása után a Riunione Adriatica di Sicurtá szolgálatába állott s itt a biztosítási ügyet annyira magáévá tette, hogy hazafias sugallatának engedett, egy magyar biztosító-társaság létesítésén fáradozott. El nem lankadó buzgalmának sikerült a szép eszmét megvalósítani és 1857-ben az első magyar általános biztosító-társaság megtartotta alapító közgyűlését. Lévay az intézménynek lelke és megalapítója lévén, természetes, hogy vezérigazgatóul őt választották meg s e minőségben ő oly lendületet adott a társaságnak, hogy mátrán megállja a versenyt a külföld bármely hason intézetével. Bokros érdemeit a király kegyesen elismerte, amennyiben »kisteleki« előnévvel 1868-ban a magyar nemességet adományozta neki, majd 1886-ban a főrendiház tagjává nevezte őt ki, ugyancsak az időtől kezdve bírja a vaskoronarendet s az olasz koronarend középkeresztjét.

Lévai társadalmi és kulturális téren is nagy buzgalmat fejtett ki és fejt ki folytonosan. A magyar tudományos akadémiának 10,000 forintot bocsájtott rendelkezésére, mely összeg kamataiból főleg nemzetgazdasági kérdésekre tűzetnek ki jutalmak. Nagyobb összeggel alapító tagja lett a magyar írók segélyegyletének s a magyar hírlapírók nyugdíjintézetének, ő volt a Petőfi szobor-bizottság pénztárnoka, mely szobor létesülése főleg az ő tevékenységének köszönhető. Alelnöke volt a nemzeti színház nyugdíjintézetének és jelenleg buzgó választmányi tagja az országos honvédbizottságnak. Szóval nem létezik az a hazafias kulturális vagy társadalmi mozgalom, mely Lévaiban buzgó pártolóra ne akadt volna.

Tóvárosi FISCHER IGNÁCZ

nagyiparos, *Budapest*en,

született 1840-ben Tatató városban, hol atyja kőedény gyárában foglalatoskodott. Később Budapestre jött, hol szerény kezdettel porcellánfestő intézetet létesített, amelyet el nem lankadó szorgalmával első rangú majolikagyárrá fejlesztett, ezzel megteremtve a *magyar* majolika ipart, mely a külföldöt rohamosan meghódította. Akárhány kiállítása volt kontinensünknek, Fischer .gyártmányai mindenütt feltűnést keltettek és emelték a magyar ipar hírét. Fischert nemcsak királyunk, de más uralkodók is kitüntették. Néhány évvel ezelőtt királyunk, hogy elismerje Fischernek rendkívüli érdemeit a magyar ipar e szakmájának megteremtése és fejlesztése körül, a magyar nemességet adományozta neki. Tóvárosi Fischer Ignác, ki önjerejéből dolgozta fel magát, munkásaiban munkatársait becsülte és szerette s velük valóban atyailag bánt el mindenkor. Ő a közügyekben is élénk részt vesz. Mint fővárosi bizottsági tag Budapestnek felvirágoztatását melegen szíven hordta. Tevékeny tagja továbbá az ipar-egyesületnek s a kereskedelmi és iparkamarának.

WODIANER FÜLÖP

nyomdatulajdonos *Budapesten,*

született 1842-ben Hódmezővásárhelyen. Tanulmányait születési helyén kezdte meg, majd Budapesten folytatta. Negyven év előtt nyomdát nyitott, mely ma egyike a főváros legnagyobb magánnyomdájának, 16 géppel és 140 munkással dolgozik. Kiadásaiban megjelenik a jó hírnévnek örvendő »Kis Újság«, »Budapest« és a »Mátyás Diák« című élcslap. Wodianer Fülöp könyvkereskedést is nyitott, mely főleg tankönyveknek kiadásával foglalkozik. Wodianer fővárosi bizottsági tag, iskolaszéki, az iskola egyesület és számos jótékonyági egylet tagja.

Madarasi BECK NÁNDOR

vezérigazgató, *Budapest*.

született 1840-ben Bács-Madarason mint szegény szülőknek gyermeke. Iskolai tanulmányainak elvégzése után a Credit-Anstalt für Gewerbe und Handel budapesti fiókjánál nyert alkalmazást, hol mint szorgalmas hivatalnok 5 évig működött. Ezen intézetnél tanúsított kiváló szorgalma és szakképzettsége folytán az angol-magyar bankba hívták meg főhivatalnoknak, hol ily minőségben 3 évig működött. Amidőn pedig 1869-ben megalakult a magyar jelzálog hitelbank, ezen intézet részvényesei két évvel később, 1871-ben a vezérigazgatói állással kínálták meg az alig 31 éves fiatal embert, ki ezen fontos és nehéz feladatokkal járó állását mai napig is betölti. Hogy ezen intézet ily rövid idő alatt hazánk egyik legelső és legvirágzóbb kereskedelmi intézményévé lett leginkább Beck Nándor éleslátásának, szakszerűségének, tág ismereteinek, sokoldalú képzettségének és páratlan szorgalmának és munkásságának köszönhető.

Egy a munkásságban és becsületben eltöltött nemes élet mintaképét láthatjuk Beck Nándorban, úgy testvéreiben is,

Beck Miksában, a magyar leszámítoló és pénzváltóbank vezérigazgatójában és Beck Hugó kúriai bíróban.

Szegény falusi szatócsnak gyermekei ők, kik már kora ifjúságuk óta önönmagukra voltak utalva.

De ezen emberekben meg volt- a szilárd akarat, a tanulás utáni vágy, a szívósság és lankadatlan törekvés a cél felé.

A megérdemelt jutalom nem maradt el. Ő felsége a magyar kereskedelem és pénzügy terén szerzett érdemeinek elismeréséül 1893-ban a vaskorona rend III. osztályú lovagságával tüntette ki, három év múlva, 1896-ban a magyar nemességet, madarasi előnévvel adományozta a magyar pénzügy ezen nemes előharczosának.

Beck Nándor a folyó évben üli meg 25 éves jubileumát annak, hogy a magyar jelzálog hitelbank vezérigazgatója. Az intézet hivatalnoki kara már most nagyban készül erre a magasztos ünnepre.

FÜRST JAKAB

nagykereskedő, *Budapesten,*

1862-ben megalapította a Fűrst Jakab és fiai országos nevű czéget s törekvése nemcsak odairányult, hogy saját házát emelje virágzásra, hanem hogy a magyar ipart és kereskedelmet fejlessze. E célból már a hetvenes évek elején értekezletre hívta egybe a magyar kereskedőket, mely értekezleten kifejtette, hogy a váltókat ezentúl ne Bécsben, hanem Budapesten telepítsék, mert azáltal egyrészt több milliót takarítanak, másrészt pedig megismertetik lassankint a magyar piacot a külfölddel. A nyolczvanas években megalapította a hitelezői védegyletet s midőn Csehországban a magyar liszt ellen agitáltak, Fűrst Jakab kezdeményezésére létrejött egy értekezleten kimondták, hogy amíg a magyarelleses tüntetések meg nem szűnnek, magyar kereskedők cseh gyárosoknál nem rendelnek. E határozatot tudtára adták a cseh gyárosoknak és a hatás el nem maradt. Fűrst Jakab volt a magyar tudakozódó és inkaszszó egylet egyik főkezdeményezője, ő hozta be a nyílt

könyvtételek leszámítolását s a késmárki fehérítő gyárat néhai Baross Gábor felszólítására Fürst Jakab hozta rendbe és indította virágzásnak, ő szerzett a magyar kereskedelemnek piacot Szerbiában és Romániában. Szakismeretei miatt ki is lett nevezve a magyar kereskedelmi múzeum igazgatójává. Tagja továbbá a budapesti kereskedelmi és iparkamarának, váltó bíráló tagja az osztrák-magyar banknak, alelnöke a magyar kereskedelmi csarnoknak és a budapesti hitelezői védegyletnek. Fővárosi bizottsági tag.

BECK MIKSA

vezérigazgató, *Budapesten,*

született 1837-ben Bács-Madarason. Tanulmányait Budapesten végezte. Eleinte az I. I. Kohen-féle bankczéget vezette, majd 1869-ben a leszámítoló és pénzváltó bankba lépett s mint ennek vezérigazgatója kapta 1894-ben a III. osztályú vas-koronarend lovagkeresztjét. Beck a közgazdasági és pénzügyi téren s különösen a konverzió keresztülvitele alkalmával szerzett magának nagy érdemeket, amelyeket a király újjólag azzal ismert el, hogy a madarasi előnévvel a magyar nemességet adományozta neki.

A budapesti pénzügyi világ sem fukarkodott az elismeréssel Beck Miksa iránt: alelnöke a giró és pénztár egyletnek alelnöke a polgári serfőző részvénytársaságnak, igazgatósági tagja a magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaságnak, a magyar agrár- és járadékbanknak, a magyar általános takarékpénztár részvénytársaságnak, a magyar jég- és viszontbiztosító társaságnak és a Horvát-szlavón jelzálogbanknak.

Beck Miksa a társadalmi életnek is egyik kitünősége és nemes szívét nagyon sok szegény áldja.

Megyeri KRAUSZ LAJOS
nagyiparos, *Budapesten,*

született Budapesten 1843-ban. Tanulmányainak bevégzése után atyjának üzemébe lépett. A cég eleinte egy nagy szeszgyárat vett üzembe, melyben ő mint üzletvezető működött, később felépítették a nagy Gizella malmot, melynek Krausz Lajos utóbb tulajdonosa lett.

Krausz Lajos már serdülő ifjúkorában foglalkozott a közügyekkel. Beválasztották őt a kereskedelmi és iparkamrába, a tőzsdetanácsba, a Lloyd társulatba, melynek később igazgatósági tagja is lett. Tagja a fővárosi bizottságnak, ahol különösen a pénzügyi bizottságban fejt ki nagy tevékenységet.

Megyeri Krausz Lajos politikai téren is szerepelt. A nyolcvanas évek kezdetén a szent-endrei választó kerületnek lett országgyűlési képviselője. A dunaszerdahelyi kerület kétizben küldte el Krauszt a törvényhozásba, a legutóbbi választásoknál azonban a főváros V. kerületében Mezei Mórral szemben kisebbségben maradt.

Krausz Lajos érdemeit nemcsak idehaza, de a külföldön is méltányolják. Így a francia kormány a becsületrend keresztjével tüntette őt ki.

Cserkuti ENGEL MIKSA

földbirtokos, *Budapesten,*

született 1857-ben Pécsen, ahol tanulmányait kezdte és végezte. Több éven át faüzletekben működött, míg 1880-ban Fiumében megalapította fakiviteli üzletét. Ő egyik úttörője a magyar fakivitelnak. Szakértelmével, vállalkozó szellemével és ernyedetlen szorgalmával Angliában, Olasz- és Franciaországban, Algier és Tuniszban, továbbá Görögországban piacot teremtett a magyar fának. Az általa létesített üzleti összeköttetések még ma is fontos tényezői a fiumei kikötőnek. Az ő czége volt az első, amely Fiumében és a Littoráléban a magyar címér használatára nyert engedélyt. A jótékonyág terén is ismételtelen találkozunk Engel Miksa nevével. 1891-ben visszavonult a faüzlet-től, Budapestre tette át lakását, ahol az üzleti körök bizalma a *Foncier Biztosító-Társulat* és más előkelő iparvállalatok igazgatóságába emelte. 1895-ben a király neki és törvényes utódainak a közügyek és különösen a kereskedelem terén szerzett érdemei elismeréséül a magyar nemességet a cserkuti előnévvel adományozta.

BIRNBAUM KORNÉL IMRE

gyáros, Budapesten,

született 1852-ben Budapesten. Kendertermeléssel és gyártással, valamint rizstermeléssel foglalkozik. A rizstermelést ő honosította meg Magyarországon. A Bácskában nagy telepei vannak és czikkei az egész világon nagy kelendőségnek örvendenek, emelve Magyarország termelési és gyártási képességének hírét. Birnbaum úr Portugáliának budapesti konzula, s mint ilyen több portugáli rendjellel és a belga Lipótrend lovagkeresztjével lett kitüntetve. Birnbaum igazgatósági tagja a felső magyarországi kőszénbánya részvénytársaságnak és a magyar kölcsönös biztosító társaságnak. Ő a budapesti társadalomnak egyik előkelősége és úgy a közügyek, mint a jótékonyság terén dicsérve említik nevét.

HERZ ZSIGMOND

vezérigazgató, *Budapesten.*

született 1854-ben Mezőcsáthon. Tanulmányait részben külföldön végezte. Mint fiatalember lett ő megalapítója és vezérigazgatója a Magyar általános kőszénbánya részvénytársaságnak. Ez intézettel kapcsolatosan alapította meg a hazai üvegipar részvénytársaságot, melynek szintén igazgatósági tagja. Igazgatósági tagja továbbá a Borsod-miskolczi gőzmalomnak és levelező tagja a pesti kereskedelmi kamarának. Herz Zsigmond a magyar ipar fellendítése körül nagy érdemeket szerzett, a melyeket a király is elismert azzal, hogy 1892-ben a magyar nemességet *adományozta* Herznek.

GOMBÓ ARNOLD

nagyiparos *Budapest*en,

született 1852-ben Gombon. Tanulmányait Budapesten, majd Bécsben végezte s ezután gazdálkodással foglalkozott. 1888-ban vette át a gróf Keglevich István által alapított kognacgyárat, mely akkor még nagyon is kezdetleges állapotban volt. Gombó újjászervezte a gyárat, felszerelte a modern technika minden vívmányával és ezáltal Magyarországon ezen eddig ismeretlen iparágnak magas lendületet adott. Gombó gyártmányaival a külföldön is fényes sikereket aratott, így Berlinben is egy virágzó fióktelepet létesített.

GRÜNBAUM MIKSA

iparos Budapesten,

született 1828-ban Budapesten. Fiatalkorának nagy idejét külföldön töltötte tanulmányozás céljából. 1862-ben Weiner Adolf-fal megalapította a Weiner és Grünbaum-féle hírneves szabó-czéget. Mint iparos az udvari szállítói névre tett szert, mint ember általános tiszteletet és elismerést vívott ki magának. A budapesti zsidó hitközség előljárója, elnöke a belvárosi takarékpénztárnak, alelnöke a belvárosi polgáregyletnek és tagja Budapest majdnem valamennyi jótékonyági egyletének. Grünbaum Miksa résztvesz minden mozgalomban, melynek iránya hazafias avagy jótékony s a budapesti társadalmi életnek egyik előkelő tagja.

HÜVÖS JÓZSEF
 ügyvéd, *Budapest*,
en

született Nagykanizsán 1848-ban. Tanulmányait Pécsen és Budapesten végezte. 23 év óta ügyvédeskedik és különösen a Józsefvárosban rövid idő alatt nagy klientélára tett szert. Kerületében régi barátjával Rémi Róberttel a nyolczvanas években a liberális pártot nemcsak szervezte, hanem a különféle választásoknál győzelemről győzelemre vitte. A bizalom minden újabb siker után csak annál nagyobb mértékben fordult a vezérek: Hüvös és Rémi felé és e szövetség ma a Józsefvárosban nagy hatalmat jelent.

Hüvös József tagja a fővárosi képviselőtestületnek, hol ő különösen a közlekedési eszközök kibővítése mellett harcol és talán neki köszönhető, de mindenesetre nagy érdeme van abban, hogy Budapestnek nagy és a külföldiek előtt bámulat tárgyát képező villamos vasúti hálózata van, mert éppen a Józsefvárosiak voltak azok, akik a városi képviselőtestületben a Baross utcái villamos vasúti vonalat kieszközték és ezáltal a jelenlegi nagy hálózatnak alapját megvetették.

A király Hüvös Józsefnek a közügyek terén szerzett érdemeit azzal ismerte el, hogy a királyi tanácsos címet adományozta neki.

FRIEDMANM BERNÁT dr.

ügyvéd, *Budapest*,n,

született Nagyváradon 1843-ban. Jogi tanulmányait részint Nagyváradon, részint a budapesti egyetemen végezte, Friedmann ügyis mint ember, ügyis mint jogász csakhamar magára irányította a figyelmet s míg a budapesti társadalmi életben előkelő és fontos szerepet játszik, addig jogászok is rövidre méltányolták Friedmannak kiváló tudását. Így 1869 óta tagja az ügyvédvizsgáló bizottságnak és 1875 óta állandóan a budapesti ügyvédi kamara választmányához tartozik. Mint ügyvéd Friedmann dr. legnagyobb sikereit a hírhedt tiszai eszlári bűnperben aratta, ahol Eötvös Károly, Funták és a nemrégiben elhunyt Heumann dr. ügyvédek társaságában a tudásnak és az erkölcsi meggyőződésnek nagy erejével szállott síkra elavult hiedelmek és középkori előítéletek ellen.

Friedmann, aki ez idő szerint Magyarország egyik legelőkelőbb kriminálistája. az irodalom terén is szerzett magának babérokat. A jogi közlönyökben és politikai napilapokban megjelent számos cikkein kívül Friedmann dr. irt önálló munka-

kat is, amelyeknek legtöbbje pályadíjjal lett megjutalmazva s amelyek közül csak a következők felemlítésére szorítkozunk: »Hazai bányászatunk nemzetgazdasági és statisztikai szempontból«, továbbá »A népbírák és esküdtszékek intézményes »A felelősség bűnügyekben tekintettel a közvetlen szóbeliségre« és végül »Észrevételek a magyar büntető eljárási javaslat irányelméleti felett.«

NEY DÁVID

művész, *Budapesten,*

született Várpalotán 1842-ben. Nagyon szegény szülőktől származik, akiket a gondviselés inkább gyermekekkel áldott meg, mint vagyonnal. Így Neynek kiképzetésére alig fordíthattak valamit és mesterségre taníttatták őt. Életének azon része, mely művészi pályájával némileg összefügg, katonáskodásával veszi kezdetét. Mint 20 éves ifjú csengő, de vékony hangon kezdett énekelni. Hangja a tisztikar előtt is feltűnést keltett és megszerették őt. A tisztikar biztatta őt, hogy képeztesse magát ki és lépjen a színi pályára. A königgrätzi csata után — melylyel Ney Dávid katonai pályafutása befejezést nyert, — néhány hónapig Bécsben tartózkodott. Ott a Carl-színházban szerencsét próbált, miután azonban előmenetelre alig számíthatott, Győrre ment s elfoglalta az ottani templomban neki odakínált állást. Győrött meg is nősült.

Ney Dávid, aki eleinte azzal ment Győrbe, hogy ott állandóan letelepedjék, néhány év múlva elállott ebbeli szándékától, midőn Böhm Gusztáv, a nemzeti színháznak akkori operai

rendezője arra bátorította őt, hogy a nemzeti színházhoz szerződjék. Egy évig mint karénekes működött s-csak néha-néha énekelt kisebb szerepeket. Első nagy szerepe Sarastro volt a »Varázsfuvolásban.« Ney érezte, ő maga mondja, hogy e szerep sikerétől függött egész jövője. Erős szívdobogással lepette a színpadra, mely szívdobogás csak fokozódott, midőn az első ária eléneklése után felhangzott a taps.

Ez időtől kezdve Ney kedvence a közönségnek, ő ritka szorgalommal tanulmányozza szerepeit és művészetének él a szó szoros értelmében. A kontinensen alig van művész, kit Neyel összehasonlítni lehetne. Ney tudja ezt és mégis szerény maradt. Amellett készséggel állítja művészetét a jótékony-ság szolgálatába és alig van Budapestnek közhasznú intézménye, melynek létesüléséhez Ney hangjával hozzá nem járult volna.

A »társaságban« Ney keveset fordul meg. Ő művészetének és családjának él.

Zsidóvallású akadémikusok.

Más helyütt hozzuk a zsidóvallású akadémikusoknak életrajzait. E helyen azon akadémikusokat mutatjuk be olvasóinknak képen, akiknek képeit beszerezni képesek voltunk.

Itt látjuk mindenekelőtt

Acsády Ignác drt.,

a kiváló nemzetgazdát, akinek a tudomány terén szerzett érdemeit újból felsorolni feleslegesnek hisszük. Csak azt kívánjuk még megjegyezni, a mit különben más helyen már kiemeltünk, hogy Acsády készítette az országos kiállítás megbízásából Magyarország térképeit a török uralom alatti és a pragmática sanctio előtti időkből.

Bemutatunk továbbá képben oly tudóst, akinek híre bejárja az egész világot s akinek tudományosságánál csak a szerénysége nagyobb. Oly tudóst, aki még felekezete életében is előkelő szerepet visz, amennyiben ő a pesti zsidó hitközség főtitkára.

Goldzieher Ignác drról

van szó, aki a nyelvtudományok terén első helyen áll nemcsak hazánkban, de elismert tekintély a külföldön is. Különösen az arab nyelvészet terén tett kutatásaival keltett Goldzieher dr. nagy feltűnést és jobbra az ebbeli nyelvtudományt felölelő munkái szereztek meg számára a világhírt. E művek közül leginkább tűnik ki: „*Arab műemlékek*“ és „*Az arab nyelvjárások*“ legújabb irodalma.

Úgy hisszük, hogy az akadémiának legfiatalabb tagja *Kunos Ignác* dr. aki fiatalsága daczára, körülbelül 34 éves, előkelő helyet biztosított magának a tudományos világban. Kunos Ignác világlátott ember, aki nemcsak a tudományt szívta magába, hanem

Kunos Ignác dr.

oly élettapasztalásokat, a minőkre szobatudósok alig tesznek szert. Kunos Ignác dr. még alig volt 29 éves, midőn az akadémia levelező tagjává választotta őt. Azóta a nyelvtudományi osztályban kitűnő munkásságot fejt ki. A fiatal tudós igénytelen külsejű ember, de modoránál fogva rokonszenvét bírja mindazoknak, akik vele érintkezésbe lépnek.

A hazai történészek büszkén vallják magukénak *Marczali Henrik* drt, aki tud. munkáiban nem éri be azzal, hogy igazságokat ír. Ő oknyomozó történész és fejtegetéseit a szépíró behízelgő nyelvén tárgyalja. Ő a budapesti egyetemen nyilvános rend-

Marczali Henrik

kívüli tanár és legutóbb megjelent munkái, melyek a magyar történelemmel és ennek különösen legújabb korával foglalkoznak, csak megerősítik azt a kitűnő hírnevet, melynek Marczali dr. már azelőtt örvendett a tudományos világban. A tudományos akadémiának 1893. óta tagja.

A budapesti zsidóhitközség derék tanfelügyelőjét *Munkácsi Bernát* drt mutatjuk be ezen képben. Munkácsi eleinte tisztán nyelvtudományokkal foglalkozott, utóbb azonban a magyarok őstörténetének kutatására adta magát nagy sikerrel. Sokat járt e végből Oroszországban. Húsz éves korában el-

Munkácsi Bernát dr.

ment a csángók közé, majd Észak-Oroszországot kereste fel s 1883-ban hosszabb ideig tartózkodott Szibériában. Mindegyik utazását egy tudományos becsű munkával örökítette meg.

Dr. Munkácsi 1890. óta tanfelügyelője a pesti zsidó hitközség iskoláinak, amelyeknek szellemére üdvös befolyással van.

Réthy Mór dr.

A tudomány legszárazabb ágát a zsidóvallású akademikusok közt *Réthy Mór* dr. miveli. Kőnig Gyula tanárral együtt már tíz év óta dolgozik az akadémia megbízásából Bolgár nagy matematikusnak latin nyelven megjelent »Tentamen« című munkájának kiadásán. Néhai Trefort Ágoston mint kultuszminiszter annak idején hosszabb tanulmányútra küldte Réthy drt, a melyből hazakerülve, a matematika és fizika tanárává neveztetett ki a kolozsvári egyetemen. 1886. óta a budapesti műegyetem nyilvános rendes tanára.

STURM ALBERT

író, *Budapesten.*

született Liptó-Szent. Miklóson 1850-ben. Az elemi iskolákat szülőhelyén, az algymnáziumot Kézsmárkon, a főgymnáziumot Lőcsén végezte. Már gymnazista korában foglalkozott a francia és angol nyelvvel és irodalommal. Érettségi után Budapestre jött, hol jogi és bölcsészeti tanulmányokat folytatott. Középiszkolai tanári oklevelének elnyerése után egy felsőbb tanintézetnél mint német nyelv és irodalom tanár működött. De nem-sokára lemondott e pályáról, hogy nagy tehetségét a zsurnaliztikának és a szépirodalomnak állítsa szolgálatába. A legtekintélyesebb fővárosi lapokba kezdett írogatni és »Culturbilder aus Budapest« című munkája, melylyel Magyarországnak a külföld képtelen állításaival szemben nagy szolgálatára volt, nem csekély feltűnést keltett. Sturm fordította németre Tóth Edének »Falu rosszá«-t és Arany Jánosnak »Buda halála« című eposzát is. Ezen munkáival és kulturhistóriai tanulmányainak közlésével ő sokban hozzájárult ahhoz, hogy a külföld megismerkedett Magyarország fejlődésével, kulturális haladásával. A

Kisfaludy társaság Sturm ebbeli érdemeit elismerte azzal, hogy megválasztotta őt tagjává.

Később Sturm a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett, amely lapnál zamatos tollával szállott síkra magyar érdekekért. Jelenleg a »Budapester Correspondenz« szerkesztője.

Sturm Albert Budapestet humanitárius intézményekkel is gazdagította. Ő vetette meg alapját a »Szünidei gyermekelepteknek«, mely sok szegény gyermeknek biztosít a szünidő alatt jó levegőt és jó táplálékot. Ő hozta be a halottak számára adományozni szokott koszorúknak jótékony czélok számára való megváltását, mely eszme mindinkább tért hódít.

Sturm Albert kedvencze a budapesti társaságnak és nem létezik társadalmi mozgalom, melynek kivételében Sturm szavának döntő befolyása nem volna.

SILBERSTEIN (ÖTVÖS) ADOLF dr.,

író, Budapesten,

született 1845-ben Budapesten, ahol atyja, ki terménykereskedő és bőrgyáros volt, közbecsülésben állott. Atyja rabbivá akarta őt kiképezni, de csakhamar elállott e szándékától. Silberstein a piaristák gimnáziumába iratkozott be, amelyben 16 éves korában tette le az érettségi vizsgát. Innen a lipcsei egyetemre ment, ahol bölcsészetet hallgatott. Nyugtalan szelleme a bölcsészettől elszólította az orvosi pályára. Másfél éven át bonczolgatta a hullákat, amikor arra a meggyőződésre jutott, hogy mégsem született orvosnak s így visszatért ismét a bölcsészethez. Majd a berlini főiskolát látogatta s a német főváros műintézetei felébresztették benne a festészet és szobrászat iránt való meleg érdeklődést. 1863-ban a heidelbergi egyetemen volt, hol történelmi és nemzetgazdasági tanulmányokkal foglalkozott. 1866-ban avatták föl Silbersteint Lipcsében a bölcsészet tudórává. Silberstein 19 éves korában ültette át Plautust a magyar nyelvre. Nemsokára Silberstein lemondott a tudományos pályáról és a hírlapírodalom terére lépett. Atyja halálával

1870-ben visszatért Budapestre. Itt azonban mindenki elfelejtette őt s így nagy küzdelmek között folytak le az első évek. A magyar lapok nem alkalmazták őt és Eötvös báró kultuszminiszternél is hiába fordult meg. A német lapok sem látták őt szívesen, mert szobatudós hírében állott. Ily körülmények között nagy szerencsének tartotta, hogy a »Temesväerer Zeitung« szerkesztésére meghívták. Szíve azonban csakhamar visszavonzotta őt a fővárosba s 1872-ben a »Pester Lloyd« tárcaírója lett, majd vezércikkírója a »Pester Journal«-nak, később búcsút mondott a »Pester Lloyd«-nak és az »Ungarischer Lloyd«-nak társszerkesztője lett. E lap számára írta meg később a könyvalakban is megjelent, feltűnést keltett művét: »Philosophische Briefe meine Frau.« E munkát Simonyi Zsigmond tanár magyarra fordította. 1888-ban ismét a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett s ez időtől is kezdődik tulajdonképpen üdvös működése a hazára nézve. A magyar irodalmat, a magyar művészetet Silberstein jeles ismertetései alapján ismerte meg a külföld, egyes kiváló írók műveit ő fordította le. A Petőfi társaság sietett Silberstein érdemeit elismerni és megválasztotta őt tagjává. Székfoglaló beszédében egy magyar nemzeti esztetika töredékeit mutatta be. Silberstein esztetikus és kritikus, regényíró és műfordító egy személyben. De mindegyik sora visszatükrözi mély hazafiságát és a vágyat, a magyar kultúrát a külföld népeivel megismertetni és elismerést, méltányolást biztosítani a magyar kultúrtörekvéseknek.

GELLÉRI MÓR,
író, *Budapesten,*

született 1854-ben Apátfalván. A gimnáziumot Szarvason látogatta, majd Szegeden kereskedelmi tanulmányokat végzett. Már kora ifjúságában hajlama az irodalmi pályára vitte. Első dolgozatai a szegedi újságokban láttak napvilágot. Később Szegeden megalapította az alföldi iparlapot. Tevékenységét és szakképzettségét elismerték s kinevezték őt a szegedi kiállítás titkárául. Nemsokára állandóan Budapestre jött, ahol előbb a Magyar ipar és kereskedelmi lapot, utóbb a magyar iparosok lapját szerkesztette és kinevezték őt az országos iparegyesület titkárául. Az országos nőiparkiállítás és a kereskedelmi múzeum megvalósítását az ő el nem lankadó buzgalma segítette elő. Nagy szakképzettsége és vasszorgalma reáirányították a hivatalos személyiségek figyelmét s mindenki természetesen találta, midőn a kereskedelmi miniszter őt nevezte ki az ezredéves kiállítás titkárává. Ebben a minőségben Gelléri oly érdemeket szerzett magának, melyeket eléggé méltányolni nem lehet.

Gelléri tagja az országos ipartanácsnak, az országos háziiparbizottságnak, az iparoktatási bizottságnak és igazgatója az ipartestületnek.

DEUTSCH ANTAL
 hírlapíró, *Budapest*,

született 1848. október 21-én Budapesten, ahol tanulmányait megkezdte. Magasabb kiképzését külföldön nyerte s hosszabb időt töltött Parisban is. Tanulmányainak befejezése után hazajött Budapestre s itt a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett, mely előkelő lapnak közgazdasági rovatát vezette. Deutsch Antal kitérően ismeri a magyar közgazdasági életet és ennek fontos kérdéseire rendkívüli szakértelemmel hozzászólt, cikkeivel gyakran megmutatva az irányt, mely közgazdasági életünk felvirágoztatásához vezet. Ma Deutsch Antal közgazdasági téren tekintély számba megy és minden egyes megnyilatkozása irányt szab. Írt maradandó becsű önálló műveket is, így: »A magyar vásárok története«, és »25 Jahre ung. Volswirthschaft und Finanzen.«

Deutsch Antal a társadalomnak is számottevő tagja, amennyiben minden közhasznú intézmény benne lelkes szószólót, áldozatkész támogatót bír.

VÉSZI JÓZSEF

hírlapíró, *Budapesten*,

A kiváló publicista és író Aradon született 1858-ban. Szülővárosában kezdte iskoláit, az odaváló főgimnáziumban tett érettségi vizsgálatot. A budapesti egyetemen filozófiát hallgatott. Egész fiatalon foglalkozott már irodalommal, és pedig eleinte szépirodalommal. Két verskötete méltó feltűnést keltett és akkor tájban az irodalmi körök igen nagy várakozásokat kapcsoltak a hirtelen feltűnt fiatal poéta tehetségéhez. Költeményeiben akkor egészen új, eredeti hang szólalt meg: a realizmus erős, egészséges hangja, a mely addig ismeretlen volt a magyar poézisben. Azóta, hogy Vészi József eltért megkezdett ösvényéről és más úton jutott fényes sikerekhez, talán már el is felejtették, hogy ő volt a realizmus első magyar dalosa. Igen fiatal korában, mint tizenhét éves gyermekifjú lépett a hírlapirodalom szolgálatába, a melynek munkásai között azóta a legelső sorába küzdötte fel magát. Eleinte magyar, azután német lapoknak volt munkatársa, jelszava lévén — a mint meg is írta egy alkalommal — »Inkább német nyelven, magyar szívvel,

mint magyar nyelven, de német szívvvel szolgáljuk a sajtót.« Szerkesztője volt többek közt a »*Budapestet Tagblatt*«-nak. Leghosszabb ideig a »*Pester-Lloyd*«-nak volt belső munkatársa, vezércikkírója és tárczaírója, dőlt keresztrel (X) jelölt cikkei, a melyekben a legkülönbözőbb politikai és egyéb kérdésekhez szólt hozzá hatalmas erővel, éles logikával, duzzadó temperamentummal, rengeteg tudással és égető szatírával: nem efemer sikereket szereztek Vészi Józsefnek a napról-napra dolgozó zsurnalisztikában. Három év óta a »*Pesti Napló*« főszerkesztője és azóta egészen ennek a nagy lapnak, a magyar hírlapirodalom legrégebbi orgánumának szenteli munkásságát. A lap politikai vezetése mellett bámulatos munkaerejéből jut arra is, hogy publicisztikai munkásságát folytassa. A »*Pesti Napló*« vezércikkeinek nagy részét ő maga írja, s ezenkívül csaknem mindennap jelenik meg tőle egy-két politikai apróság. Egyszóval, az újságnak minden száma magán hordozza a bélyegét Vészi József erős egyéniségének, a ki a magyar hírlapirodalom vezérlő embe-reinek egyike.

SZABOLCSI MIKSA

szerkesztő, *Budapesten,*

szerkeszti az »Egyenlőség« című zsidó felekezetű lapot. Olvasóink hosszabb, felette érdekes dolgozatával találkoznak könyvünkben. Szabolcsi nagy készséggel írta meg dolgozatát, de életrajzot tőle nem kaphattunk, arra kell tehát szorítkoznunk, amit magunk tudunk s amit az Athenaeum lexikonjában olvasunk felőle.

A lexikon szerint Szabolcsi Túrán született 1857-ben. A héber nyelvnek és a rabbinikus irodalomnak alapos ismerője. Az évek hosszú sora óta szerkeszti az »Egyenlőség«-et, zsidó felekezetű, de igaz magyar szellemtől áthatott lapját. Szabolcsi sok szép eszmét pendített meg lapjában és szívóssággal fáradozott az eszmék megtestesítésén. A recepcziót célzó mozgalmat az »Egyenlőség« indította meg és éveken át bátor és ügyes harciosa volt a mozgalomnak. Szabolcsi lapja útján nagy érdemeket szerzett magának a zsidók magyarosítása körül s az »Egyenlőség« íme zászlóvivője a zsidó magyarságnak. Legjobban bizonyítja ezt az a tény, hogy az »Egyenlőség«-et nem-

csak a legkitűnőbb zsidó hitű, de keresztény írók is szívesen keresik fel cikkeikkel.

A tiszai gyászos emlékü pörben Szabolcsi sokban járult az igazság kiderítéséhez s nem egy rejtélynek a megoldása egyenesen az ő fáradozásának köszönhető.

GLÜCK IGNÁCZ dr.,

törvényszéki orvos, *Budapest*,

született 1840-ben Aszódon. Gimnáziumi tanulmányait Aszódon, Nagykőrösön és Budapesten végezte, mely utóbbi helyen az egyetemre eljárt, ahol 1863-ban orvostudorrá avatták. Több éven át a Rókuskórházban működött mint orvos, majd Lumniczer tanár oldalán. Az 1866-iki háborúban résztvett, majd 1872-ben a törvényszékek szervezése alkalmából kinevezték őt törvényszéki orvossá s azóta mint ilyen működik. Amellett vízgyógyintézetet nyitott, amelynek jelenleg is élén áll. Dr. Glück mint orvos és mint emberbarát is nagy tiszteletben áll és a szegények benne nagy támaszt bírnak.

TILLER SAMU

iparos, *Budapesten.*

Tillér 1848-ban született Kaposvárott, Somogy megyében, első tanulmányait itt végezte, azután Bécsbe ment, majd Budapestre jött tanulmányainak folytatására és magasabb kiképzetésére.

1868-ban vette át Tillér az ő testvérétől, Mórtól, a cég vezetését, ki akkor új céget alapított. Budapesten a Tillér cég volt az első és akkor még sokáig egyetlen egyenruha készítő intézet. A szorgalmas és kiváló munka azután meghozta a fáradozás megérdemelt gyümölcsét, a jóhírű cég híre és a cég iránti elismerés egyre nagyobb és általánosabb lett. Évről-évre szaporodott Tillér kitüntetésekének száma is, melyeket az új iparág kiváló meghonosításáért kapott. Csak most a hódoló felvonuláskor és évek előtt a koronázási jubileumkor láttuk, mily remek magyar díszruhákat és szemkápráztató öltözeteket állított elő a cég.

Tillér az az egyetlen magyar gyáros, ki egész csomó fejedelem udvari szállítója és megjegyezzük, nemcsak címle-

ges, hanem az udvarok tényleg sűrűn veszik igénybe Tiller elsőrangú gyártmányait.

Tiller osztrák császári és királyi, magyar királyi, szerb királyi, görög királyi, perzsa császári udvari szállító; végül 6 fensége József főherceg udvari szállítója is.

Tiller a következő érdemjelek birtokosa: a perzsa nap és oroszlánrend lovagja, úgyszintén a török medzsidje-rend lovagja is, valamint birtokosa a szerb Takova rend tisztikeresztjének, tulajdonosa a belga nagy koronás érdemjelnek, melyet »a tudomány és művészetért« kapott.

A millennium alkalmával megkapta ő Felsége kiváló kitüntetését és elismerését^ a mennyiben a Ferencz József rend lovagja lett.

Tiller Samu különben nemcsak az ipar, hanem a jótékony-ság terén is szerzett magának érdemeket. Pártolója ő minden humanitárius intézménynek, felekezeti különbséget el nem ismerve.

TATAY ADOLF dr.

orvos, *Budapesten,*

született Tatán 1840-ben. Gymnaziumi tanulmányait Tatán és Budapesten végezte, majd ugyancsak Budapesten látogatta az egyetemet, hol 1865-ben nyerte el orvostudori oklevelét.

Dr. Tatay Ó-Budán telepedett le, hol 31 év óta állandóan működik s hol úgyszint mint orvos, úgyszint mint ember nagy elismerést, általános szeretetet vívott ki magának. A főváros társadalmi életében nagy szerepet visz és a közügyekre már azon időkben is hatott, amikor Ó-buda még nem tartozott a fővároshoz. Már akkor tagja volt a megyei bizottságnak és amióta Ó-buda a főváros III. kerületét képezi, tagja a főváros törvényhatósági bizottságának, melynek különösen közegészségi bizottságában fontos szerepe van. Tatay készítette a főváros egészségügyi szervezetét.

Kerületének érdekében Tatay nagyon sokat tett s különösen az iskolák magyarosodására — ő most is iskolaszéki-

elnök — nagy befolyással volt. Az ő fáradozásának köszönhető a polgári iskola létesülése.

Polgártársai megválasztották őt a népkasínó örökös díszelnökévé, melyet ő alapított a munkások számára, ezzel művelődésükre akarván előnyösen hatni. Szóval Tatay minden téren hatni, embertársainak erkölcsi és anyagi jólétét előmozdítani iparkodott. S ott, hol a polgárság az áldásos működést elismerte, ott maga a király is sietett elismerésének kifejezést adni: királyi tanácsossá nevezte ki a III. kerület vezérferfiát, a fővárosi élet e kimagasló alakját, Tatay Adolfot.

FRIM JAKAB dr.

intézeti igazgató, *Budapesten,*

született Körmenten 1851-ben. Szülei iparosok voltak, akik nem sokat fordíthattak gyermekük nevelésére, aki már legifjabb korában életének nagy hivatása: a hülyéknek, a világ legszánalmasabb teremtményeinek nevelése iránt érzett hajlamot. Mint serdülő ifjú tanítószkodott. Több évig működött egyes vidéki városokban s midőn később a fővárosba jött, szívében már mély gyökeret vert az elhatározás: életét a hülyék kiképzésének szentelni.

Frim, aki kedvencz eszméje érdekében több érdekes cikket tett közzé a fővárosi lapokban, államsegélylyel ellátva, beutazta a kontinenst, hogy a hülyeintézetek szervezetét, berendezését tanulmányozza. Alig hogy e tanulmányútról visszatért és a legnagyobb küzdelmek között intézetet nyitott. Gyakran nehezültek anyagi gondok Frimnek kedélyére, de e gondok nem bírták megakasztani emberbaráti működésében.

Aki látta, mint alkot Frim a barmokhoz hasonló hülyékből emberi teremtményeket, az kell hogy a legnagyobb elis-

méréssel legyen ő iránta, aki oly munkát végez szeretettel és küzdelmek között, amelytől az emberiség legtöbbje visszaborzadna.

Úgy hírlik, hogy a kormány megjutalmazni készül Frim működését, amennyiben az intézet anyagi terhét magára vállalni kész. De azt a mély, szinte csodás odaadást, melylyel Frim hivatásának él, sem pénzzel, sem szavakkal megjutalmazni nem lehet.

ADLER GYULA,

bankár, *Budapest*en,

született Bazinban Pozsonymegyében 1849-ben. Serdülő korában Budapestre került, hol a kereskedelmi akadémiát látogatta és 17 éves korában az »Assicurazioni Generali«-ba lépett mint gyakornok. 1871-ben már meghívták őt a magyar leszámítoló és pénzváltóbankba, mely meghívást természetesen el is fogadott. 1874-ben önállósította magát; bank és váltóüzletet nyitott, melynek jó hírneve csakhamar bejárta az egész országot. Adler Gyula nem tartozik azon filantrópok közé, akiknek nevével a lapok hasábjain találkozunk. Ő csendesen és észrevétlenül gyakorolja nagymérvű jótékonyágát. Ő a pesti izraelita hitközség előljárósági tagja és pártolója a főváros úgyszólván valamennyi jótékonyági egyletének.

WOLF VILMOS dr.

ügyvéd, *Budapesten,*

született Török-Kanizsán 1853-ban. Gimnáziumi tanulmányait részint Szabadkán, részint Szegeden, a jogot a budapesti egyetemen végezte. Hírlapírással már mint gimnáziumi tanuló foglalkozott, a »Szegedi Híradó«-ba írván kisebb-nagyobb cikkeket. Mint jogász a »Pesti Hírlap«-nak lett belmunkatársa: Don Diego név alatt írt humoros cikkeket. Később a »Budapesti Hírlap« megalapítása után e lap szerkesztőségébe ment át, ahol ugyancsak Don Diego álnév alatt a törvényszéki tárgyalások humoros leírásával foglalkozott.

Wolf dr. 1880-ban nyitott ügyvédi irodát Budapesten és csakhamar az »Ügyvédi Közlöny«-nek főmunkatársa lett. Később megalapította az »Ügyvédek Lapja«-t, melyet most is szerkeszt.

Dr. Wolf Vilmos nemcsak mint jogi író szerepel, hanem mint bűnügyi védő ügyvéd is jó névre tett szert. Rendesen nagyobb bűnügyeknél szokott szerepelni, így néhány évvel ezelőtt ő képviselte a vádlottat a nagy feltűnést keltett »Kreutzer-Szonáta« perben.

Dr. SCHIFF KÁLMÁN

orvos *Budapesten,*

született 1865. okt. 17-én Hunfalván, Szepesm. — Gymnaziumi tanulmányait B.-Szarvason végezte 1881-ben. 16 éves korában a bécsi tudományegyetemen mint orvosnövendék beiratkozott s orvostudori oklevelét is ott nyerte el. — Hosszabb ideig működött Billroth, Nothnagel és Stellwag orvostanárok klinikáján, miközben a bécsi orvosi szaklapokban szakférfiak által megdicsért és méltányolt tudományos czikkeket közölt.—1887-ben a hadügyminisztérium Klosterneuburgba rendelte ki, hogy az ott állomásozó utászrezrednél kiütött typhus-epidemiánál mint orvos működjék; ez alkalommal hadügyminiszteri elismerő oklevelet kapott, mely elismerés és köszönet az egész monarchia katonasága előtt napiparancsban lett kihirdetve. — Ezután külföldön tett hosszabb tanulmányutat s közben mint Dr. Schindler-Barnay császári tanácsos első assistense vezette annak Marienbadi szanatóriumát. 1893-ban Budapesten külföldi minták szerint s a modern orvostudomány kellékeivel teljesen felszerelt *massage és testgyógyászati* intézetet nyitott, hol még ma is mint annak igazgató orvosa működik szigorúan tudományos alapon, humanusan.

FEIWEL LIPÓT

gyáros, Budapesten,

született 1822-ben Morvaországban, ahol a lakatos mesterséget tanulta meg, amelyben nagy tökélyre vitte. Katonai szolgálata után Pestre jött, hol 1846-ban a czéhnél a mesteri jogot kérek mezte. Előbb persze mesterművet kellett készítenie. Ennek elkészülte után műhelyet nyitott és vasbútorgyártásra adta magát, mely gyártmányai csakhamar kitűnő hírnévre tettek szert. Feiwel lassan-lassan felküzdötte magát első rangú gyárossá és gyártmányaival a magyar ipar e szakának nagy elismerést szerzett a bécsi, londoni, párisi kiállításokon. Érdemeit a király az érdemkereszt adományozásával elismerte.

Feiwel Lipót nagy szorgalommal és munkássággal szerzett vagyonából bőségesen juttat jótékony célokra is. Így a Rókus- és zsidó kórháznak és sok más intézetnek vaságyakat ajándékozott. A sýnlők házának létesítéséhez 1000frttal járult, az árvaházat 1000 frttal, a nőegyletét. 500 frttal és a kézműegyletet is 500 frttal segítette. De Feiwel nemcsak felekezeti ezé-lókra áldoz, ő megnyitja szívét minden jótékonyági intézmény számára.

Várhelyi RÓSA IZSÓ dr.,

ügyvéd, Szegeden.

Az ügyvéd, kinek neve jelen sorok felett díszeleg, egyike közéletünk azon ritka érdekes, nemes munkásainak, akik a a közjóért való munkálkodást nem a felfelé való haladás eszközeinek tekintik, hanem akik egyszer bevallott hivatásukat semmi másért fel nem áldozzák, ahhoz hűek maradnak s megalégszenek azzal, hogy hivatásuknak élve, ennek szűkebb korlátai között működési terük arányában szolgálhatják hiven és becsületesen a rájuk bízott köz- és magánérdekeket.

Dr. Rósa Izsó az önerejéből teremtett kedvező helyzet minden csábjának ellent állva, soha sem gondolt arra, hogy ügyvédi hivatásához hűtlen legyen s talán nyugalmasabb, biztosab, feltűnőbb s közfelfogás szerint díszesebb állást keressen magának. Megmaradt kezdettől fogva máig annak, a minnek indult: egyszerű vidéki ügyvédnek. És ezen minőségében teremtett magának olyan társadalmi állást, tekintélyt és hírnevet, a minővel rajta kívül kevés ügyvéd dicsekedhetik.

És bármily értékesek legyenek azok a közszolgálatok me-

lyeket 30 éves nyilvános működése alatt kifejtett, legfőbb-érdeme mindig az marad, hogy soha egy pillanatra sem szűnt meg par excellence ügyvéd lenni.

A szegedi országos ügyvédgyűlés nem is a házigazda iránt való udvariassági tényt gyakorolt akkor, midőn őt közfelkiáltással az elnöki székbe ültette, hanem kifejezést akart adni annak az őszinte tiszteletnek melyet bámulatos szorgalmával és munkaszeretetével kiérdemelt magának.

Dr. Rósa Izsó közpályája 30 éves szakadatlan munka és köztevékenység láncolata. Szegeden 1842. június hó 6-án született, ugyanitt fejezte be gymnáziumi tanulmányait is az 1859. évben letett érettségi vizsgálattal.

A jogot Bécsben, és Pesten hallgatta s midőn 1863-ban. 21 éves korában a joghallgatást bevégezte, még ugyanazon évben letette a birói államtudományi vizsgálatot.

Ezen időre esnek az emancipációra való előkészítés heves mozgalmai, a melyekben a fiatal ügyvédjelölt jelentékeny részt vesz.

Az ország zsidósága lázas türelmetlenséggel várta sorsának eldöntését, miközben a fővárosi zsidóság ifjú nemzedékének egy lelkes csoportja, tagjai sorában Mezei Mór, Tencer Pál, Agai Adolf, Décsey Zsigmond, Fenyvessy Adolf, Ormódy Bertalan s még több jeles ifjúval izraelita magyar egyletté alakult s »Magyar izraelita« című lapot alapított.

Az egylet elnöke dr. Rózsay József, titkára Rósa Izsó volt; a lapot Mezei Mór, majd Tencer Pál szerkesztette, Rósa Izsó pedig mint élénk tollú munkatárs vett részt a közös munkában s különös feltűnést keltett a nagy oroszországi zsidók történetéről szóló hosszabb cikksorozatával.

A közéletben való tevékeny részvétel azonban nem gátolta őt abban, hogy már 1866-ban jogtudori oklevelet, 1867. január 18-án közügyvédi s még ugyanezen hó 29-én váltóügyvédi oklevelet — valamennyit kitűnő sikerrel szerezzen magának. Az egyenjogósítási törvény még nem lévén meghozva, kir. kegyelem útján a m. kir. udvari kancellária által Budapest sz. kir. város törvényszékéhez intézett leirattal a vallási akadály elhárítása mellett bocsáttatott a kir. ítélőtábla által ügyvédi vizsgálatra. Alig nyitotta meg Szegeden ügyvédi irodáját, a közbizalom mindjárt feléje fordult s azóta sohasem hagyta el, mert mindig méltó maradt rá.

Szeged törvényhatósági életének intézésében 1876. óta visz vezérszerepet, a mikor a közigazgatási bizottság tagjává lett és azóta alig merült fel Szegeden közérdekű kérdés, ami nem az ő tanácsa szerint nyerne tapintatos és praktikus megoldást, úgy hogy valaki egyszer nem minden alap nélkül mondta rá, hogy ő Szegednek az esze.

Közéleti működése 3 főirányban oszlik meg: mint ügyvédi kamarai elnök, hitközségi elnök és törvényhatósági bizottsági tag szolgálja a közérdekeket s hogy milyen arányú ez a szolgálat, elég legyen megemlíteni, hogy az ügyvédi kamarának 10 éve, a hitközségnek 13 éve elnöke, valamennyi városi bizottságnak és választmánynak kivétel nélkül tagja. A szegedi jogász egyesület elnöke s valamennyi társadalmi egyesület tagja. Az 1879. márczius 12-iki szörnyű árvíz Szeged rekonstrukcióját tette szükségessé s e célból szerveztetett a kir. biztosi tanács, élén Tisza Lajossal.

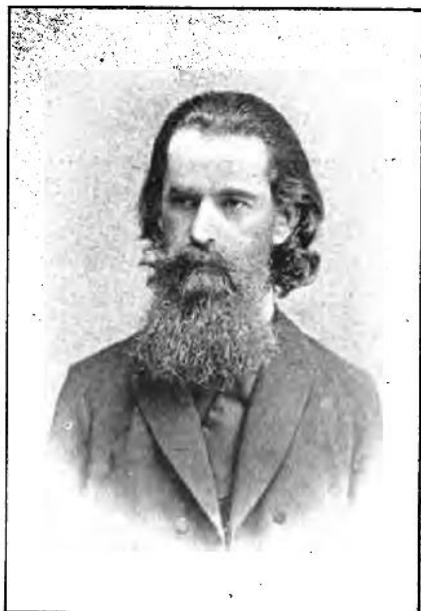
Ebben a tanácsban negyedmagával képviselte Rósa Szeged város közönségét s midőn a tanács óriási munkáját az egész világ bámulatára 4 rövid esztendő alatt 1883-ban befejezte, ő Felsége a király oly módon jutalmazta meg őt, hogy 1883. június 24-én címeres nemesi kiváltságlevelet küldött, melylyel őt és törvényes örököseit az ország valódi, hű nemesei közé »a várhelyi« előnév adományozása mellett felvette. Igazi nagy érdemek jutalma volt e kitüntetés, melyet nemcsak Szeged közönsége, hanem a haza összes zsidósága meleg lelkesedéssel üdvözölt.

Dr. PERLS ÁRMIN

főrabbi Pécsen,

született Nagy-Károlyban, ahol tanulmányait megkezdte, majd Nagyváradon és Berlinben folytatta és befejezte. Tanulmányainak befejezése után azonnal meghívták őt Kassára, ahol mint hitszónok csakhamar országos névre tett szert. Kassáról Kecskemétre ment s innen hívták meg őt Pécsre, a hol két év óta működik. ő azon zsidóvallású hitszónokok egyike, a kiknek minden egyes, beszédét hazafias szellem lengi át s akik nem érik be azzal, hogy vallásosságra buzdítsák híveiket, hanem egyúttal a magyarság és szívemesség fejlesztését tűzték ki céljukul. Ezt aczélta Perls dr. soha szem elől nem tévesztette. Szónoklatai a rhetorikának mindmegannyi remekei és emlékbeszéde Kossuth Lajos felett, mely nyomtatásban is megjelent, méltó feltűnést keltett.

Jánosi ENGEL JÓZSEF.

fanagykereskedő *Pécsett*

A baranyamegyei zsidóság legtekintélyesebb alakja. Szak-képzettsége, nagy műveltsége, tiszta jelleme, buzgó tevékenysége, jótékonyága ismertté és becsültté teszik a társadalomban. Engel József 1851. november 16-án született Pécsett. A kereskedelmi iskola után magasabb zenetanfolyamot is végzett Előbb atyja mellett, most önállóan vezeti a széles kiterjedésű. ipartelepét és fanagykereskedést. A délmagyarországi erdők kihasználása, a faanyag gyári feldolgozása, parquetek, bútorok és mindenféle műtárgyak előállítására főképen az ő érdeme. Ez üzletághoz a legújabb időben kőszénbánya nyitása, nagy gazdaság és helyi érdekű vasút létesítése — Baranyában a második — is járult. Az ipar, kereskedelem és közügyek terén kifejtett működéséért 1886-ban a nemességet nyerte. A társadalomban vezérszerepet játszik. Tagja a törvényhatósági bizottságnak, a kereskedelmi kamarának, a vöröskereszt egyletnek választmányi tagja és t. alelnöke a filharmóniai társulatiak. Egyik birtokán

katholikus iskolát alapított és számtalan jelét adja türelmességének, emberszeretetének és hazafiságának. Ha a jótékonyság oltárán kell áldozni, az elsők között áll, minden hazafias nemes cél lelkes, tevékeny támogatót talál benne. A zsidóság pedig mindenkor számíthat rá, mint oly hívére, ki felekezete érdekeit és becsületét odaadással munkálja. Mikor Wagner Richárd — azt hiszem 1876-ban — röpiratát »Das Judenthum in der Musik« kiadta és a zsidóságot oly kíméletlenül megtámadta, Engel József sorompóba lépett és válaszában »Richárd Wagners Judenthum in der Musik. Eine Abwehr.« Wagner összes állításait halomra döntötte. Alapos készütséggel és lelkes hangon irt művét a szakirodalom méltányolta és elismerte. Megjegyzendő, hogy Engel maga is rajongó követője Wagnernek. De mindennek fölötte áll felekezetének becsülete. Jánosi Engel Józsefhez intézte a megboldogult Galimberti pápai nunczius a következő emlékezetes szavakat: »Egyházunk semmikép sem viseltetik ellenséges indulattal az ön hitével szemben, hisz abból származott és számos közös vonásuk van, minők a szentírás, a próféták, zsoltárok s egyebek. — Minden pozitív vallás több a sajnosan mindinkább elterjedő atheizmusnál, mely feldúlja a társadalmi rendet, s azért kell hogy az összes felekezetek összetartva, békésen együtt működjenek. A Szent Atya szándékaival megegyezőleg saját törekvésem is erre irányul. Biztosítsa hitsorsosait őszinte rokonszenvemről.

Jánosi ENGEL ADOLF

nagykereskedő *Pécseit*,

Jánosi Engel Adolf egyik úttörője a magyar faiparnak. Ezen érdemei fejében tüntette ki a király őt a magyar nemesség adományozásával. Született 1820-ban Pécsen, atyját korán elvesztvén, már gyermekkorában kénytelen volt felvenni az élet harcát, melyet sikeresen folytatott. Nagy vagyonra tett szert, de saját személyére nézve igénytelen maradt. Nagy áldozatokat hozott azonban a haza és a közjó érdekében. Sokban hozzájárult szülővárosának szépítéséhez és pusztáin nagy gondot fordított a cselédség gyermekeinek iskoláztatására.

1860-ban ő alapította az első délmagyarországi gőzfűrészt és az 1878-iki párisi világkiállításon ő szerzett elismerést a magyar iparnak. Mai követtek az apa nyomdokát és egyre azon vannak, hogy dicsőséget szerezzenek a magyar névnek és a magyar iparnak.

TAUSSIG ZSIGMOND

nagykereskedő, *Pécseit*,

szül. Villányon 1854-ben, tanulmányait Pécsen és Budán végezte, előbb Budapesten és Bécsben előkelő tanintézetekben Arolt alkalmazva, de a 73-as börzeválság után Würzburgi borkereskedésbe lépett, hol mint utazó a középeurópai államokat hosszú évek során beutazta és a külföldi borkereskedő piacokat alaposan ismerni tanulta. 1878-ban a boszniai hadjáratban részt vett és ennek folytán a hadiéremnek tulajdonosa. 1888-ban alapította pécsi bornagykereskedését, és a Svájcba, Francia Olasz- és Németországba nagymérvű borkivitelt eszközölt; 1894-ben a császári és kir. udvari szállító címmel kitüntetve lett és mint olyan hazánkban az első izraelita borkereskedő, kit ezzel a címmel kitüntettek. 28 országos és világkiállításon részt vett és mindenütt első rendű kitüntéseket aratott. 1892-ben elpusztult szőlőit amerikai ojtványokkal kiültetni kezdte, úgy, hogy ma már 30 regenerált szőlőket, 16 hold amerikai anyaszőlővessző telepet és ojtványiskolát és 10

hold szénkénessel gyéritett szőlőkkel bír — hazánknak egyilc legnagyobb szőlőtermelője és szőlői mintatelepnek mondhatók^ Szakirodalommal szorgalmasan foglalkozott és előbbeni években idegen nyelvekből, legkivált az angol nyelvből érdekes tarczákat fordított. A szakirodalomban buzdít és oktat szőlőink újjáalkotására, hazánk borainak jó hírnevének megalapításához hozzá járul; ismeri Középeurópának és a Keletnek bortermelő és borkereskedő piaczeit alaposan. A villányi hitközségnek és a villányi olvasókörmek tiszteletbeli tagja, úgy az országos pinczealkalmazottak és a baranyai hadastyán egyesület tiszteletbeli tagja; minden hazafias és jótékony egylet tagja és az: izraelita népiskolánál 1000 koronás alapítványt tett szegény leánytanulók részére.

KOHN S. N.

terménykereskedő, *Aradon,*

született Nyitrán 1842. évi január 6-án, kereskedelmi tanulmányait ott, majd folytatólag Pozsonyban végezte. Már 1862-ben egy bécsi nagy szesz- és cukorkiviteli cégénél mint könyvvivő működött és hogy főnökei bizalmát mily mértékben tudta kivívni, az kiderül abból, hogy 1864-ken az említett nagy kiviteli cég Budapesten fiók-telepet nyitván, annak teljhatalmú vezetésével az alig huszonkét éves fiatal Kohnt bízta meg, aki az üzletet 1878-ig oly fényes eredménnyel vezette és a körül oly szakavatottságot és körültekintést tanúsított, hogy a budapesti piac legelső szesz és terménykereskedő cégei azon ajánlattal lepték meg, hogy nyisson Aradon a magyar szeszipar és terménykereskedelem akkori központjában önálló termény és szesz kiviteli kereskedést, a magok részéről a legmesszebb menő támogatást biztosítva neki. Kohn engedett a hízelgő felhívásnak és 1868. évben tényleg Aradra ment, a hol kitűnő hírnévnek örvendő kereskedelmi cége vezető szerepre tett

szert az aradi szesziaciz termékeinek és az egész vidék terményeinek Ausztria, Galiczia és a külföldre való kivitelében, míglen az italmérési jog állami megváltása és az új szesziadótörvény a kereskedelem ezen ágát teljesen megbénították. Most újabban a sörgyártási ipar terére lépett, átvévén a lippai jőnevű sörfőzdet.

Szeretetteljes szívét a humanizmus szolgálatába is állította. Nem létezik a jótékonyiságnak oly neme, vagy alakja, melyben Kohn ne működne szakadatlanul önzetlen odaadással és lankadatlan buzgósággal. Csaknem valamennyi aradi jótékonyisági egyletnek vezérfőfia, az aradi izraelita hitköziségnek hosszú. évek óta képviselési tagja. Legodaadóbb működését azonban az aradi első betegsegélyző- és temetkezési egyletnek szenteli, melynek 1885. év óta elnöke. Ezen egyletet egyenesen és kizárólag ő tette azzá, a mi ma, oly intézménynyé, mely valláskülönbség nélkül sok száz polgárcsaládnak gyámolítója és támasza az élet legválságosabb óráiban és mely egyletet legjobban jellemzi azon tény, hogy az állami betegsegélyző pénztárak felállításakor, a midőn az ezek működését esetleg akadályozó magánegyletek sorra megszüntettek, a kereskedelmi és iparkamara a kormánynak felirt, hogy ezen egylet fennmaradását továbbra is engedélyezze.

De polgártársai kellő méltánylásban és elősmerésben is részesítik Kohn S. N. közhasznú működését. A városi törvényhatósági bizottságnak, az ipar és kereskedelmi kamara választmányának sok év óta tagja, az izr. leánykiházásító-egylet elnöke a betegsegélyző és temetkezési-egylet pedig, melyet ő emelt mai virágzó polczára, kimagasló érdemei elősmerésűl megfestette elnökének életnagyságú képét és azt nagy ünnepélyességgel 1893. évi június 10. napján díszülésben leleplezte, mely alkalommal a város polgármestere Salacz Gyula kir. tanácsos és. az aradi szabadelvű párt elnöke Varjassy József méltatták az ünnepeltnek tiszta hazafiságát és nagy érdemeit. Az egylet és. a város polgársága pedig 220 terítékű díszvacsorát rendezett tiszteletére.

ERDENSON MÁRTON

födbirtokos *Szolnokon*,

született Csépan, 1831-ben; elemi iskoláit Csépan, az alsógymnáziumot Szarvason végezte. Kora ifjúságában Szolnokon kereskedő volt — majd gazdálkodó és földbirtokos. 1867-ben a szolnoki izraelita hitközség megválasztotta őt elnökének; a hitközség hivatalos nyelvét már akkor magyarrá akarta tenni, — de ezt az akkor még német ajkú tagok nem akarták és azért rövid működés után leköszönt. 1871-ben másodízben lett megválasztja városi képviselőnek, hosszú időn át a pénz és jogügyi szakosztály tagja volt. 1872-ben a szolnoki törvényszék kereskedelmi ülnökének lett kinevezve. Az 1869-ben alakult Külső-szolnokmegyei takarékpénztárnak alakulásától kezdve igazgatósági tagja. 1872-ben a Tiszavidéki-hitelintézet és takarékpénztár választmányi tagjául választotta. 1873-ban a lipótvárosi takarékpénztár (Budapesten) választmányi tagjául választotta. 1879-ben a szolnoki ipartestület tanügyi bizottsága és kereskedelmi szakosztálya elnökévé választatott. 1880-ban a szolnoki izr. hitközség iskolaszékének elnökévé választatott; meg-

alakította a hitközség megerősítése nélkül a még máig is fennálló ifjúsági könyvtárt. 1883-ban Szolnokon megalakult megyei unió párt a megye előkelőségei közé választmányi tagnak választotta. 1889-ben egyhangúlag hitközségi elnökké választott s mint ilyen nagyon sokat tett; megalapította, a hitközségi ingyen könyvtárt; beíratta a hitközséget a természettudományi társulat tagjai közé, az iskolaudvart befásította, a tanítóknak 20%-nyi lakbér megszavazása az ő szavazatával volt keresztülvihető és eltiltotta a templomban a német szót.

KARCZAG SALAMON SÁNDOR dr.
 ügyvéd *Szolnokon,*

született 1851-ben Irsán (Pest m.) a gimnáziumot Karczagon és Budapesten, jogi tanulmányait pedig Budapesten végezte, hol a jogi s államtudományi tudori oklevelet nyerte.

Mint ügyvéd Karczagon telepedett le, hol a hitközségi életben élénk részt vett, úgy hogy már 1882-ben hitközségi elnöknek választották. 1885-ben a törvényszék Szolnokra áthelyeztetvén, lakását áttette Szolnokra, hol puritán jelleme, szolidsága, emberbaráti szeretete, a legszegényebb iránt is tanúsított előzékenysége és áldozatkészsége, hírnevet és társadalmi pozíciót ígértek neki, úgy hogy kineveztetett J.-N.-K. Szolnok vármegye tb. főügyészévé. Egyike volt azoknak, akik a megyei rabsegélyző egyesület alakítása érdekében a legnagyobb munkásságot fejtették ki s megalakuláskor titkárrá választott, ma is az. A szolnoki jogászegylet ügyésze. A kaszinónak volt ügyésze.

Az 1892-iki országgyűlési képviselő választáskor helyettes választási elnök volt. Városi képviselő.

A szolnoki izraelita iskolaszéknek hosszú évek során át volt elnöke; az iskola dédelgetett gyermeke volt, fáradozik és tesz ma is a jövő nemzedék érdekében.

LENDVAI MIKLÓS

szerkesztő Temesvárit,

Temesvármegye első aljegyzője és tiszteletbeli főjegyzője, a »Délmagyarországi Közlöny« című politikai napilap felelős szerkesztője, született 1862. évi február hó 5-én Szegeden. Egyike azon hazafias érzelmű zsidóknak, kik tehetségükkel és szorgalmukkal előkelő tisztségre küzdöttek fel magukat, a minnek becsét főként az adja meg, hogy a vármegyei tisztviselői állások ez idő szerint még *választás* útján töltenek be. Hogy Lendvai aránylag fiatal korában juthatott ily előkelő tisztségre, az kétségtelen jele egyrészt kiváló szakképzettségének és népszerűségének, másrészt annak, hogy Temesvármegye törvényhatósága a szó legnemesebb értelmében liberális érzelmű és vállalásra való tekintet nélkül jutalmazza meg az igazi érdemet Lendvai 1880-ban lépett Temesvármegye szolgálatába. 1881-ben tiszteletbeli aljegyző, 1883-ban negyedik aljegyző lett és azután fokról-fokra lépett elő. míg végre 1892-ben első aljegyző és 1894-ben tiszteletbeli főjegyző lett. Irodalmilag is működött 1880-tól 1890-ig főmunkatársa volt a délvidék egyetlen magyar

napilapjának, a »Délmagyarországi Közlöny«-nek, melynek 1890 óta feMős szerkesztője. A lap iránya szabadelvű; főcélja azonban a magyar nemzeti jogosult törekvések erősítése a sok nemzetiséglakta délvidéken. Lendvai Miklós társadalmi szereplésének jelentősége kitűnik abból, hogy ez idő szerint a következő tisztségeket tölti be: választott tagja a vármegye törvényhatósági bizottságának, könyvtárnoka a temesvár-belvárosi »Társaskör«-nek, titkára a temesvári torna-egyletnek és a Délmagyarországi tisztviselők »Önsegélyző egyesület«-nek, választmányi tagja a temesvári magyar nyelvterjesztő egyesületnek, a »Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum-társulat«-nak és a Délvidéki Kárpát-Egyesület«-nek, igazgatósági tagja a »Délmagyarországi tisztviselők betegsegélyző- és temetkezési egyletéinek. Önállóan megjelent művei a következők: 1. »Szerelmes levél«, vígjáték (fordítás szerbből) előadatott a budapesti nemzeti színházban 1⁸81-ben. — 2. »Szerb és román vígjátékok«; Temesvár, 1883. — 3. »Ágról-ágra«, elbeszélések és rajzok, Szeged, 1889. — 4. Temesvármegye szabályrendeleti és elvi jelentőségű határozatai. Temesvár, 1890. — 5. Temesvármegyei Közigazgatási Napló« 1891-óta minden évben. (A belügyminiszter 1896. évi 14614. sz. körrendeletével mintaszerű összeállításáért valamennyi vármegyének ajánlotta.) 6. »Temesvármegye nemesi családjai«, két kötetes heraldikai és genealógiai díszmű, Budapest, 1895. Lendvai 1886-ban megnősült; neje: Magyar Luna és e boldog házasságból egy leánygyermek, Lili származott.

DERERA I.

nagykereskedő, *Temesvár.*

született Temesvárott 1827-ben. Már 16 éves korában önállósította magát és terményüzleté különösen a Krím-háború következtében nagyon föllendült. A hazai kereskedelem és különösen a temesvári piacz sokat köszönhet az ő fáradozásának, aki állandó összeköttetést tartott fen Bulgáriával, Törökországgal, Németországgal, Romániával és a Svájczzal, Temesvárott azonkívül egy keményítőgyárat és két malmot létesített. Az 1873-iki börzekrízis alkalmával Derera nagy áldozatokat hozott, hogy egyes temesvári kereskedőknek becsületét megóvja, őket a bukástól megmentse; polgártársai szeretik is őt és elhalmozzák bizalmukkal. Így 1885-ben ki lett nevezve az országos kiállítás nagy bizottságába. Kezdetől fogva bizottsági tagja a temesvári Lloyd társulatnak, Temesvár városi bizottsági tag, alapítója és választmányi tagja a Délmagyarországi történelmi és régészeti társulatnak és meleg pártolója minden jótékonyági mozgalomnak.

FISCHER LAJOS dr.

ügyvéd *Kolozsvárit,*

született 1832-ben Kecskeméten. 1848-ban Perczel Mór seregében küzdött hazánk szabadságáért, mint alig 16 éves ifjú. A szabadságharc után folytatta tanulmányait, melyeknek bevégeztével mint zsidó nem nyithatott irodát Kolozsvártt, hanem Kolozs mezőváros jelöltetett ki számára. Az alkotmány helyreállítása előtt Fischer a magyarosítási mozgalom élén állott, külön hitközséget alapított magyar szóval. Később élénk résztvett Kolozsvárit a városi közügyekben és a pártküzdelmekben. Fischer Lajos nagy irodalmi munkásságot fejtett ki és dolgozatai részben önállóan, részben folyóiratokban láttak napvilágot. Mint fiatal ember fordította le Macaulay világszerte ismert beszédét a zsidók egyenjogosítása érdekében.

Farkasházi FISCHER VILMOS

gyáros, Kolozsvárit,

született 1839-ben Tatán (Komárom megyében), mint Farkasházi Fischer Móricznak a világhírű herendi porcellángyár megalapítójának fia. Tanulmányait a tatai róm. kath. gymnáziumban végezte.

Tizennegyedik életévében édes atyjának vezetése alatt résztvett a herendi porcellángyár megalapításában, mely az egész család buzgó fáradozásai folytán évek múlva világhírré tett szert s a magyar porcellángyártásnak és a maga nemében páratlan herendi műfestészetnek európaszerte, sőt Amerikában is tiszteletet s általános elismerést szerzett.

Fischer Vilmos 1,5 évig szakadatlanul működött többi testvéreivel a herendi gyárban s a gyár nagyszerű fellendülésének 1867-ben is tevékeny munkása volt, a mikor a párisi világkiállításon a gyár készítményei addig még magyar iparczikk által soha el nem ért fényes sikert arattak. A párisi világkiállításon megjelent uralkodók osztatlan elismerésében

és csodálatában részesültek. E kiállítás jutalma gyanánt adományozta a király Fischer Mórnak és fiainak *a magyar nemességet*, mégpedig, a mi addig, sőt azóta is páratlan eset, *díjmentesen*, tehát kizárólag a család hazafias érdemei elismerése gyanánt.

Fischer Vilmos Erdélyben nősült és életében nősülésével jelentékeny fordulópont állott be, mert ezen időtől fogva tevékenysége terét az erdélyi részekbe tette át. Törekvése, melynek egész életét szentelte, az volt, hogy az erdélyi részek iparát lehetőleg fellendítse és különösen azt a mfiiparágat, mely családjának és a magyar kultúrának külföldön is oly fényes nevet biztosított, Erdélyben meghonosítsa. Ezen czél elérhetése végett a herendi gyárnak minta-fiókját alapítva meg Kolozsvárott, műintézeti körébe vonta az erdélyi részek minden intelligens elemét; számos székely fiút képzett ki a műfestészetben, ezenkívül pedig a legelőkelőbb családok hölgyei között is érdeklődést keltett ezen műiparág iránt, és igen sok úrihölgyet kitűnő műkedvelővé fejlesztett, kik közül *Kemény Vilma* bárónő az 1885. évi kiállításon a legelső kitüntetésben részesült.

E mellett *Fischer* az iparnak fejlesztése terén általában is « legbuzgóbb tevékenységet fejtette ki. Mint évtizedek óta tanácsosa a kolozsvári kereskedelmi s iparkamarának, s az osztr. magyar bank censora minden erejét és képességét arra fordította, hogy az erdélyi részek ipara minden téren fellendüljön. Több ízben beutazta a kamara megbízásából az erdélyi részeket, és tanulmányozta a kéz és házi ipar kérdését, annak egyes ágait a szegényebb vidékeken meghonosítva.

Képviselte az erdélyi részek iparosait az 1882. évi triesti s 1885. évi budapesti országos kiállításokon, hol az iparosok érdekeit a leghathatósabbban előmozdította és támogatta, mely működéséért az 1885. kerületi bizottság elnöke: *Eszterházy Kálmán* gróf, valamint a kereskedelmi s iparkamara legmelegebb elismerésüket nyilvánították iránta.

Az utóbbi kiállításon kifejtett tevékenységéről és az ott tapasztalt ipari haladásról terjedelmes memorandumot irt és adott ki, mely mindenütt kellő méltánylásban és figyelemben részesült.

Az 1886. évi millennáris kiállítás alkalmából is *Fischeri* bízták meg az erdélyi részek iparosainak képviselővel, ki most is nagy körültekintéssel és buzgalommal képviseli az iparkamarai kerület iparának érdekeit.

Mindezen tevékenykedésein kívül *Fischer* a vallásos téren is hathatós, eredménydús munkálkodást fejtett ki. Kolozsvárit való megtelepedése óta szüntelenül azon fáradozott, hogy az oda való zsidóságot elmaradott, ósdi állapotából kiemelje. Miután pedig a régebbi idő óta fennálló orthodox hitközség kebelében ezen törekvését siker nem koronázta, megalapította a »*kolozsvári izraelita hitközséget*«, melynek számos éven át *buzgó elnöke* volt.

Az 6 vezetése alatt épült a hitközség gyönyörű kis maur stílusú temploma, melyet úgyszólván minden vagyon nélkül, pusztán egy erélyesen megindított gyűjtés és az ország minden részéből befolyt adományok segítségével létesített. E templom felszentelése 1887. évi Szeptember hó 4-én történt meg az összes hatóságok képviselőinek és minden felekezet papjainak részvétele mellett, *és ez a fényes ünnepély, melylyel az új Istenházának félavatása végbe ment, Fischer Vilmos fáradhatlan, önzetlen, önfeláldozó köztevékenységének legszebb elismerése volt.*

E férfiú egész életét a közjónak szentelte, s most is minden gondolatával, minden érzésével, egész erejével csak oda törekszik, hogy a magyar hazának hű fia s vallásának méltó hive legyen. E nemes törekvésében pedig mindig odaadó munkatársra talált és talál nevében, a ki jelenleg is a »*kolozsvári izraelita nőegylet*« közszeretben álló elnöknője s az összes kolozsvári jótékony egyesületek választmányi tagja.

Dr. ROSENSTEIN MÓR

főrabbi Nagy-Kikindán,

született 1858-ban Nagy-Megyeren, Komárommegyében. Eleinte több talmud iskolát látogatott, majd Budapestre került, hol gimnáziumi és egyetemi tanulmányainak befejezése után 1885-ben a bölcsészet tudorává avatták őt, 1886-ban a budapesti rabbiképző intézetben rabbivá lőn felavatva. Eleinte Tapolczán működött, utóbb Nagy-Kikindára hívták meg őt, hol a különböző nemzetiségek lakta vidéken működése misszió számba megy. Dr. Rosenstein mindig nagy súlyt fektetett az iskola és a szószék megmagyarosítására s hogy a nagy-kikindai felekezeti iskola most már minden ízében magyar, főképp dr. Rosensteinnak tudandó be érdemül. Tudományos volta nagy nevet szerzett neki külföldön is. »Maimani és az Izlam« című munkája annak idején méltó feltűnést keltett mindenütt. Kiváló magyar hitszónok, ki beszédeivel zsidó növendékeiben a hazafias szellemet ápolja.

Dr.. THOMAN JAKAB

tb. vármegyei fő- és járásorvos *Bács Kulán,*

született Zemplén megyében, Sátoralja-Ujhelyen 1826. évben. 1848/9-iki évben mint orvosnövendék a tábori kórházakban mint honvéd alorvos volt alkalmazva. A szabadságharcz lezajlása után az orvosi diplomát megszerezvén 1855-ik évben Bács-Kulára jött s itt 2 évig mint magánorvos működvén, 1858-ik évben a temesvári helytartó tanács által községi orvossá kineveztetett.

Az 1873-ik évben Bács-Kulán dühöngött kolera járvány alkalmával a betegek sikeres gyógyítása és éjjel-nappal tanúsított fáradhatlan buzgalma jutalmául és elismeréséül a koronás érdemkereszttel díszítettetett fel. 1878. évig működött mint Bács-Kula község orvosa, akkor a vármegye törvényhatósági bizottsága által a kulai járás orvosává választatott, 1888. évben kineveztetett a vármegye tiszteletbeli főorvosává. Azóta ezen minőségében teljes lelkiismeretességei tesz eleget kötelességének.

KRAUSZ M. MIKSA

kereskedő *Nagy-Kikindán*,

született 1837-ben Bocsár községben, Torontálmegyében, ahol első iskolai kiképeztetését nyerte. Már kora ifjúságában kereskedői pályára lépett és 1866-ban önállósította magát. Ez időben kezdődik nyilvános működése is. Megválasztották őt a kereskedelmi egylet, majd meg a zsidó hitközség elnökévé és mindkét minőségében sokban hozzá járult úgy a zsidó hitközség, mint a kikindai kereskedők magyarosításához. Polgári érdemeit azzal ismerték el, hogy beválasztották a városi képviselőtestületbe és a megyei bizottságba, hol már évtizedek óta működik a közjó érdekében. Krausz M. Miksa a jótékonyág terén is nagy érdemeket szerzett magának.

Dr. VARRÓ IGNÁCZ

ügyvéd, *Nagy-Kikindán,*

született 1852-ben Nádudvaron; tanulmányait Karczagon megkezdte, majd Budapesten befejezte, hol 1879-ben jogtudorrá avatták, majd 1880-ban elnyerte ügyvédi oklevelét. Joggyakorlatát kezdettől fogva állandóan Nagy-Kikindán folytatja. A szegedi ügyvédi kamarának választmányi tagja és több pénzintézetnek jogtanácsosa. Dr. Varró nagy tevékenységet fejt ki úgy a magyar szellem ápolásában, mint a jótékonyág terén, mely utóbbi téren nevében, ki a nőegyletnek érdemekben gazdag elnöke, hű és odaadó szövetségese van.

VARRÓ IGNÁCZNÉ

nőegyleti-elnök, *Nagy-Kikindán*,

született 1862-ben Nagykikindán, ahol gondos nevelésben részesült. Már korán szívébe ültették a szép és jó iránti hajlamot, mely hajlam benne, midőn Varró Ignác ügyvéddel házasságra lépett, csak fokozódott. A nagy-kikindai hölgyek jótékony mozgalmában első helyen állt mindig s 1895-ben megválasztották őt a zsidó nőegylet elnökasszonyává, amely tisztségének ő a legjobban megfelel. A szegények áldják az ő működését, mert ő nemcsak segít, ahol lehet, hanem szeretetteljes szavaival és kedves modorával elejét veszi annak, hogy a szegény a nyert alamizsnában megaláztatást lásson.

Varró Ignáczné a nagy-kikindai társadalomnak díszje és nemcsak működésénél, de egyéniségénél fogva is közkedveltségnek örvend.

GRÜNFELD NATHAN

ügyvéd, *Nyitrán*,

született Csötörtökön (Trencsén megye) 1851-ben. Az elemi iskolát atyja Grünfeld Salamonnál végezte, ki fiát a rabbinus pályára szánta és ehhez képest őt már fiatal korában alapos héber oktatásban részesítette. Talmudikus tanulmányait folytatta Vágújhelyen, Csaczán, Szereden és Nyitrán.

1867. október havában az akkor 16 éves ifjú Budapestre ment, hogy ott héber tanulmányait folytassa, de másrészt azért is, hogy gymnáziumi tanulmányait valahára megkezdje. 1868. ősszel a budapesti kath. kir. főgymnáziumban dr. Corzán igazgató alatt 6 osztályból a vizsgát jó sikerrel letette és ismét héber tanulmányait folytatta, szabad óráiban pedig szorgalmasan foglalkozott bölcsészettel és német irodalommal, míg 1870. évben ugyancsak a budapesti kath. főgymnáziumnál az érettségi vizsgát jó sikerrel letette.

1872. évben a jogtörténelmi államvizsga letétele után belátta, hogy Budapesten sehogy sem képes a magyar nyelvet elsajátítani, — eddig mindig német nyelven vizsgázott, — a

3-ik tanfolyamra beiratkozott az egri érseki joglyceumban, hol a szükséges pótvizsgák letétele után 1873. évben az elméleti bírói vizsgát jó eredménnyel kiállotta és 1876. évben ügyvédi oklevelet nyert.

Kezdetben Szereden nyitott ügyvédi irodát, 1878. évben pedig irodáját Nyitrára tette át, hol nemsokára a hitközség képviselő-testületébe, később annak ügyészévé választották. Több éven át vezette a nyitrai izr. iskola ügyeit és buzgón résztvett Nyitraváros és Nyitravármegye képviselő-testületének munkájában.

Midőn a tiszta-eszlári per behatása alatt Nyitrán a hatóságok támogatása mellett megjelenő lap éveken át zsidóhajsztát kultivált, Grünfeld egy hosszabb cikksorozatban felelt a támadásokra és akkor érlelt meg benne az elhatározás, hogy a sok éven át félbeszakított héber tanulmányait újból felvegye. hogy tudással felfegyverkezve szolgálhassa felekezete ügyét.

Legjelentékenyebb dolgozatainak egyike azon emlékirat volt, melyet a hitközség megbízásából a két országos iroda felosztatása és a szertehúzó zsidó elemeknek egyesítése tárgyában szerkesztett és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urnák átnyújtott. 1879-ben megalapította a német nyelven megjelenő »Neutraer Zeitung« című heti folyóiratot, melyet azóta szakadatlanul szerkeszt. Ezen folyóirat bátor magatartásánál fogva nagy olvasottságnak örvend és ezen lapja útján Grünfeld német nyelven ugyan, de magyar szívvvel szolgálja a hazának és városának érdekeit.

KATZ JAKAB

kereskedő, *Debreczenben,*

született 1840-ben, Puchón, Trencsénben. Tanulmányainak bevégezése után Budapesten, majd Debreczenben tartózkodott, mely utóbbi helyen önállósította magát. Mint a debreczeni izr. hitközségnek képviselőtestületi tagja, majd elnöke nagy buzgalmat fejtett ki hitközségének emelése és hitsorsosainak magyarosodása körül. Az ő elnöklete alatt épült az új templom s mint iskolaszéki tag nagyban befolyt a zsidó gyermekek hazafias nevelésére. Tagja Debreczen városa képviselőtestületének s a debreczeni terménycsarnok békebíróságának.

VEISZ JÓZSEF

lapszerkesztő, *Nyitrán,*

született Nyitrán 1838-ban. Atyja szegény szobafestő volt, ki csak kínosan bírta nagy családját fentartani. József fiának nevelésére mégis nagy gondot fordított. Gymáziumi tanulmányait Nyitrán végezte, később Prágában orvosi pályára készült, majd Bécsben jogot hallgatott. Ügyvédi oklevelét azonban részben szegénysége miatt, részben pedig azért nem nyerhette el, mert a zsidók ügyvédeskedését az ötvenes évek körül majdnem legyőzhetetlenül megakadályozták. 1869-ben indult meg Nyitrán az első lap, melynek szerkesztésével Veiszt bízták meg, aki később a lap birtokába lépett. Mint hírlapíró Veisz elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki, minek elismerésül beválasztották őt a városi képviselőtestületbe és a megyei törvényhatósági bizottságba. Az 1884. évi hadgyakorlatok alkalmával királyi kitüntetésben is részesült, amennyiben Ő felsége egy kéziratot intézett hozzá és egy értékes melltűvel megajándékozta őt. Huszonöt éves szerkesztői jubileumát 1894-ben a megye, a város, a zsidó hitközség és a társadalom kitűnőségeinek részvétele mellett ülte meg.

Dr. BALKÁNYI MIKLÓS

ügyvéd, *Debreczen*,

született Balkányon, Szabolcs megyében 1855-ben. Gimnáziumi tanulmányait a debreczeni ref. főiskolában végezvén, már 1870-ben 15 éves korában a budapesti jogi egyetem hallgatója volt s ugyanott 1872-ben 17 éves korában az állami vizsgát kitüntetéssel tette le, tanulmányai folytatása végett előbb a lipcsei, majd a párisi egyetemre ment, a honnan 1874-ben haza kerülve a budapesti egyetemen tudorrá avattatott. Az ügyvédi vizsgát 1878-ban letévé, ugyanaz évben mint gyakorló ügyvéd Debreczenben telepedett le s az óta szakadatlan tevékenységet fejt ki úgy felekezete mint általában Debreczen város kulturális, humanitárius és közgazdasági intézményei érdekében.

Mint a debreczeni izraelita elemi iskola egyik megalapítója és első iskolaszékének elnöke fáradhatatlanul közreműködött a ma virágzó nagy iskola létrehozásában és fennállásának biztosításában.

Utóbb 34 éves korában az ország egyik legnagyobb izraelita hitközségének, a debreczeninek elnökévé választatván,

magyar hazafias szellemben reorganizálta a hitközség adminisztrációját és rendezte a pénzügeit, az 1890-iki királyi látogatás alkalmából Debreczen és vidéke izraelita lakosságának hódoló küldöttségét vezette ő Felsége a király elé s tolmácsolta a felekezet hódolatát a Felség iránt.

De nemcsak mint felekezetének buzgó tagja működik fáradhatatlanul közügyei előre vitelében, hanem mint Debreczen. szab. kir. város törvényhatósági bizottságának s ebben csaknem valamennyi szakbizottságnak megválasztott tagja, mint a városnak tiszteletbeli főügyésze, mint a ref. főiskola államvizsgálati bizottságának tagja, mint több tudományos és közgazdasági egyesület és társaság igazgatóságának tagja másfél évtized óta minden fontos közügyben kiváló érdeklődéssel közreműködik.

Létrehozta a debreczeni közhasználatú távbeszélő hálózatot, melynek most is tulajdonosa. Tevékenyen közreműködött a debreczeni közraktár létrehozásában, melynek igazgatósági tagja. Fáradhatatlan tevékenységet fejt ki évek óta a városi közlekedési viszonyok javítását célzó központi közlekedési vásárcsarnok megteremtésére. Debreczen nagykiterjedésű homok területének szállóval való betelepítésére szövetkezetet alakított, melynek igazgatósági tagja.

Mint egyik megalapítója buzgón közreműködött a »Csokónai« kör, Debreczen város ezen immár országos hírnévű tudományos egyesületének megalakításában, melynek megalkotása óta választmányi tagja, közreműködött a városi szegényház létesítésében s az arra felügyelő városi igazgató bizottságnak felállításában óta tagja. Részt vett és vesz azon társadalmi tevékenységben, a mely a debreczeni ref. főiskolának egyetemmé fejlesztését célozza s nagy alapítványával az elsők közt volt, a kik a pénzalap előteremtését megkezdték. Tagja azon szűkebb körű bizottságnak, amely az egyetem létesítésére választott.

Ilyen sokoldalú elfoglaltság mellett is még reáér arra hogy a napi sajtó útján foglalkozzék kedvencz eszméjével. Debreczen város szépítése, utczáinak szabályozása és rendezésével s hírlapi cikkeiben csinál propagandát a közgyűlési teremben tett indítványainak.

FLEISZIG GYULA

gyáros Fogarason,

született Fogarason, 1844-ben, mint gazdag szülőknek gyermeke. Atyja a kereskedelmi pályára szánta őt s így középiskolai, majd egyetemi tanulmányainak befejezése után szeszgyárában és üveggárában alkalmazta a serdülő ifjút. Fleiszig Gyula már ekkor érdeklődött a közügyek iránt és ezen érdeklődése folytán már 1860-ban szerepet játszott úgy hitközsége, mint a fogarasi társadalom életében. 1876-tól 1890-ig ő volt a fogarasi zsidó hitközség elnöke. Mint ilyen ő nemcsak a magyar szellemet honosította meg községében, hanem nagy gondot fordított a tisztviselők és különösen a tanítók anyagi helyzetének megjavítására. Fleiszig Gyula városi képviselő és megyei bizottsági tag, a fogarasi takarékpénztár igazgatósági és minden jótékonyági egyletnek pártoló tagja.

FREÜDENBERG MÁRK

kereskedő, *Szabadkán,*

született 1831-ben Nyitrán, ahol a gimnáziumot látogatta. A szabadságharcz őt is elszólította a könyvektől; mint gimnázista beállott honvédnek. S bár gyenge testalkata miatt alkalmatlannak nyilvánították, nem nyugodott, míg Mészáros akkori hadügyminiszter közbenjárása folytán föl nem vétetett a földvári zászlóaljba; így vett azután részt a tiszaföldvári és szenttamási csatákban. Később Komáromba került, majd a keresztúri csatánál magát hősiessége által kitüntette, amiért Klapka hadnagygyá nevezte ki őt. Részt vett még a mezőkövesdi, nagykápolnai és szolnoki ütközetekben. Jászberényben ő volt a Kossuth Lajos mellé kirendelt díszőrség vezetője s ekkor mondotta neki Kossuth Lajos az emlékezetes szavakat: *a zsidók lelkesen viselik magukat a csataterén, húszezren vitézül harcolnak hadseregemben.* Budavár ostromán is részt vett Freudenberg és az ő százada ejtette foglyul Henczit. A háború után sok viszontagságon ment keresztül. Török-Szt.-Miklóson rejtőzött el s ott mint nevelő kereste meg kenyerét, míg az amnesztia végre neki

is lehetővé tette a szabad fellépést. Lovasberényben nyelvtanító lett, míg házassága után a kereskedői pályára lépett. Szabadkára tette át lakását, ahol úgy közügyi, mint társadalmi téren csakhamar kitűnt. Ülnöke a szabadkai kir. törvényszéknek, igazgató tanácsosa az állami tanítóképezdének és elnöke a zsidó szentegyletnek. A király azzal ismerte el bokros érdemét, hogy kereskedelmi tanácsosnak nevezte őt ki.

GEIGER A. MÓR

Szabadkán,

született Szabadkán 1851-ben. Atyja jómódú ember lévén, már akkor előkelő állást foglalt el Szabadkának társadalmi életében. Geiger A. Mór gyenge testalkatú fiú volt s így nyilvános iskolába nem járhatott. De azért gondos nevelésben részesült s miután már korán érzett hajlamot a zene iránt, kiképeztesére nagy gondot fordítottak. Geiger írt is több operettet, amelyek egyikét, a »Trójai háborút« nagy sikerrel adták elő Szabadkán. Huszonnégy éves korában már a közügyeknek élt s jelenleg ő a szabadkai izr. hitközség elnöke, melynek felvirágoztatása, magyarosítása körül nagy érdemeket szerzett. Tagja továbbá a törvényhatósági és közigazgatási bizottságnak. Jótékony érzületét anyjától örökölte, ki a nőegyletnek volt sok éven át elnökasszonya. Atyja halálakor 25000 forintot adományozott jótékony czélokra.

Dr. WILHEIM JÓZSEF

főorvos, Szabadkán,

született Szegeden 1853-ban. Gimnáziumi tanulmányait a szegedi piarista gimnásiumban végezte, ahonnan a bécsi egyetemre ment, ahol 1877-ben az orvosi tudomány tudorává avatták. Mint orvos előbb Szegvárott telepedett le, majd hosszabb külföldi tanulmányútra indult, amelyről hazakerülve, Szabadkán telepedett meg, hol 1884-ben községi orvossá nevezték őt ki. 1886-ban átvette a szabadkai szemkórház vezetését, hol ez év kezdetéig nem kevesebb mint 700 szemoperációt végzett.

1895-ben kinevezték Dr. Wilhelm Józsefet az újonnan épült nagyszabású Mária Valéria nevet viselő közkórház igazgató orvosává, mely állásában el nem lankadó tevékenységet fejt ki a szenvedő emberiség érdekében. Különös érdemeket szerzett a trachoma járvány elfojtása körül, mely működéseért a belügyminiszter őt három ízben részesítette elismerésben.

Dr. Wilhelm a törvényhatósági bizottságnak is tagja és a közügyek iránt érdeklődést tanúsít.

Dr. MOSKOVICS JAKAB

főorvos *Kassán,*

született 1839-ben. Orvosi tanulmányait kitűnő sikerrel végeztén, Kassán telepedett meg, hol mindenkor a legkitűnőbb orvosokhoz tartozott s hol minden kulturális és társadalmi mozgalomnak úttörője volt. A tornaegylet, az önkéntes tűzoltó intézmény, a Fröbel-féle gyermekkert, a községi elemi iskolák létesítése körül rendkívüli áldozatkészséget és buzgalmat tanúsított. A város egészségügyének reformja és a közkórház regenerációja az ő műve.

Dr. Moskovics 1872 óta tisztii főorvos. Mint zsidó hitközségi elnök a magyar tannyelvnek az iskolában való általános behozatalát keresztülvitte és ha a kassai zsidó iskolák valóságos mintaintézetek, nem csekély mérvben dr. Moskovicsnak érdeme. Ő magyarosította a zsidó istentiszteletet is. Ő valóságos atyja a szegényeknek. Tizenöt év óta elnöke a »Humanitás« egyesületnek. A jelenlegi ezredéves ünnepélyek alkalmából szegénysorsú tanuló ifjak ösztöndíjaztatására 6000 firtot gyűjtött.

HIRSCH ADOLF,

gazdálkodó, *Nagy-Atádon*,

született 1845-ben Tagy zalamegyei községben. Iskolai tanulmányainak befejeztével azonnal gazdálkodással foglalkozott s amellett tehetségét a közügyek terén is. iparkodott érvényesíteni. Úgy a mezőgazdaság, mint a közügyek terén szerzett érdemeinek elismerésül a király 1884-ben kitüntette őt a Ferencz József rend lovag-keresztjével. Hirsch Adolf a kitüntetésre derekasan rászolgált; ő lakóhelyének felvirágoztatásaért sokat tett, mén-telepet, vasutat, kulturális és közhasznú intézményeket létesített és a közjóért mindenütt első sorban harczolt. Tagja a megye törvényhatósági bizottságának, igazgatósági tagja a dunántúli köz-művelődési egyesületnek és elnöke a nagy-atádi izr. anyakönyvi kerületnek.

KUNFY ADOLF

földbirtokos *Vargán,*

született 1838-ban Balatonfőkajár községben. Tanulmányait Székesfehérvárt és Nagy-Kanizsán végezte, majd Budapesten a kereskedői pályára lépett. Az új aera kezdetével Kunfy, daczára hogy mint egyetlen fiú az osztrák katonai szolgálat alól fel volt mentve, a szabadság ügyeért annyira égett, hogy Garibaldi légiójába beállott s ott 1864-ig szolgált. Vetter Antal altábornagy és főparancsnok kirendelte Kunfyt Nápolyba, hol gróf Teleki Sándor oldalán a légió katonai és politikai képviselőletében segédkezett, 1869-ben visszatért Magyarországra és gazdálkodásra adta magát. Jelszávához »becsülettel és munkával« mindig hű maradt. Kunfy mindig szívén hordta a közügyeket és társadalmi érdekeket. 1871-óta tagja a Somogy megyei törvényhatósági bizottságnak. Ő alapította a kaposvári kereskedelmi kaszinót és választmányi tagja az ottani nemzeti kaszinónak. Két ízben volt elnöke a kaposvári zsidó hitközségnek, melynek érdekében sokat áldozott. A somogy megyei köz-

kórház javára nagyobb szabású alapítványt létesített, adakozott továbbá nagy mérvben a kaposvári állami főgymnázium, a zsidó hitközségi iskola, a nőegylet, a csurgói ref. gymnázium, az orczyi községi iskola, az országos izr. közalap és a m. kir. honvédség javára.

WEISS MÓR

földbirtokos, *M.-Nádas*,

született 1834-ben Kolozsvárt, ahol tanulmányait megkezdte Serdülő ifjúkorában a kereskedelmi pályára lépett, majd szeszgyárat alapított. Mint regálé bérlő a szeszadóról szóló új törvény alkotása alkalmából a kormány által összehívott ankéteken részt vett s a második értekezlet elnöke volt. Hegedűs Sándor képviselő útján ő nyújtotta be a pénzügyminisztériumnak a tervet, melynek alapján a megváltott regálék értékesítéséről szóló törvény készült.

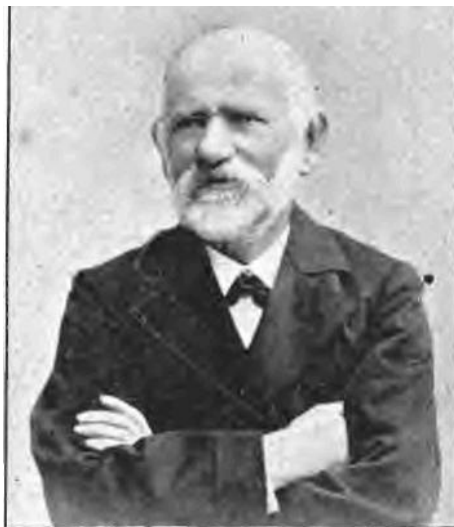
Tagja volt a kolozsvári városi bizottságnak. Majd 1894-ben eladta szeszgyárat s azóta M.-Nádasai birtokán lakik. Weiss Mór hazafias és közczélokra sokat áldozott, tagja a kolozsvári kereskedelmi kamarának, igazgatósági tagja a kereskedelmi banknak, cenzora az osztr. magyar hank kolozsvári fiókjának, azonkívül számos szakkézíket irt, melyek feltűnést keltettek.

Dr. KRIESER JAKAR

v. honvéd-főorvos, *Beiztercebáhya*.

Született 1828-ban Árva-Váralján. Mint orvosnövendék részt vett a szabadságharcban s a péterváradai vár átadásánál mint hadifoglyot beosztották a cs. és kir. hadseregbe, de 1854-ben tanulmányainak, folytathatása céljából szabadságot kaptak. Tanulmányainak befejezése után Besztercebányán vette fel orvosi gyakorlatát, ahol csakhamar közkedveltségben részesült. Hazafias magatartásával hitsorsosait is hazafias tettekre buzdította. Működéséért a belügyminisztérium dicséretes okmányokkal tüntette őt ki. Tagja a magyar földrajzi társulatnak, a zsidó hitközségnek alelnöke, a szent együletnek elnöke. A besztercebányai társadalomban vezérszerepe van, amelyre úgy emberbaráti, mint hazafias tetteivel derekasan rászolgált.

Dr. FRIEDLÁNDER NÁTHÁN

orvos, *Deésen*,

született 1819-ben Péchujfaluban. Szülei, az akkor dívó szokás szerint, csakis a talmud tanulására szorították őt s így húsz éves koráig hazánk és Galicziának több talmudiskolájában fordult meg. Tarnopolban megismerkedett néhány ifjúval, akik bölcészettel is foglalkoztak s midőn ő is ez előtte ismeretlen világba bepillantott, ellenállhatatlanul felébredt benne a vágya világi tudományok elsajátítása iránt. Visszatért hazájába, hogy a tanuláshoz fogjon s három hónap alatt sikerrel le is tette a gymnasium első négy osztályának tantárgyaiból a vizsgát s belépett az ötödik osztályba, hol a tanárok sokban segítették a nyomorral küzdő, de el nem lankadó ifjút. Gymnáziumi tanulmányai befejezése után rabbiképző intézet hiányában orvosi pályára készült. Mint egyetemi hallgató élénk részt vett a 48-as mozgalmakban s egy tette örök emléket biztosított neki úgy a zsidóság, mint az ősszmagyarság szívében. Midőn ugyanis Pest, Veszprém és Pozsonyvármegye nemzetőrségi bizottsága vissza-

utasították a jelenkező zsidókat, Friedländer »Ein Wort des Bürgers an den Bürger« címen megírt német nyelven egy megkapó költeményt, melyért a pesti zsidó hitközség húsz arany tiszteletdíjban részesítette őt s mely költemény a kormánynak későbbi magatartására a zsidókkal szemben kétségtelenül befolyással volt, 1848. évi június 10-én megnyitotta a zsidók számára eddig elzárt, a nemzetörségbe vezető utat s egy hónappal később Friedländer már megkezdte működését mint honvéd segédorvos. Lefordította Petőfi egynehány költeményét német nyelvre s maga is írt többeket, melyek mindmennyian a haza lángoló szeretéséről tanúskodnak. Később bejárta a világot, Londonban meg is kínálták őt egy tanári székel, de szíve mindig visszavonzotta őt hazájába. 1864. év óta Deésen működik s aki ismeri őt, bálványozza az öreget, aki jelenleg, 77 éves korában sem szűnik meg embertársaiért, hazájáért fáradozni.

dr. BUDAI MÓR
orvos, Zsamóczán.

Dr. Budai Mór jelenleg a zsamóczai erdő kincstár és Geramb János József-féle bányaegyesület bányaműorvosa, született 1851. december 17-én Budán szegény szülőktől. Gymáziumi tanulmányait a budai m. k. egyetemi gymnáziumban kitüntetéssel végezte. Azután az orvosi pályára készült, hol Lenhossék József, boncztanár kedveltje volt. Ugyanott állami ösztöndíjban részesült. Az orvos-sebésztudori és szülészmesteri oklevél elnyerése után Barsmegye alsógarami járás orvosává választottott, a midőn Siklenon mint fürdőorvos működött. Jelenleg 19 év óta Zsamóczán lakik, hol az izraelita hitközség s Chevrah Kadisa elnöke. Mint ilyen 1880-ban alapítá a zsamóczai izr. népiskolát, melynek elnöke, templomot, iskolát és községházat építtetett. 1885-óta a zsamóczai takarékpénztár igazgatója. Mint orvostanhallgató »a kórboncztan jelen álláspontját« 3 kötetben, mint orvostudor Siklenó-fürdőhely című könyvecskét adott ki. A Sir Montefiore Mózes jótékony egylet tiszteletbeli, az országos orvosi segélyző és a m. kir. természettudományi társulat rendes tagja.

Dr. LANGFELDER ADOLF

tiszti főorvos *Körmöczbányán*,

született Ó-Beszterczén 1835-ben, középiskoláit Győrött végezte, innen Bécsbe ment, hol 1860-ban orvostudorrá avatták, Orvosi gyakorlatát Turdossinban kezdte meg, majd Körmöczbánya városi főorvosává neveztetvén ki, ide tette át lakhelyét. Körmöczbányán 32 év óta működik, ahol tiszta hazafisága és nagy emberszeretete minden szívet megnyert számára. Nagy érdeme van hitfelekezeti tagtársainak magyarosítása körül. A közügy terén kiváló érdemeket szerzett és alig létezik nyilvános instituczió Körmöczbányán, amelyben dr. Langfelder vezető szerepet ne játszanék.

WINTER SAMU

földbirtokos, *Lőcsén.*

született 1829-ben Lőcsén. Tanulmányait születési helyének ev. gimnáziumában kezdte meg, majd Bécsben a polytechnikán folytatta. A szabadságharcz mozgalmi az ifjú Wintert is magukkal sodorták s manapság is büszkén gondol vissza a, z időre, mikor mint honvéd hazájának szabadságát, függetlenségét segítette megvédeni. A zajos idők elmúltával hazatért, hogy mezőgazdasággal foglalkozzék. E közben tiszta jelleme, lángolp hazafisága és emberbaráti szíve a szepesmegyei társadalmi élet központjává főtték őt. Tagja vagy hatvan, jobbára jótékonyági egyesületnek, elnöke a lőcsei izr. hitközségnek és tagja a megyei bizottságnak, városi képviselő. Winter Samu nevét áldják Szepesmegyében, hol emberbaráti, mint hazafisági téren minden áldozatra kész polgárnak bizonyult.

Dr. ROSENZWEIG BERTALAN

orvos Lőcsén,

született 1864-ben Almáson, Abaujtornamegyében, tanulmányait Lőcsén kezdte meg, majd a bécsi egyetemen avatták őt tudorrá. Orvosi gyakorlatát Lőcsén kezdte meg, ahol humánus eljárása csakhamar közszeretetet biztosított neki. Jelenleg városi tiszti orvos, továbbá járás- és pálya-orvos. A köztéren szerzett érdemei elismerésül polgártársai bevásztották a városi képviselőtestületbe, amelynek tanácskozásain élénken részt vesz. Hítsorsosainak magyarosítása körül nagy buzgóságot fejtett ki. Elnöke az izr. szent egyeletnek.

RUBINSTEIN SÁMUEL

gazdász, *Nagy Szeben,*

született 1825-ben Erdélyben, Hosszúasszón. Édes atyját már életének első évben elveszítvén, oly nevelésben részesült, hogy atyját már korán helyettesíthette s így serdülő ifjú korában már komoly munkával, a mezőgazdasággal kellett foglalkoznia. Később különböző vállalatokba fogott, melyek elszóltatták őt szülőhelyéről s 1853-ban állandóan Nagy-Szebenben telepedett le. Itt hazafias szelleme és szívjósága csakhamar általános tiszteletet biztosítottak neki. Megválasztották a megyei és városi képviselőtestületbe és 18 év óta elnöke az ottani zsidó hitközségnek, melynek határozott hazafias irányt adott. Rubinstein csaknem minden jótékonyági egyletnek tagja, melyek benne áldozatkész pártfogót bírnak.

SEIDNER BERNÁT

nagyiparos *Brezován,*

született 1843-ban Felső-Botfalun, Nyitra megyében. Tanulmányait Trencsénben, majd Pozsonyban folytatta és végezte. Szüleitől már ifjúkorában elkerült s Brezovára jutott, ahol azóta állandóan lakik és a magyar kereskedelem előmozdításához nem kis mértékben járult. 1879-ben átvette a lalasinckzi kincstári mésztelepet, melyet azelőtt senki fentartani nem birt. Seidner a Maros folyón át Brezovára iparvasutat épített s a telep ma virágzik. Nagy fatermelői minőségében Arad és Krassó-Szörénymegyében meghonosította a keskeny vágányú erdőiparvasutakat. E vasutak most már az egész országban bevezetvék. A fakeskedők közt az ő szakértői véleménye döntő súlylyal bír. Mint Arad és Krassó-Szörénymegye virilistája tevékeny részt vesz minden közérdekű ügyben. Így közreműködött az aradi kereskedelmi akadémia és internátus létesítésén és a brezovai magyar iskola egyenesen az ő kezdeményezése folytán jött létre. Telepén közel 1000 román ajkú munkást foglalkoztat, kiket a nemzetiségi izgatások közepette a magyar állameszmével megbarátkoztatok s akik szeretettel csüggnék kenyéradójukon.

KESTLER MÓR

kereskedő, *Mosón,*

született Rajkán 1834-ben. Németajkú szülőknek gyermeke lévén és kizárólagosan németül beszélő faluban nevelkedvén, annál nagyobb érdeme, hogy már 12 éves korában a magyar nyelv tanulására adta magát és Mosonban, ahova mint kereskedő tanoncz került, szabad idejét a magyar költők olvasására fordította. Később, midőn önállósította magát, hitsorsosainak magyarsítására nagy súlyt fektetett s célját mint hitközségi jegyző, majd mint elnök sikeresen keresztül is vitte, ami annál figyelemre méltóbb, mert Mosón tudvalevőleg manapság is jobbára német város.

Dr. KOHN KÁROLY

ügyvéd, Újvidéken.

szül. Német-Palánkán (Bácsmegyében) 1854. évi január 7-én. Gymáziumi tanulmányait Baján végezte, mely az 50-es években a bácsmegyei latinistáknak gyúpontja volt. A gymnáziumi önképzőkörben élénk tevékenységet fejtett ki és pályadijas értekezése »Toldi Ferencz«-ről az 1870-ik évben jelent meg. Az érettségi vizsgát 1870. évben kitűnő sikerrel letévén, Bécsbe ment, melynek jogi fakultása akkoriban a hírneves Ihering, Unger, Glaser, Stein Lőrincz tanárok előadásai által a külföldi egyetemek leglátogatottabja volt. Jogi tanulmányai mellett journalistikával is foglalkozott. 1874-ben tanulmányait befejezvé, joggyakorlatra lépett; majd Nagyikindán, majd Budapesten Polonyi Géza ügyvéd irodájában két évig működén, míg 1880-ban az ügyvédi oklevelet elnyerte. Az oklevél átadásakor Vajkay Károly, az akkori kir. ítélő tábla és ügyvédvizsgáló bizottság elnöke jeles tehetségeit nyilvánosan apostrofálta. Újvidéken mint ügyvéd letelepedvén, csakhamar szép klientelára tett

szert, emellett a »Jog« és »Ügyvédek Lapja« című jogi lapokba is irt egyes gyakorlati érdekű cikkeket, élénk részt vesz az ottani társadalmi és politikai életben. Az izr. hitközség részéről 1881-ben iskolaszéki elnökül választatván, főigyekezetét központosította az elhanyagolt felekezeti iskolának regenerálására. Addig-addig fáradott, míg az iskola ghettoszerű odúkból kikerülve, új tágas egészséges termekbe áthelyeztetett, a német szellemet lassan, lassan kiküszöbölvén, a magyar tannyelvet meghonosítá, úgy hogy ezen népiskola most megszerzte a legmagyarabbak és legelsők közé tartozik. Ügyvédi teendői mellett tanárságot is vállalt, mert 1887-óta a vallás- és közoktatásügyi minister megbízásából mint a keresk. váltójog és nemzetgazdaságtan tanára működik az ottani felső kereskedelmi iskolában. Minta törvényhatósági tagnak buzgó tagja élénk érdeklődést tanúsít a városi közügyek iránt. Ez év (1896,) elején az újvidéki izr. hitközség őt elnökéül választotta, ahol majd még inkább alkalma nyiland felekezetének ügyeit előbbre mozdítani, organizáczióális munkájában részt venni és a magyarság érdekeit szolgálni.

MANGOLD MÓR

kereskedő, *Ipolyság*

született 1846-ban Vágújhelyen. A rövidre születése titán kiűtött szabadságharcznak Mangold számos rokona esett áldozatul. így egyik bátyja Mangold Miksa a Vágfolyó mellett lelte halálát. Egy másik bátyja dr. Mangold Samu életének veszélyeztetésével szökött át az osztrák hadseregből, hol mint ezredorvos szolgált. Ily családban nevelkedvén, természetes, hogy Mangold Mór is befogadta szívébe a hazát s már serdülő ifjúkorában jelét adta annak, hogy minden ízében magyar. Ahol magyar kulturális intézmény létesítéséről van szó, Mangold első sorban található és családi tűzhelyét igaz magyar szellem lengi át. Mindez és szeplőtelen jelleme közbecsülést biztosítottak Mangoldnak.

Dr. HIMMLER SÁNDOR

orvos, Ipolyság,

született Ipolyságon 1859-ben. Szülei a kereskedelmi pályára szánták, de 6 ellenzésük daczára az orvosi *hatáskört* választotta magának. 1888-ban avatták őt Bécsben az összes gyógytudományok tudorává. Ipolyságon telepedett le, hol azonnal buzgó tevékenységet fejtett ki hitközsége érdekében. Megválasztották őt a képviselő testületbe, majd iskolaszéki alelnökké, míg végre 1893-ban a hitközség elnöke lett s mint ilyen minden ténykedésében azon volt, hogy a hazafias irányt és nemzeti szellemet ápolja. A jótékonyág terén is nagy érdemeket szerzett úgy ő, mint fenkölt szellemű neje.

ROTH GÁBOR

ügyvéd, *Beregszász*,

született Ungvárt 1851. aug. 18-án. Apját Roth Henrik gazdálkodót még gyermekkorában elveszítvén, testvérbátyja Roth Benjámint birtokos és volt kongresszusi képviselő gondozása mellett végezte el az ungvári gimnáziumot, majd pedig Budapesten, hol az ügyvédjelöltek körének alapítását kezdeményezte és létesítéséhez nagyban hozzájárult, a jogi pályát, elvégezvén és ugyanott 1877. évben az ügyvédi vizsgát letévén, ügyvédi irodát nyitott. Már fiatal korában eszményképe volt a felekezeti előrehaladónak látni, már akkoriban ott, hol alkalmi nyílt, küzdött ezért és nemes gondolkodása és a felebaráti szeretet által vezéreltetve, élelve az volt: »kenyeret az éhezőknek«!

Ügyvédkedését a közönség tisztelete mellett folytatja, s-daczára az e téren való túlhalmozott igénybevételének, daczára annak, hogy a bűnügyi praxis terén a védői hivatásnak egész odaadással él, a társadalmi életben való működése is sokoldalú és áldásteljes.

Hitsorsosai egy részének elmaradottságát észrevehén, igyekezett ezeket a haladás és a hazafias irányra terelni. Ez okból létesítette 1881-ben Beregszászban a Beregmegyei izraelita magyar együletet, melynek szentesített alapszabályaiban az egylet céljainak és feladatainak szabatott: A magyar nemzetiséget és hazafiságot közvetlen tárgyaiban, követve tagjai által a többi honpolgárokban fejleszteni, a nemzeti nyelvet úgy a magán, mint a nyilvános körökben ápolni, fejleszteni és terjeszteni, az erkölcsöket és jellemeket nemesbíteni, szilárdítani, az izraelita hitfelekezetet érő szellemi és erkölcsi támadások ellenében testületileg védekezni, ezen hitfelekezet ellenében fenforgó előítéleteket és fcalhiedelmeket eloszlatni. Ezen általa komptemplált egyleti célokat azért emeljük ki, mert ezen eszméjével megelőzte az évekkel később országszerte megindult közművelődési egyesületi szellemet.

Írt több irányzikket is, így az államporságról, a párbaj eltörléséről és a cigányok sorsának enyhítéséről stb. A beregszászi izraelita hitközségben, melynek dísztagja, elnöke, és melynek kebelében az iskolaszéket is vezette, a hazafias irányt teremtette meg, és a beregszászi »Chevra Kadischa« szent együletnek 5 év óta elnöke. Ezen 2 testületben magyar szövegű alapszabályokat alkotott és egyleti tárgyalásait magyar nyelven vezeti.

Neki köszönheti létét a Beregszászban az ő kezdeményezése, anyagi és szellemi áldozatkészsége alapján létrejött felekezeti menedékház. Hitsorsosai szebben nem jutalmazhatták odaadó fáradozását, mint midőn ezen szentély felavatásakor leleplezték a menedékházban elhelyezett emléktáblát, melyen magvas tartalmú akrosztichonban örökítették meg szeretett elnökének nevét, 1892-ben ellenzéki programmal képviselő-jelöltül léptették fel a felvidéki kerületben egy szabadelvű párti képviselő ellenében, de zászlaját győzedelemre nem tudta juttatni.

Több tisztséget visel: Beregvármegyének számos éven át tiszteletbeli tiszti főügyésze, ugyanezen megyei árvaszéknek tiszteletbeli ülnöke, több bizottságnak tagja, a beregszászi adó-kivetőbizottság tagja, a beregszászi kir. törvényszék hites tolmácsa, a beregszászi kereskedelmi iparbank igazgatósági tagja és jogtanácsosa, a vásárosnaményi takarékpénztár jogtanácsosa, a budapesti szombat egyület dísztagja, a beregszászi 4 izraelita nőegylet titkára stb.

BERNSTEIN MÓR

könyvkereskedő *Sepsi-Szt.-Györgyön,*

született 1868-ban. Tanulmányait Sepsi Szent-Györgyön kezdte meg, majd a kolozsvári kereskedelmi akadémiát látogatta. 1890-ben önállósította magát mint könyvkereskedő. Ő létesítette a kereskedő társulatot, melynek kezdettől fogva titkára. Titkára egyúttal a zsidó hitközségnek és az újonnan épült templom megteremtője. Részben alapítója, részben tagja számos közhasznú egyesületnek és a márczius 15-iki állandó bizottságban vezérszerep jutott neki. Bernstein Mór úgy hazafias, mint társadalmi téren első helyen található és szeplőtelen jelleme, valamint ügybuzgósága polgártársainak szeretetét, becsülését vívták ki számára.

KUPFERSTICH JÓZSEF

szeszgyáros *Sepsi-Szt.-Györgyön,*

született 1840-ben. Atyjának korlátolt anyagi helyzete nem engedte meg Kupferstich Józsefnek hosszabb taníttatását, miért is korán a kereskedői pályára lépett. Mint kereskedő úgy ritka becsületessége, mint a közügyek iránt való meleg érdeklődése, valamint hazafias érzülete által általános tiszteletet biztosított magának. Ő egyik alapítója a háromszéki takarékpénztárnak s a háromszéki gazda-szövetkezetnek. Választmányi tagja a háziipar-egyesületnek, eleinte jegyzője, utóbb pedig elnöke zsidó hitközségének és Háromszékvármegye törvényhatósági bizottságának tagja. Szóval Kupferstich József mindenütt megtalálható, ahol a közügyeknek tetterős és szolgáltrakész férfiúra van szükségük.

LEDERER LAJOS

terménykereskedő *Gyulán,*

született Nagyváradon 1834-ben, hol atyja előkelő szerepet vitt a társadalomban és többek között meghitt barátságban élt Beöthy Ödönnel. Lederer Lajos lángoló hazaszeretetét atyjától örökölte és már 15 éves korában szép jelét adta annak. Mert 1849-ben, mikor az oroszok Debreczenről Nagyvárad felé vonultak, akkor Lederer Lajos beállott önkéntesnek és gyenge karjaival segített megvédeni a hazát.

1855-ben Gyulára jött, hol eleinte gazdálkodással foglalkozott, utóbb termény-kereskedést folytatott. Az izr. hitközségnek 20 éven át elnöke volt és e minőségben a gyulai zsidóság kulturális viszonyainak emelésére nagy gondot fordított. Ez év elején a városi képviselőtestület egyhangúlag megválasztotta őt a gazdasági és pénzügyi szakosztály elnökévé. Kültagja az aradi kereskedelmi kamarának, tagja Békés vármegye törvényhatóságának.

Lederer Lajos nemcsak dolgozott a köztéren, hanem tette ezt saját érdekeinek veszélyeztetésével. Ő nemcsak hitközségének, nemcsak városának, hanem az egész hazának válik díszére és Gyula polgársága ezt készségesen elismerte azon tisztelettel, melylyel Lederer Lajost minden alkalommal kitünteti.

PLESCH M. J.

kereskedő *Gyulán*,

született Aradon, de már régi idők óta tartózkodik Gyulán, ahol zsidó kulturális intézmények előmozdításán ernyedetlenül fáradozott. Elnöke a zsidó szentegyletnek s teendőit époly szakértelemmel, mint nemes szívvel végzi. A magyar szellemet ohonosította meg egyletének tárgyalásain, amiért elismerés illeti meg őt.

Id. ROSENTHAL IGNÁCZ

műmalomtulajdonos *Gyulán,*

született Gyulán. Előbb gymnáziumi, majd kereskedelmi iskolákat. végzett s a kereskedelmi téren csakhamar érvényesíteni bírta magát. Szilárd jelleme közszeretet tárgyává tette, mely szeretet csak fokozódott, midőn Rosenthal a közügyeknek szentelte magát és magyar szívvvel a magyar ipar fejlesztésén munkálkodott. Ő elnöke az izr. hitközségnek, elnöke a békés-csabai ipartestületnek, városi képviselő és megyei törvényhatósági bizottsági tag. Rosenthal mindenütt teljesen betölti helyét és, amelletts elsőnek jelentkezik mindig, valahányszor egy jótékony-sági vagy kulturális mozgalomnak áldozatkész ügyvivőre van szüksége.

DÉCSEI JÓZSEF

kereskedő Gyulán.

született Szabadkán; kereskedelmi tanulmányainak befejezése után Gyulán telepedett le és működése során központja lett úgy a társadalmi, mint a közügyi életnek. Jótékonyága alig ismer határt. Ő elnöke a felekezetenélküli betegsegélyző és temetkezési egyletnek, Békés megye törvényhatóságnak tagja, a kaszinó választmányi tagja, az aradi ipar és kereskedelmi kamara kültagja, a békés-csabai iskolaszék tagja, gondnoka és pénztárosa az ipar- és kereskedelmi iskolának.

Dr. KULPIN DÁNIEL

orvos *Gyulán,*

született Dományon. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte ahol tudorrá lett avatva. Ő volt az elsők egyike, akik sikerrel gyakorolták a nép közt a himlő elleni oltást, mely működéseért miniszteri elismerésben részesült. Jelenleg nagy hírnévnek örvendő oltó telepe van. Humánus eljárása folytán szeretettel veszik körül nemcsak hitsorsosai, hanem a gyulai társadalom minden tagja. Sok éven át az iskolaszék elnöke volt s a tanügy-körül kiváló érdemeket szerzett magának.

KÁLDI SÁNDOR dr.,

járásorvos Ó-Verbászon,

példaadó egyénisége és hivatás közbeni feladatának odaadó teljesítése és kiválólag magyar hazafias érzelmeinél és áldozatkészségénél fogva az általános tisztelet és elismerés részesévé lett. Született 1829-ben Baján, orvosi oklevelét szerezte Bécsben és mint császári és királyi katonai főorvos 1859. és 1860. évben a közös hadseregben szolgált. 1861 óta pedig mint Ó-verbászi községi orvos működik. Mintegy 25 év előtt alakította a magyarsodást azon három nyelvű községben igen hathatósan előmozdító és jelenleg is virágzó »Haladás kör« című olvasó egyesületet. A tanügy egyik leglelkesebb híve és pártfogója, mit évi adományai is igazolnak. Több társulat elnöke, több cikluson át működött mint tiszteletbeli járásorvos. Mindmegannyi jele a köztisztületnek és elismerésnek, melyet dr. Káldi magának kivívott.

WEISZ BERNÁT

szeszgyáros *Munkácson,*

született 1857-ik évben január hó 9-ikén Munkácson. Atyja, aki akkoriban még igen szerény anyagi viszonyok közt kezdetleges szesziparos volt, a technikai pályára szánta őt. Az alsó gym-náziumot itt, a felsőbb reál-iskolákat részint Székesfehérvárit, majd Pozsonyban végezte.

Hosszas betegeskedése azonban tanulmányai abbanhagyására készítette őt, atyja mellett, szeszgyárában kezdett foglalkozni. Később »Weisz Mózes és fia Bernát« czég alatt czégtársul belépett, mely czég változatosan 1866. év óta áll fenn.

Lankadatlan munkásságát siker koronázta, s habár az akkori viszonyok közt a kulturális fejlődés minden biztosíték hiányában, s a város határszéli fekvésénél fogva a galicziai verseny sok nehézséget gördített eléje — a legnagyobb erélylyel és buzgalommal azon volt, hogy a hazai ipar fejlesztéséhez hozzájáruljon s azt magasabb színvonalra emelje.

Képviselve volt az 1896-iki ezredéves kiállításnál is, s a

Bemutatott hízótermékek után, általános elismerés mellett, a »Millenniumi nagy érem«-mel lett kitüntetve.

Társadalmi állásra nézve városi tanácsos és törvényhatósági bizottsági tag. Két évig volt a helyben székelő Beregmunkácsi takarékpénztárnak aligazgatója. Sokoldalú működése és gyenge egészsége azonban lemondásra készítették őt. Egyszersmind előharczosa volt a vallásügyi reformoknak, mert hazafiúi önérzeténél fogva nem lehetett reá nézve közömbös, hogy a magyar kultúra és a magyar zsidóság érdekében mindama Munkácson lakó, legtöbbnyire Galicziából bevándorolt, az ósdi maradiság elveivel telt hitsorsosait mihamarabb magyarokká átgyúrja.

S habár a hitközségben a zilált állapotok még egyre tartanak, van remény arra, hogy még talán a millenniumi ünnepek esztendejében véget vethet ezen szomorú állapotoknak olyképen, hogy mindazok, akik a hitközségben a visszavonás hitvány magvát hintegetik, ártalmatlanná tétetnek.

Ha ez bekövetkezik, — aminek okvetlen be kell következnie — úgy az Weisz érdemének fog betudódni.

MARTON MIKSA

rabbi, *Dicső-Szert-Márton*,

született 1866-ban Német-Keresztur sopronmegyei községben. Eleinte kereskedelmi iskolákat végzett, de a kereskedői pályára kevés hajlamot érezvén, a német-kereszturi rabbiiskolát látogatta, majd Pozsonyban rabbivá avatták őt. Eleinte Kővágó-Eörsön működött, innen a dicső-szent-mártoni orth. hitközség meghívására 1893-ban Dicső-Szent-Mártonba ment. Ő nemcsak a magyar nyelvet honosította meg a hitközségben, hanem hazafias szellemével hazafias életre ébresztette hitsorsosait. Hazafias mozgalmak mindig tettere készen találják őt, így többek között tagja a dicső-szent-mártoni állandó márczius 15-iki bizottságnak.

VOGELHUT DÁVID

igazgató-tanító *Liptó-Szent-Miklóson,*

született 1832-en Liptó-N-Olaszin. 14 éves koráig magántanítók által nyerte kiképeztetését, de tudványa és hazafias érzelmei mellett tanúskodik az a tény, hogy mint 13 éves fiu tanítói útbaigazítás nélkül egy év alatt elsajátította a magyar nyelvet. Anyjának 1845-ben bekövetkezett halála után a mostoha elzavarta őt a szülői háztól s így az időtől kezdve már önmaga kereste meg mint tanító kenyerét. Ezalatt mint magántanító a tanítói pályára készült. Mint tanító Bonyhádon is működött, ahol Perczel Dezsőt, a jelenlegi belügyminisztert a francia nyelvben oktatta. A »nemzete napszámosa« mindenütt azon volt, hogy növendékeit magyar szellemben nevelje és légióra rúg azoknak száma, kiket Vogelhut derék magyar polgárokká nevelt. Rendkívüli tudományossága és szeplőtlen jellege köztiszteletet biztosítottak neki.

Dr. PROPPER ADOLF

ügyvéd *Eperjesen,*

született 1845-ben Mathejócon, Szepesvármegyében. Középiszkolai kiképzését az eperjesi és egri gimnáziumokban nyerte, jogi tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemen végezte. 1867-ik évben joggyakorlatra lépven több fővárosi előkelőbb ügyvédi irodában működött; 1869. évben nyerte a jogtudori, 1870. évben a köz- és váltó-ügyvédi oklevelet. Még ez év folyamán Eperjesen ügyvédi irodát nyitván, jelenleg is mint ügyvéd tevékeny és a jogkereső közönség nagymérvű bizalmának örvendő. A hetvenes évek elején Szinyei Merse Félix vármegyei főispán által tb. megyei tiszti ügyésznek lett kinevezve; az eperjesi ügyvédi kamarának alakulása alkalmával kamarai ügyésszé lett megválasztva, mely tisztséget, kartársai bizalma folytán mai napig is viseli. — Az eperjesi izr. hitközség elnöke, a vármegyei törvényhatósági bizottság és a városi képviselőtestület tagja s közügyekben általán élénk és tevékeny részt vesz és a sárosmegyei zsidóság magyarosodására nagy befolyással volt.

Dr. HOCHMANN NÁNDOR

honvédezdorvos *Fogarason,*

született 1844-ben Gyulafehérvárt, ahol az elemi iskolát és a gimnáziumot végezte. A orvosi diplomát, szegény szülők gyermeke lévén, csak keserves küzdelmek árán bírta elnyerni, 1870-ben telepedett meg Fogarason, hol kinevezték őt honvédfőorvossá is. Orvosi hivatása mellett dr. Hochmann társadalmi téren is érvényesítette magát, amennyiben az állami polgári iskolánál mint gondnok, a zsidó iskolában pedig mint elnök működött. 1879-ben tettleges áll. honvédezdorvossá nevezetvén ki, fizetéssel járó polgári hivatalairól lemondott, de továbbra sem szűnt meg a társadalom érdekében fáradni. Így újjászervezte az ottani vöröskereszt egyletet, melynek alelnöke. A megyében is áldásosán működött, amiért tiszteletbeli megyei főorvossá nevezték őt ki. Megrongált egészsége arra kényszerítette őt, hogy 1887-ben nyugdíjaztassa magát. Azóta tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak.

Dr. NEUMANN EDE

főrabbi *Nagy Kanizsán*,

született 1859-ben Budapesten. Az elemi iskolát Ó-Budán, a gimnáziumot a budapesti ág. ev. gimnáziumban végezte. Gyermekkorától fogva a zsidó vallásnak kútforrásaival foglalkozott és theologiai tanulmányait a budapesti rabbi-képző intézetben, bölcsészeti és nyelvészeti tanulmányait pedig a budapesti egyetemen végezte. A keleti nyelvészetet és összehasonlító vallástudományt külföldön tanulmányozta és már 1881-ben a vallás és közoktatási miniszter adta ki Neumannnak első munkáját, mely »A mohamedán József monda eredete és fejlődése« címen jelent meg.

Neumann dr. 1883. óta a nagykanizsai izr. hitközség főrabbija és összes tanintézeteinek tanfelügyelője. Ő honosította meg a hitközségben a magyar hitszónoklatot és megadta a magyar nyelvnek az őt megillető helyet. Vallásos dolgokban híve és előharczosa a határozott haladásnak. Választmányi tagja több irodalmi és emberbaráti társulatnak. Neumann nagy irodalmi tevékenységet fejt ki és nagybecsű munkái részben önállóan, részben évkönyvekben és folyóiratokban láttak napvilágot.

Dr. GUTLOHN HENRIK

főorvos Rozsnyón,

született 1852-ben Rozsnyón, ahol gimnáziumi tanulmányait, szegény fiú lévén, tandíjmentesen végezte. Orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen kezdte, a bécsin végezte s 1877-ben avatták őt fel tudorrá. Eleinte egy bécsi katonai kórházban működött, míg 1877-ben Rozsnyón telepedett le állandóan. 1882 óta kincstári bányaorvos és 1894 óta a rozsnói vasas gyógyfürdő orvosa is. A szegények áldják humánus eljárását és a közügyek iránt tanúsított meleg érdeklődése utat nyitott neki a városi képviselőtestületbe és a megyei törvényhatósági bizottságba. Elnöke a zsidó hitközségnek és ezen minőségében sokat fáradozott a magyar szellem meghonosításában és szava a hitközség tagjaira nézve irányadó.

MARGALIT ALFRÉD

gazdálkodó Toldi-Pusztán,

született Veszprémben 1853-ban; atyja gazdálkodó ember volt, aki előbb a Széchényi családnak, utóbb haláláig a veszprémi püspökségnek volt jószágbérelője, Margalit Alfréd a középiskolát Veszprémben és Budapesten látogatta, majd Keszthelyen a gazdasági tanfolyamot kitüntetéssel végezte. Gróf Károlyi György nyírbátori uradalmán mint gazdatiszt nyert alkalmazást. Atyja halálával ő vette át a püspöki bérletet s azóta ott él közbecsülésben és közszeretben. A szegények benne jóltevőjüket tisztelik és gyermekeit egészséges magyar szellemben neveli. Ő soha nem kérdi a hozzáfordulók vallását, hanem segítyez mindenkit, aki segítyre szorul és segítyre érdemes,

NEUMANN FÜLÖP dr.,
orvos, *Lúgoson*,

született 1835-ben Lúgoson mint szegény szülőknek gyermeke. A gimnáziumot Temesvárt látogatta, majd a bécsi egyetemre ment, ahol 1859-ben orvostudorrá avatták őt. Lúgoson telepedett le, ahol különösen mint szülész nagy sikereket aratott; Szifilitikus betegségek ellen, mely betegségek különösen vannak elterjedve Krassó-Szörénymegye parasztnépességében, oly erélylyel és oly sikerrel küzdött, hogy 20 évi működés után a szifilitikus betegek számára létesült kórház szükségtelenné vált. Dr. Neumann egy negyedszázad óta ingyenes orvosa a lugosi zsidó hitközségnek és a vasút kiépítése óta Temesvár-Orsovai pályaorvos. Amellett a szegények tömegesen keresik fel őt, akiben nemcsak jó orvosra, de barátira és támaszra találnak. Mint a zsidó elemi iskola elnöke ő honosította meg ez iskolában a magyar tannyelvet, ő hozta be a tornaoktatást, ő létesítette az iskolai könyvtárt s ő gondoskodott arról, hogy a gyermekek jó, a higiénia követelményeinek megfelelő iskolapadokban ülhessenek. Neumann egy becsületes munkássággal eltöltött életre tekint vissza s most is polgártársainak osztatlan szeretete mellett folytatja áldásos működését.

UNGÁRJÓZSEF

nagybirtokos Ó-Moraviczán,

született Ó-Moravicza községben 1844-ben, iskoláit Budapesten végezte. 1876. évtől kezdve a közügyekben tevékeny részt vesz. Az ó-moraviczai »Takarékpénztár« létesülését buzgalmának köszöni, a »Segély egyesület«, valamint az »Óvoda« létesítésében tevékeny részt vett, az utóbbinak jelenleg is felügyelő tagja. Hitsorsosai bizalmából évtizedek óta a hitközség élén áll, mint annak elnöke és nemcsak a hitközség ügyeit vezeti lelkiismeretesen, hanem tiszta magyar érzelmével a hitközségi ügymenetet és iskolát teljesen magyarrá tette. Egyáltalán mint jó magyar hazafi ismeretes, ki lakó társai és hatóságai előtt is tiszteletben és közbecsülésben részesül.

Dr. FLEISCHER SIMON

járárorvos Zsablyán,

született, 1845-ben, Csonoplán. Középiskolai tanulmányait Zomborban és Budapesten végezte, orvosi oklevelét 1868. évben a budapesti egyetemen nyerte. 1868—1870. évben Stanititron mint magánorvos, ezen időtől egészen 1883. év végéig Madarason mint községi orvos működött és 1884. év január 1-étől Zsablyán mint járárorvos áll alkalmazásban. A társadalomban közkedveltségű, csendes, barátságos modoránál fogva közszeretettben és tiszteletben áll. Részt vesz minden kulturális és társadalmi mozgalomban és hazafias szellemével jótékonyan hat hitsorsosaira.

Dr. LICHTSCHEIN ADOLF
megyei t. főorvos *Rimaszombatban,*

kitűnő képzettségű, a közügyek iránt melegen érdeklődő férfiú, aki hivatását nem vajjat adó tehénnek tekinti, de odadásal a szenvedő emberiség iránt gyakorolja.

Született 1841-ben Sajó-Kazinczon, ahol szülei hosszú időn át a báró Kemény és Kubinyi család bérlői voltak, később szorgalom és becsületes munka által nagybirtokosokká lettek.

Lichtschein Adolf tanulmányait szülőhelyének református iskolájában kezdte meg. Érettségit a Piaristák budapesti gimnáziumában tett, majd Bécsbe ment, hol elébb bölcsészetet hallgatott, utóbb az orvosi pályára lépett. Tanulmányainak bevégzése után még hosszabb időn át közkórházakban gyarapította ismereteit, majd Rimaszombatban telepedett le. Humánus eljárása és a közügyek iránt való meleg érdeklődése csakhamar közszeretet tárgyává tették őt, mely szeretet akkor nyilvánult, midőn néhai Fáy Gusztáv főispán a megye gyűlésén érdemeit felsorolta és általános helyeslés mellett megyei főorvossá nevezte őt ki. A gazdagok szeretik őt, a szegények áldva említik működését.

Dr. KOHN GÁBOR

megyei főorvos *Pakson*,

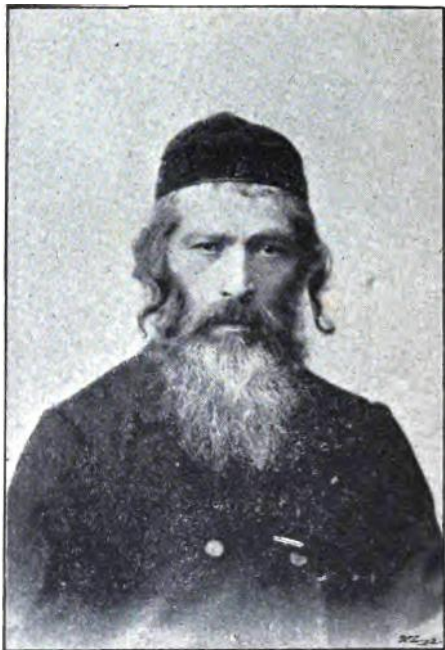
született 1829-ben Pakson mint igen szegény szülők. gyermeke. Gimnáziumi tanulmányait Kecskeméten és Budapesten végezte, 1848-ban bölcsészetet hallgatott s a szabadságharcban Bem alatt küzdött mint légionárius Jellasics ellen. Orvosi tanulmányait Bécsben végezte s 1854-ben telepedett le Pakson mint gyakorló orvos, ahol 42 év óta működik a társadalom minden rétegének osztatlan elismerése és bizalma mellett. Három kolera-járványban működött önfeláldozással, ki is akarták ezért tüntetni, de ő a teljesített kötelesség révén kitüntetést elfogadni vonakodott. A közművelődést azzal emelte, hogy gyakran népszerű felolvasásokat tartott. A társadalmi élet emelésében nagy érdemei vannak.

SINGER S. LEÓ

főrabbi, *Rimaszombat*,

született 1857-ben Várpalotán mint Szepesváralja világhírű főrabbiának fia. Singer S. Leó tanulmányait atyja oldalán kezdte meg, Trencsénben és Pozsonyban folytatta, majd Berlinben bevégezte. Ez utóbbi városban csakhamar megválasztották őt hitszónoknak, mely minőségben csakhamar nagy hírnévre tett szert, Rimaszombatban 1882-ben választották meg őt főrabbiává, ahol áldásdús működést fejt ki a városi és megyebeli zsidók magyarosítása körül. Az itteni iskolák és templomokban Singer megválasztása előtt a magyar nyelvet alig ismerték. Ő ezen bajt csakhamar gyökeresen kiirtotta s ma az ő kerületében művelik, fejlesztik és terjesztik a nemzeti nyelvet s így a derék főrabbi méltán nevezhető Rimaszombat és vidéke zsidósága megmagyarosítójának. Singer S. Leó Rimaszombat város képviselőtestületének számos kulturális és jótékonyági egyletnek tagja.

FRIEDLÁNDER DÁVID

Magyar-Lapason,

született 1833-ban Kis-Várdán, ahol atyja mint főrabbi működött s akinek kívánsága szerint ő is a talmud tanulmányozásával foglalkozott eleinte, míg később kereskedői pályára lépett, Magyar-Lapason a dohány nagyárudát vette át. Tiszta jelleme és kitűnő tehetségei folytán nemsokára megválasztották őt hitközségi elnöknek, mely tisztségében a zsidó hitközség magyarosítása és kultúrintézmények létesítése érdekében nagy buzgalmat fejtett ki. Friedländer anyagi kincsekre szert tenni nem birt, de igenis bírja polgártársainak szeretetét, a kik benne a jó hazafit, az önzetlen polgárt, az áldozatkész embert becsülik.

KNOPFLER SÁNDOR

tanító, S.-A.-Újhelyen,

született Sátoralja-Újhelyben 1841-ben. 1870 óta a helybeli izr. népiskolánál működik. Már a hatvanas években a tanügyi és felekezeti lapokban jelentek meg tőle dolgozatok. Nagyobb irodalmi munkásságát az orsz. magyar izr. kongresszuskor kezdte kifejezni. Ekkor rendes munkatársa volt az othodox párt orgánusának, a »Magyar Zsidó«-nak, de midőn ötvenhat órthodox képviselő a kongresszust alapos ok nélkül elhagyta, ezt a lépést nem helyeselte és egy brosúrben kimutatta, hogy a kongresszus munkálatai legkevésbé sem sértik a vallás tisztaságát. A hetvenes évek óta szorgalmas munkatársa a »Zemplén«-nek. E lapban megjelent cikkei közül különösen azok nevezetesek, melyekben a zsidó zugiskolák ellen indított irtóháborút s hogy Zemplén vármegyében most már nincsenek zugiskolák, részben az ő érdeme. Mint tankönyvíró 1878-ban *Zemplén vármegye földrajzának* megírásával tette nevét ismeretessé, majd »*Irálypéldák tára*« és »*Irályfeladványok tára*« című négy részből álló művével mint úttörő lépett fel. A három részben megjelent »*Több héber imák*« című tankönyveivel a zsidó hitoktatás magyarosításának tett nagy szolgálatot. Most a millennium alkalmából az iskolaszék megbízására megírta a s.-a.-újhelyi iskola történetét.

LÓVY MÓR

népiskolai igazgató *Iglón.*

Született 1847. szept. 24-ikén Szepes-Ófálván, Mint szegény szülők gyermeke, már 12 éves korában idegen emberek közé került, Atyja rabbi pályára szánta és ennek következtében főleg a héber tudományokra oktatta. De nemsokára a gimnáziumi tantárgyak tanulásához fogott. — Autodidaktikus utón elsajátította ismereteit, még pedig oly mértékben, hogy 20 éves korában, midőn anyagi körülményei nevelői állás elfogadására kényszerítették, három előkelő ház közül választhatott. Később hajlamát követve, a tanítói pályára lépett, 1876. Iglón a tanképesítőt jeles eredménnyel letette.

Ugyan ez évben az iglói izr. elemi népiskolánál mint igazgató nyert alkalmazást.

Irodalmi, valamint a közhasznú és emberbaráti téren tevékenységet fejtett ki. Az iglói tűzoltó egyesületnek 15 éven át szakaszparancsnoka volt. A Szepesi-Szeretetház egyesület igazgató tanácsának tagja és midőn nevezett egyesület vagyonát

Szepesvármegyének engedte át azon célból, hogy ez a nemes eszmét mihamarább valósítsa, az egyesület utolsó gyűlésén Gróf Csáky Vidor elnök és Putsch Tóbiás ügyvivő alelnök mellett őt harmadiknak választották örökös tag gyanánt a Szepesi Szeretetház ügyeit elintézendő és a vármegye hatósága által kiküldendő bizottságba. Tagja a F. M. Közművelődési Egyesület, valamint a Magyar Kárpátgyesület választmányainak és 1895. óta az utóbb nevezett egyesület évkönyv-szerkesztő bizottság elnöke. A Szepesi Tanító egyesület érdekeit 15 éven át mint főtitkár előmozdította és annak 60 éves történetét Róth Márton gymn. tanárral egyetemben írta. Az iszákosság meggátlásáról írt értekezése a Szepesi Tanító egyesület kiadásában jelent meg. Mint Dr. Emericzy Géza utódja 12 év óta Magyarország tanügyét a Lipcsében megjelenő »Pädagogischer Jahresbericht« című folyóiratban ismerteti. Közhasznú tevékenységét Igló város közönsége is méltatta, midőn Lövyt 10 év előtt városi képviselőnek választotta.

TARTALOM.

	Lap
A kiadó előszava. Írta: Miljković Dragutin.....	5
Munkánk oka és célja. Írta: Z. H.....	8
Zsidó vallású magyarok. Írta: S. M.....	11
A magyar zsidók kétszáz évvel ezelőtt. Írta: Dr. Acsády Ignác.....	30
A zsidók és a humanizmus. Írta: Szász Károly.....	36
Zsidók a magyar közgazdasági életben. Írta: Gelléri Miksa.....	44
Zsidó magyar tudósok.....	52
A zsidó nép és a plasztika. Írta: Dr. Silberstein (Ötvös) Adolf.....	60
Zsidó magyarok a törvényhozásban.....	63
A pesti izraelita nagyhitközségről. Írta: Szabolcsi Miksa.....	74
Nyitra és vidéke. Írta: Grünfeld Náthán.....	91
Arczképesarnok.....	109
Néhány szó képeinkhez.....	111
Életrajzok és arczképek.....	113